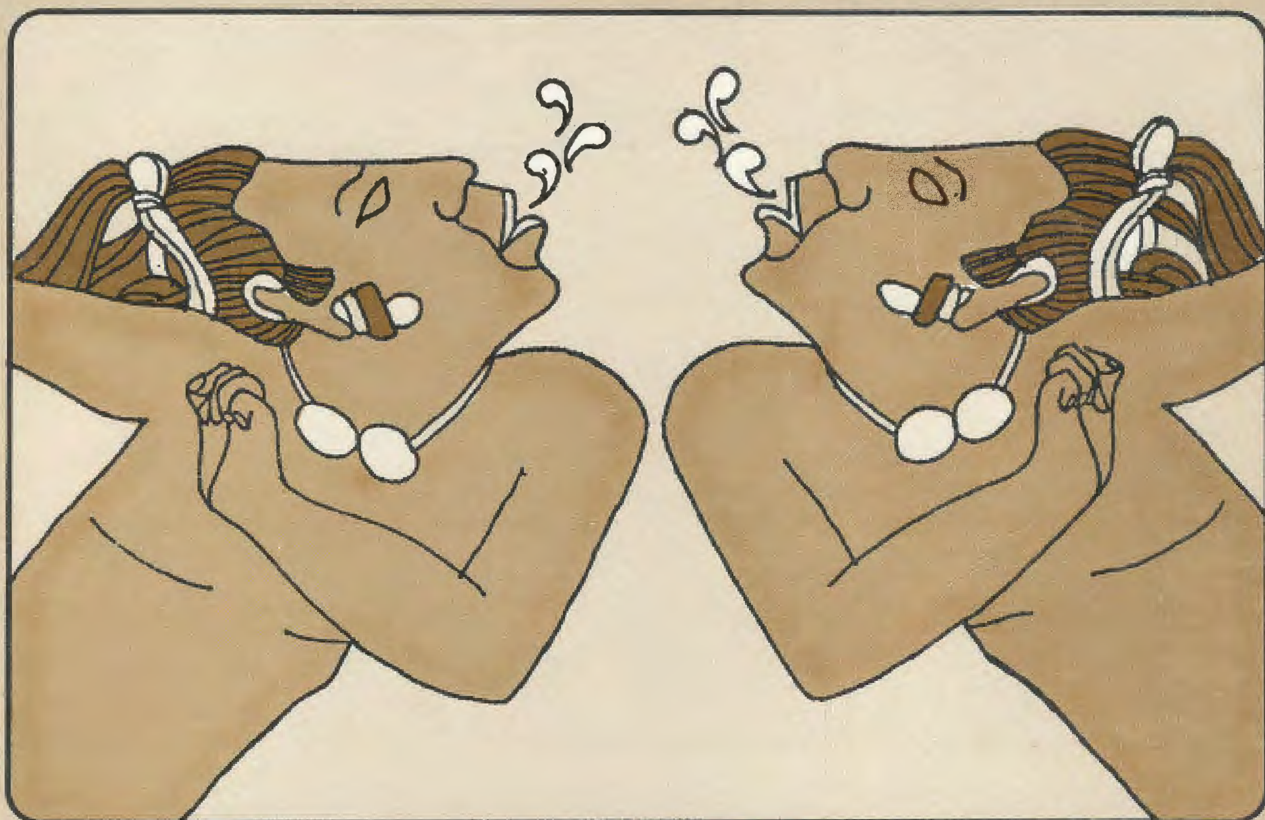
RETAMAXIK RI CH'AB'ÄL KAQCHIKEL

RUKA'N WUJ

• •

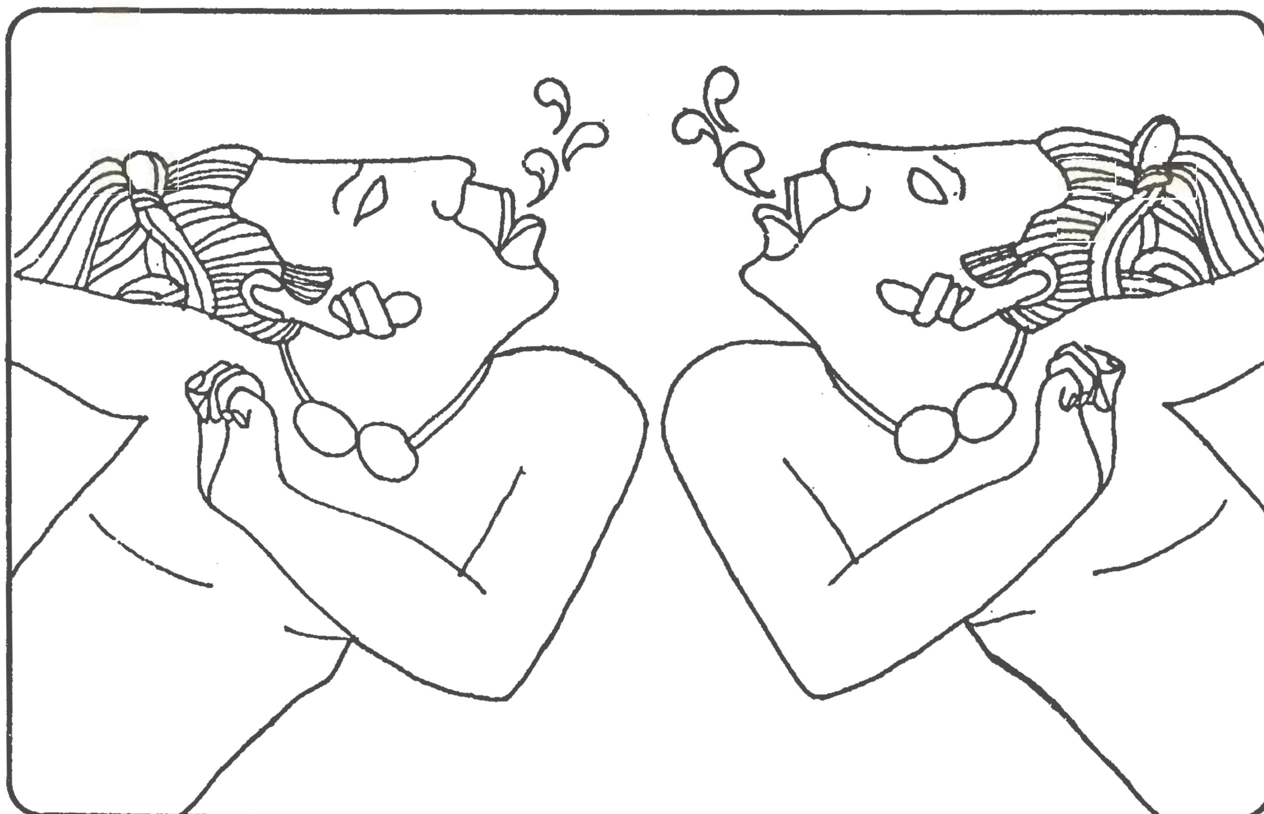
Xutz'ib'aj:
Martín Chacach Cutzal

Universidad Rafael Landívar
Instituto de Lingüística
Guatemala, 1990.

RETAMAXIK RI CH'AB'ÄL KAQCHIKEL

RUKA'N WUJ

• •

Xutz'ib'aj:
Martín Chacach Cutzal

Universidad Rafael Landívar
Instituto de Lingüística
Guatemala, 1990.

OKB'ÄL TZIJ

Ri qatinamit ruchajin k'ïy nojib'äl, jun chke re nojib'äl re' ja ri qach'ab'äl, xa roma k'a ri qach'ab'äl ütz niqasöl rub'anikil ri qak'aslen, xa roma ri qach'ab'äl netamäx qawäch wi röj k'iche' winäq; wi röj kaqchikel winäq, wi röj mam winäq; ja ri qach'ab'äl yojq'alajirisan chi kiwäch ch'aqa chïk ruwach'ulew.

Re jun xti wuj xqatz'ib'aj apo kichin ri xtani', ri alab'o', ri ak'wala' man xk'ut ta chi kiwäch rucholajen ri qach'ab'äl, qetaman jumül achke roma ri qate' qatata' ke re xkinojij pa qawi'; man roma ta k'a ke ri' qak'ulwachin kan ta xtisach rucholajen ri qak'aslen, k'o chi eqal eqal niqanük' ri kisipan kan ri qati't qamama' e mayab' taq winäq chi qe.

Chupan re xti wuj re' xqajo' ta xqachöl apo ri nib'an pa jun tijob'äl jay, akuchi' ri tijoxel nuk'ül kitzij ri winäq k'o jata'q ketamab'al, ri winäq ri k'o jata'q kina'oj pa ruwi' ri qak'aslen, pa ruwi' ri etamab'äl; chuqa' pa ruwi' ri ach'alal ri'ïl, qitzij na wi man kan ta k'ïy tzij k'o pa ruwi' re tzij re', xa ütz k'a ninimarsäx ri tzij e qaya'on chupan; ri jutanaj chïk xqajo' ta xojtzijon pa ruw'i' ri ruk'ojlen ri qatinamit, xa ütz chuqa' ye'ukusäx ch'aqa chïk tzij ri ninimirsin ruk'ojlen re tanaj re'. Ri yalan k'atzinel chi niretamaj jun winäq ja ri xtaq tzij nik'atzin chuk'utuxik rutzil ruwäch jun winäq, ri yatikïr nak'utuj jata'q ri achke nirajo' ri k'aslen, ke ri eqal ninimär ri retamab'al pa ruwi' ri kaqchikel ch'ab'äl; k'atzinel chuqa' chi ri winäq retaman chïk b'a', xa ütz nuk'utuj chke ri winaqi' ch'aqa chïk tzij nikajo' niketamaj.

Nimaläj niqak'awomaj rutob'al rik'in pwaq ri Tata'aj kichin ri qajnäq taq ruwach'ulew, -Holanda-, ri xto'on rik'in rub'anikil re wuj re'; chuqa' ri MISEREOR ri xto'on chi rij relasaxik re wuj re'; chuqa' ke k'a ri' niqak'awomaj apo rutob'al ri Programa de Naciones Unidas PNUD, ri uk'wayon rucholajen re samaj xyo'on ruk'aslen re wuj re'.

Colección:	Materiales Educativos en Lenguas Mayas
Serie:	Kaqchikel
Area:	Lenguaje, 2
Directora de Colección:	Guillermina Herrera Peña
Autor:	Martín Chacach Cutzal
Diseño y Diagramación:	Carmen Graciela Toxcón Alvarado
Portada:	Margarita Ramiréz
Impresión:	Editorial Kamar

RI RUQ'AJARIK RE WUJ RE'.

RI NIMALÄJ RUQ'AJARIK.

• Niqarayb'ej chi ri ch'ab'äl kaqchikel xa yalan ta xtib'enimär rukusaxik chkikojöl ri e kaqchikela' winäq.-

•• Xa xtinimär ta chuqa' ri kikuqub'ab'äl k'u'x konojel ri qawinaq pa ruwi' ruk'ojlen ri qach'ab'äl kaqchikel.

••• Chuqa' niqarayb'ej chi kinojel ta ri qawinaq man ta xtikiya' kik'ïx ri qate' qatata' e poqolaj e sanayi' chïk apo, xa xtikikusaj ta ri qach'ab'äl chupan ri kik'aslen.

•••• Wi konojel ri qawinaq xtinimär kina'oj pa ruwi' ri qach'ab'äl, qanojib'al, man jun xtik'is ta ri kisipan kan ri qati't qamama' chi qe.-

RI NIRAYB'ÄX CHI TIKETAMAJ RI AK'WALA'

• Xa xtiketamaj ta ri ak'wala' jun ka'i' oxi' ch'ab'äl kaqchikel richin q'ejelob'äl chupan ri tijob'äl jay.

•• Xa xtiketamaj ta ri ak'wala' yetzijon jub'a' pa kaqchikel ch'ab'äl.

••• Nirayb'äx chi ri ak'wala', ri alab'o', ri xtani' xa jeb'äl ta ütz xtikib'än che rub'ixik ri ch'ab'äl kaqchikel.

•••• Xa xkek'iyïr ta kik'ojlen ri wuj e tz'ib'an pa ruwi' ri qach'ab'äl.

—— Chuqa nirayb'äx chi ri ak'wala' xketikïr ta xtikikusaj ri ch'ab'äl kaqchikel kik'in ri winaqi' ketaman yetzijon pa qach'ab'äl.

RUCHOLAJEN RI K'UTUNÏK

Ch'ab'äl Kaqchikel.

- Ri pa tijob'äl jay.

Ri ak'wal pa rutijob'al

Ri samajib'äl pa tijob'äl

Ri pan uxlanen

Ri etz'anin pa tijob'äl.

•• Ri ach'alal ri'ïl

Ri te'ej tata'aj.

Ruk'ojlen ri qachoch

Ri wa'in pa qachoch

Ri qach'akul

••• Ri ruchajin ri qatinamit

Ri qatzyaqb'al pa qatinamit

Ri nima taq jay pa qatinamit

Ruq'ajarik ri nima taq jay

Ruq'ajarik ri nimaq'ij je'.

RUCHOLAJEN RI CHOLTZ'IB'

Ri tz'ib' ye'ik'atzin che rutz'ib'axik ri qach'ab'äl ja re' ri rucholajen.

Ri k'uxatz'ib':

a, ä , e , i, ï , o, ö, u, ü.

Ri ch'akulal tz'ib':

b', ch, ch', j, k, k', l, m, n, p, q, q',
r, s, t, t', tz, tz', w, x, y, '.

Ri tz'ib' richin ichinab'äl.

Taq nawajo' nawichinaj jun tzij k'atzinel nawetamaj ri rucholajen. Ka'i' molaj re staq tz'ib' re':

Jun molaj taq jun tzij nitikïr rik'in jun k'uxatz'ib', ja re' ri rucholajen.

Ri rukusaxik

W-	*wey*	*mi diente*
aw-	*awey*	*tu diente*
r-	*rey*	*su diente (de él o ella)*
q-	*qey*	*nuestro diente*
iw-	*iwey*	*diente de ustedes*
k-	*key*	*diente de ellos*

Ri jun chïk molaj ye'ukusäx taq jun tzij nitikïr rik'in jun ch'akulal tz'ib', ja re' ri rucholajen.

Ri rukusaxik

nu-	*nuch'akat*	*mi silla*
a-	*ach'akat*	*tu silla*
ru-	*ruch'akat*	*su silla (de él o ella)*
qa-	*qach'akat*	*nuestra silla*
i-	*ich'akat*	*silla de ustedes*
ki-	*kich'akat*	*silla de ellos.*

Ronojel ri tzij ruchajin ri qach'ab'äl kaqchikel ja ka'i' molaj taq tz'ib' re ye'ukusäx taq nawajo' nawichinaj.

Ri tzib' ye'ukusäx chi ruwäch jun tzij ri nub'ij jun samaj richin wakamin.

Wi rat achapon rub'anik jun samaj wakamin ye'akusaj re tz'ib' re':

Ri rukusaxik

y-	*yitz'ib'an*	*escribo*
y-	*yatz'ib'an*	*escribes*
n-	*nitz'ib'an*	*escribe él o ella*
y-	*yojtz'ib'an*	*escribimos*
y-	*yixtz'ib'an*	*escriben ustedes*
y-	*yetz'ib'an*	*escriben ellos.*

Jun chïk tzij:

Ri rukusaxik

y-	*yinatin*	*me baño*
y-	*yatatin*	*te bañas*
n-	*natin*	*se baña él o ella*
y-	*yojatin*	*nos bañamos*
y-	*yixatin*	*se bañan ustedes*
y-	*ye'atin*	*se bañan ellos*

Ri tz'ib' ye'ukusäx taq xik'o yan kan b'a ri samaj qab'anun ja re' rub'anikil.

Rukusaxik ri tz'ib'.

x-	*xitz'uye'*	*me senté*
x-	*xatz'uye'*	*te sentaste*
x-	*xtz'uye'*	*se sentó*
x-	*xojtz'uye'*	*nos sentamos*
x-	*xixtz'uye'*	*se sentaron ustedes*
x-	*xetz'uye'*	*se sentaron ellos.*

Jun chïk tzij:

Rukusaxik ri tz'ib'.

x-	*xinetz'an*	*jugué*
x-	*xatetz'an*	*jugaste*
x-	*xetz'an*	*jugó él o ella*
x-	*xojetz'an*	*jugamos*
x-	*xixetz'an*	*jugaron ustedes*
x-	*xe'etz'an*	*jugaron ellos.*

Ri tz'ib' ye'ukusäx taq nawajo' nab'ij jun samaj chi qawäch apo.

Ri rukusaxik.

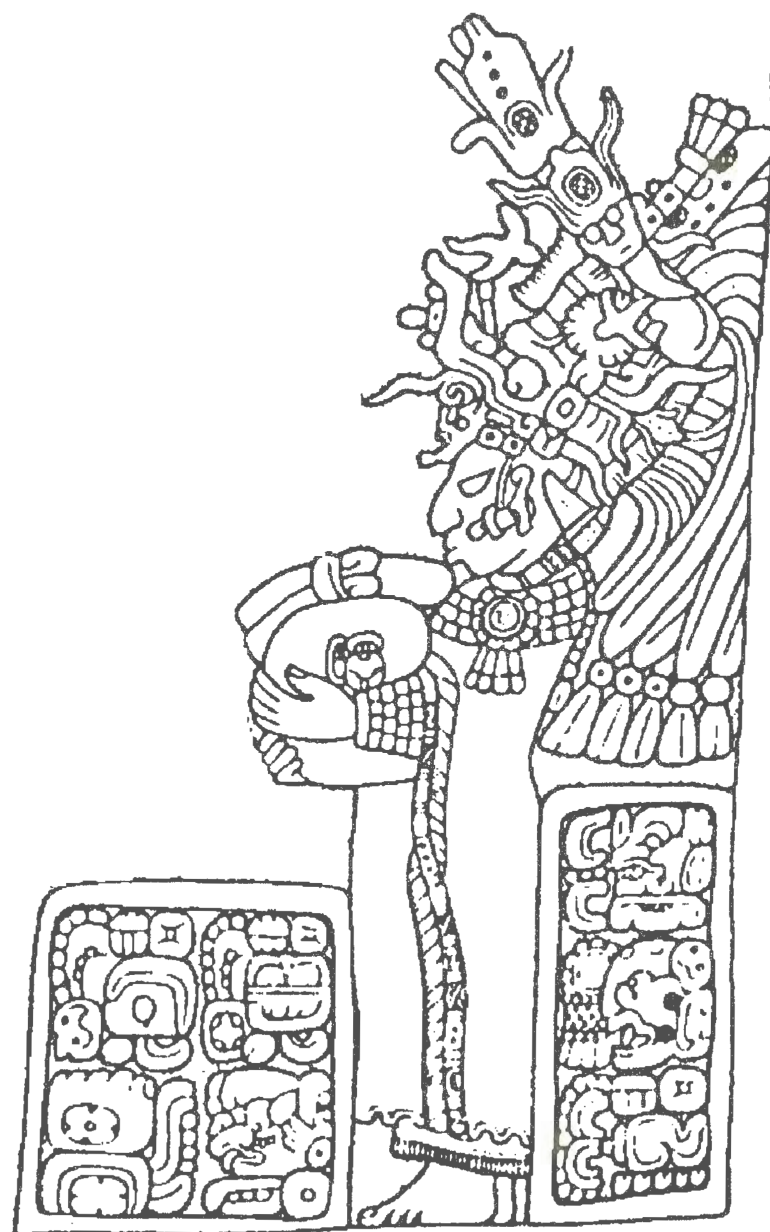
xk-	*xkimeson*	*barreré*
xk-	*xkameson*	*barrerás*
xt-	*xtimeson*	*barrerá él o ella*
xk-	*xkojmeson*	*barreremos*
xk-	*xkixmeson*	*barrerán ustedes*
xk-	*xkemeson*	*barrerán ellos*

Jun chïk tzij:

Ri rukusaxik.

xk-	*xkinetz'an*	*jugaré*
xk-	*xkatetz'an*	*jugarás*
xt-	*xtetz'an*	*jugará él o ella*
xk-	*xkojetz'an*	*jugaremos*
xk-	*xkixetz'an*	*jugarán ustedes*
xk-	*xke'etz'an*	*jugarán ellos.*

Ja re' ri jun ka'i' xtaq na'oj niqajo' niqaq'alajirisaj apo che ri tijonel, che ri tijoxel, che ri winäq nirajo' niretamaj rucholajen ri qach'ab'äl.

Parte del Dintel 1 de Yaxichilán

NAB'EY TANAJ

RI AK'WAL PA RUTIJOB'AL

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Ni rayb'äx chi ri ak'wal niretamaj ta ri q'ejelon'ïk, ruk'awomaxik ri q'ejelonïk chuqa jun kaï' chïk ch'itaq tzij.-

1.2. Chuqa nirayb'äx chi ri ak'wal nikikot ta niretamaj ri kaqchikel ch'ab'äl chuqa jun ka'i' b'anob'äl pa tijob'äl.-

1.3. Najowäx chuqa chi ri ak'wal ni retamaj achke kib'ixik ri tzij, chuqa ruk'ulik jun winäq ri man awetaman ta ruwäch.-

2 Rucholojen ri tijonïk

2.1 Kikoten tzij:

Wawe ri tijonel nuq'alajirisaj ruq'ij jun winäq ri jeb'äl niq'ejelo'n.

Ri ye'ik'atzin chupan ri tijob'ä chuqa ri samaj yeb'an chupan.

Ri tijonel rikïn ronojel rukikotemal nub'än ri q'ejelonïk, jeb'äl nuq'äj ri' chub'anïk .-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk:

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij ri q'ejelonïk.

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi xa chöj nikak'axaj ri nab'äy taq b'ey.

T. Xseqär k'a ak'wala'.
O. Ri ak'wala' chöj nikak'axaj.
T. Xseqär k'a ak'wala'.
O. Chöj nikak'axaj ri ak'wala'.

Taq ri ak'wala' xkak'axaj yan kamul, oxmul ütz chïk nikib'ij rije' ri q'ejelonïk.

Ri tijonel ütz nuq'alajirisaj pa kaxlan ch'ab'äl ri xtikib'än ri ak'wala'.

T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a matyox.

Ri ak'wala' ütz nikib'ij' chi kinojel, chi tzob'aj chuqa chi kijujunal.-

Wawe ri ak'wal nub'ij pa ruyonil.-

T. Xseqär k'a ak'wal.
A. Xseqär k'a matyox.

2.3 Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'

Ri ak'wala' nikib'än achke nub'ij ri tijonel.

Pa taq tzob'aj
-kixpa'e'
-kixtz'uye'
-tiwak'axaj

Pa taq kiyonil.
-kapa'e'
-katz'uye'
-tawak'axaj

Ri tijonel nuk'üt chkiwäch ri ak'wala' achke nib'eqa wi ri jujun tzij.-

T. Kixpa'e' ak'wala'.
O. Ri ak'wala' yepa'e'.

T. Kixtz'uye' ak'wala'.
O. Ri ak'wala' yetz'uye' .

T. Tiwak'axaj ak'wala'.
O. Ri ak'wala' nikiya' kixkïn.

Pa ruyonil jun ak'wal.

T. kapa'e' ak'wal.
O. Ri ak'wal nipa'e'.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wawe ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij ronojel ri xketamaj yan.

Re nik'atzin achi'el jun tojtob'enïk. Ütz nib'an chi konojel, pa tzob'aj chuqa pa taq kiyonil.-

T. Katz'uye' ak'wal.
O. Ri ak'wal nitz'uye'.

T. Tawak'axaj ak'wal.
O. Ri ak'wal nuya' ruxkïn.

Tojtob'enïk pa taq tzob'aj:

T. Xseqär k'a ak'wala'.
O. Xseqär k'a matyox.

T. Kixpa'e' ak'wala'
O. Ri ak'wala' yepa'e'.

T. Kixtz'uye' ak'wala'.
O. Ri ak'wala' yetz'uye'.

Pa taq kiyonil ri ak'wala' .

T. Kapa'e' ak'wal.
O. Ri ak'wal nipa'e'.

T. Katz'uye' ak'wal .
O. Ri ak'wal nitz'uye'.

T. Xseqär k'a ak'wal.
O. Xseqär k'a matyox.

Tab'an'a utzil rat tijonel, jumül awetaman chi ri ak'wala' man kan ta ütz rub'ixik nikib'än che ri tzijonïk nak'üt chkiwäch; roma k'a ri' nawoyob'ej jun ka'i' oxi' q'ij richin ri ak'wala' eqal nuk'uluj el chke rub'ixik ri tz'ib' e k'ayew jata'q.-

NAB'EY TANAJ

RI AK'WAL PA RUTIJOB'AL

RUKA'N TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Nirayb'äx chi ri ak'wala' yetikïr ta nikikusaj ri xti q'ejelonïk xk'ut yan chkiwäch.

1.2. Ni qarayb'ej chuqa chi ri ak'wala' ütz ta rub'ixik nikib'än che ri ch'ab'äl e k'o chupan ri tzij xk'ut chkiwäch.

1.3 Chuqa najowäx chi ri ak'wala' yetikïr nikib'ij ri tz'ib' e k'ayew jata'q chuqa najowäx chi niq'ax pa kijolon ri achke nub'ij ri tijonel chke.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Wakamin ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' wi k'a k'o pa kijolon ri tijonïk xk'ut yan chkiwäch; nuk'utuj chke pa kaxlan ch'ab'äl.

Ri ye'ik'atzin chuqa ri samaj yeb'an chupan ri tijonïk.-

T. Niños me pueden decir cuál es el saludo que aprendimos ayer.
Que palabras aprendimos en el saludo.-

A1. Si profesor.
T. ¿Cuál es el saludo?
A. se...seker ka...

T. ¿Qué otra palabra recuerda usted?

A2. si profesor, matyox.
T. Muy bién, muy bién.

2.2. Rub'ixik ru tijonïk.

Wakamin rat tijonel ütz nak'utuj chke ri ak'wala' pa taq kiyonil richin nawetamaj ak'uchi' k'o jata'q ruk'ayewal.

Wawe ri k'ayew rub'ixik ja ri tz'ib' **q'** chuqa ri **k'**.

Rat tijonel k'atzinel chi ye'akanuj julày chïk tzij kichajin re tz'ib' e k'ayew.

Ütz nikib'ij chi konojel, chi tzob'aj, chuqa pa taq kiyonil re tzij re'.

Nak'üt jeb'äl chkiwa ak'uchi' nel wi re tz'ib' re' pan achi' k', k', k'. chuqa ri q, q, q.-

Ri ak'wala' ütz nikib'ij jun ka'i' oxi' b'ey richin nuk'uluj chke ri rub'ixik.-

T. Xseqär k'a ak'wal.
A. Xseker ka matyox.
T. Kapa'e' ak'wal.
O. Ri ak'wal nipa'e'.
T. Katz'uye' ak'uwal.
O. Ri ak'wal nitz'uye'.-

Rat tijonel k'atzinel chi tab'ij kib'ixik ri tzij **re'**.-

Säq	blanco
sek	no tiene sentido
ik'	luna
ik	chile
läq	taza
lak	no tiene sentido
uq	corte
uk	no tiene sentido

k'o	hay
ko	no tiene sentido

Chuqa kib'ixik ri k'uxatz'ib':

a	a'
o	o'
u	u'
i	i'
e	e'

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.-

Wakamin nanataj rub'ixik ronojel ri tijonïk.

T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a matyox.

T. Kixpa'e' ak'wala'.
O. Ri ak'wala' yepa'e'.
T. Kixtz'uye' ak'wala'.
O. Ri ak'wala' yetz'uye'.

T. Tib'ij re tzij uq.
A. Ri ak'wala' nikib'ij uq.
T. Tib'ij re tzij k'o.
A. Ri ak'wala' nikib'ij k'o.
T. Tib'ij ri tz'ib' o', a', i'...
A. Ri ak'wala' nikib'ij o', a', i'...

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

k'atzinel chi ri ak'wal nitikir nukusaj ri tzij xk'ut chwäch, chuqa ütz rub'ixik nub'ij chi re.-

NAB'EY TANAJ

RI AK'WAL PA RUTIJOB'AL

ROX TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Chupan re tijonïk re' nirayb'äx chi ri ak'wal niretamaj achke rub'ixik taq nitzolin jun winäq chi rachoch .

1.2. Najowäx chuqa chi ütz ta rub'ixik nub'än che ri ak'wal re tijonïk re'.-

1.3. Najowäx chuqa chi niretamaj ri ak'wal jun ka'i' k'ak'a taq tzij chïk.-

2. Rucholajen ri tijonïk:

2.1. Kikoten tzij:

Wawe ri tijonel k'atzinel chi nuq'alajirisaj ruq'ij taq jun winäq nich'o'n kan taq nitzolin che jun q'ejelonïk.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk:

Ri tijonel ütz yerukamluj ri nab'ey taq tijonïk richin ri ak'wala' nikinataj chïk jun b'ey ri ketaman.

K'atzinel chi ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin che ri tijonïk chuqa ri yeb'an.

Ri tijonel yalan nikikot nuya' rutzil kiwäch ri ak'wala'. K'a ri nub'än achi'el nitzolin el ri tijonel, nich'on kan chke ri ak'wala'.-

T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a matyox.

Wakamin ri tijonel nub'än achi'el nitzolin el.-
T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
O. Ri ak'wala' chöj nikak'axaj.

Ri tijonel nub'ij jun ka'i' b'ey pa ruyonil.-

Wakamin ri ak'wala' nikikamluj ri nub'ij ri tijonel.

Ka ri' ri ak'wala' ütz nikib'ij chi konojel, pa taq tzob'aj chuqa pa kiyonil.-
T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. Yojch'o'n yan chïk matyox .

Ri ak'wala' man yetikïr ta nikib'ij ri tz'ib' ch'.

Ri tijonel k'atzinel chi nuk'üt jun ka'i' k'ak'a' taq tzij richin ri ak'wala' niketamaj rub'ixik ri tz'ib' k'ayew jub'a'.

Ri tijonel yerub'än wachib'al richin nuk'üt rub'ixik ri tz'ib' k'ayew jub'a'.-
Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala':
-Re jun wachib'äl re' rub'i:

ch'at	cama
ch'op	piña
ch'ich'	metal
kach'	chicle
-ch'ek	rodilla

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' taq nikak'axaj ri tz'ib' ch' nikib'ojb'a' kiq'a'.-

Chuqa nuk'üt rib'ixik chk'iwäch ri ak'wala'.-

cha	ch'a
cho	ch'o
chi	ch'i
chu	ch'u
che	ch'e

2.3. Ri ak'wala' niq'ax pa kijolon ri tijonïk.

Wawe' ri ak'wala' yetikïr nikib'ij, yetikïr nikib'än ri nub'ij ri tijonel chke.-

2.4. Rukusaxik ri tijonïk:

Ri tijonel ütz yerutojtob'ej ri ak'wala' chi kijujunal.-

T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a matyox.-

T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'
A. Yojch'o'n yan chïk matyox.

Ri tijonel niroyoj jun chke ri ak'wala', k'a ri nu b'ij che chi tub'ana' ri q'ejelonïk.-

A1. Xseqär k'a a Lucho.
A2. Xseqär k'a matyox.

A1. Yojch'o'n yan chïk a Lucho.
A2. Yojch'o'n yan chïk matyox.

K'a ri' ri jun ak'wal nuk'utuj rutzil ruwäch jun chïk ak'wal.

A2. Xseqär k'a a Chepe.
A3. Xseqär k'a matyox.

A2. Yojch'o'n yan chïk a Chepe.
A3. Yojch'o'n yan chïk matyox.
A3. con A4, A4 con A5, etc.

NAB'EY TAÑAJ

RI AK'WAL PA RUTIJOB'AL.

RUKAJ TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik:

1.1. Chupan re jun tijonïk re' najowäx chi ri ak'wal niretamaj achke rub'ixik taq nawajo' nawetamaj achke rub'i' jun winäq.-

1.2. Najowäx chuqa chi niq'ax pa rujolon ri ruq'ajarik re tijonïk re', chuqa chi ütz ta nub'än che rucholajen ri nik'üt chwäch.-

2. Rucholajen ri tijonïk:

2.1. Kikoten tzij:

Wawe k'atzinel chi ri tijonel nab'äy nub'ij ri rub'i' rija', k'a ri nuk'utuj rub'i' jun ak'wal.

Ri ye'ik'atzin chupan ri tijob'äl chuqa ri samaj yeb'an. Richin niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ütz niroyoj jun ak'wal, nutz'uyb'a' chkiwäch konojel k'a ri' nutikirisaj ri tijonïk.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk:

Nab'ey nub'än ri tijonel pa ruyonil ri rub'ixik ri tijonïk, ka ri nuk'utuj chi tub'ij ri ak'wal.-

T. Yin nub'i' a Lix.
O. Ri ak'wal chöj nirak'axaj.
T. Yin nub'i' a Lix.
O. Chöj nirak'axaj ri ak'wal.

T. Achke ab'i' rat?
Wakamin ri tijonel nich'o'n pa ruk'exel ri tijoxel.
TA. Yïn nub'i' a Pakal.

Ke re nub'än jumul, kamul, oxmul, ri tijonel, richin niq'ax jeb'äl chkiwäch ri ak'wala'

Wakamin ri tijonel nik'utun .

Wakamin ütz ch'ik nich'o'n ri ak'wal.
T. Achke ab'i' rat?
A. Yïn nub'i' a Pakal.

A. Achke ab'i' rat?
T. Yïn nub'i' a Lix.

Wakamin ri tijonel niroyoj jun chïk ak'wal, richin nikib'än ri tijonïk chkiwäch ri ak'wala'.
Nab'ey nuk'ut ri oxi' tzij:

yïn
rat
rija'

Taq ketaman chïk ri ak'wala' ri oxi' taq tzij.
k'a ri' nuk'utuj :
T. Achke ab'i' rat?
A. Yin nub'i' a Pakal.
T. Achke rub'i' rija?
Ri tijonel nich'o'n pa ruk'exel ri ak'wal.-
TA. Rija' rub'i' a Chepe.

Jun b'ey chïk .
T. Achke ab'i' rat?
A1. Yin nub'i' a Pakal.

Rub'ixik ri tz'ib' k'ayew jub'a'.

Taq nikak'axaj ri ak'wala' ri tz'ib' b', nikitzeqej ri kiq'a'.-

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.

Wawe ütz nub'ij chke ri ak'wala' pa kaxlan tch'ab'äl richin nikib'än ri nub'ij chke chuqa niq'ax nib'e ri k'utunïk chkijujunal.-

2.4. Rukusaxik ri tijonïk .

Wi ütz xtikib'än ri ak'wala', xketamaj k'a rukusaxik tujonïk ri'.-

T. Achke rub'i' rija'?
A1. Rija' rub'i' a Chepe.

Ri tijonel nuk'üt kib'ixik re jun ka'i' tzij re':

nub'i' nubi
ab'i' abi
rub'i' rubi

Chuqa ri ak'wala' nikib'ij re xtaq tzij re'.-

b'o bo
b'i bi
b'u bu
b'a ba
b'e be

A1. Achke ab'i' rat?
A2. Yïn nub'i' a Chepe.

A2. Achke ab'i' rat?
A3. Yïn nub'i ...

A3. Achke ab'i' rat?
A4. Yïn nub'i'...

NAB'EY TANAJ

RI AK'WAL PA RUTIJOB'AL.

RO' TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri tijonïk re', yeb'an ronojel ri k'utun pe ri jun ka'i' oxi' q'ij.

1.2. Najowäx chi man xa xe ta yetikïr nikib'ij ri nik'ut chkiwäch ri ak'wala', chuqa k'atzinel chi niq'ax pa kijolon richin ütz nikikusaj ri ketaman.

1.3. Wi k'a k'o na ri man yetikïr ta nikib'än ri ak'wala', ütz yekamlüx jata'q.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:
Wawe k'atzinel chi ri tijonel nuk'üt chkiwa ri ak'wala' jun nïm wuj ri ruchaj'in ri tijonïk e k'utun chïk.

Ri k'atzinel yeb'an ri pa tijob'äl chuqa ri ye'ik'atzin che ri tijonïk.
Ri tijonel rik'in ronojel rukikoten nuk'üt ri jun nïm wachib'äl chkiwäch ri ak'wala', richin nikib'ij ri ak'wala' achke k'o chwäch ri wuj.-

'

2.2. Rub'ixik ri tijonïk:
Rik'in ri wuj k'o chwäch ri xan, ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'awala' ruq'ajarik ri wachb'äl je'.-
Jun wuj ruwachb'äl ri tijonel, ri jun chïk ruwachb'äl ri a Pakal.-

Ri tijonel nub'ij.
T. Achke rub'i' rija'?
A. Rija' rub'i' a Lix.
T. Achke rub'i' rija'?
A. Rija' rub'i' a Pakal.

T. Kixpa'e' ak'wala' .
O. Ri ak'wala' yepa'e'.
T. Kixtz'uye' ak'wala'
O. Ri ak'wala' yetz'uye'.

Chuqa ütz nuk'utuj chke ri ak'wala' pa kaxlan tzij .

T. Qué dice el profesor cuando llega en la clase usando el kaqchikel?

Ütz nikib'ij ri ak'wala' chi kinojel pa taq tzob'aj chuqa pa taq kiyonil.

A. Xseqär k'a ak'wala'.
T. Qué contestan ustedes?
A. Xseqär k'a matyox.

T. ¿Qué dice el profesor cuando se despide de sus alumnos?
A. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
T. ¿Qué dicen ustedes?
A. Yojch'o'n yan chïk matyox.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.
Nab'ey rat tijonel, tab'ana' achke nab'än taq yatapon pa tijob'äl.

T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a matyox.
T. Achke ab'i' rat.
A1. Yïn nub'i' a Pakal.
T . Achke ab'i' rat.

K'a ri' jun chïk ak'wal nub'än ronojel ri xab'än rat.
K'a ri niq'ax chïk jun ak'wal richin niketamaj ri tinonïk.

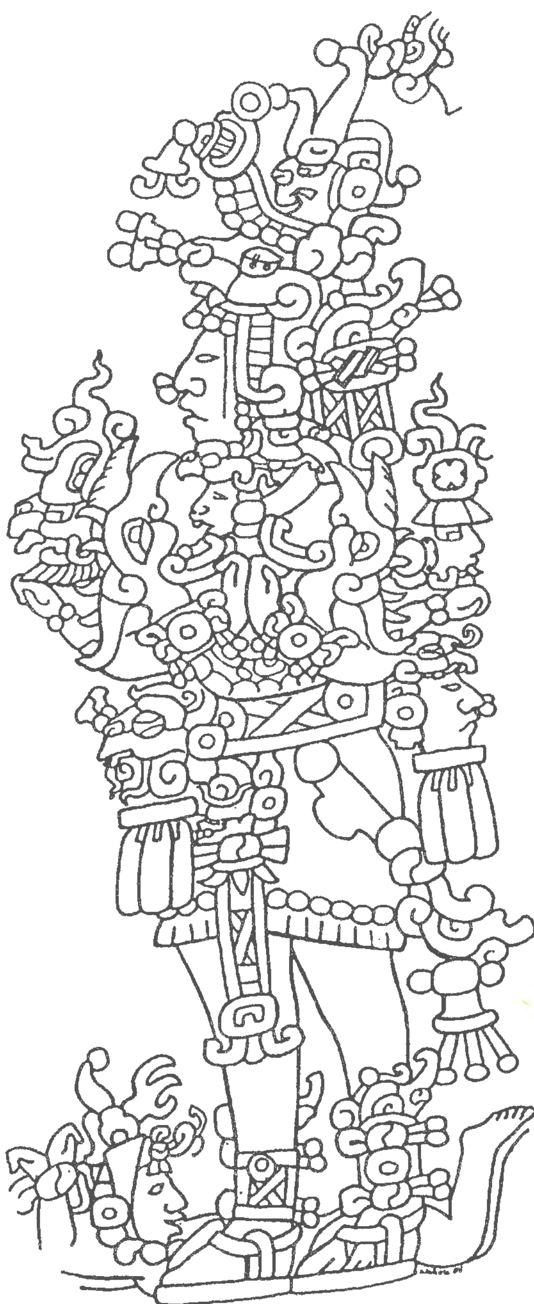
2.4 Rukusaxik ri tijonïk.

Ronojel b'ey taq niq'ax apo jun ak'wal chub'anik ri tijonïk, ri rachb'il nikib'ojb'a' kiq'a'.-

A2. Yïn nub'i' a Chepe.
T. Achke rub'i' rija'?
A2. Rija' rub'i' a Pakal.
T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
A. Yojch'o'n yan chïk matyox.

Wakamin ütz niq'ax jun ak'wal richin nub'än achke xub'än ri tijonel.

Ke re niq'ax jun chïk, jun chïk; k'a jeb'äl na xtiketamaj ri tijonïk.

RUKA'N TANAJ

RI SAMAJIB'ÄL PA TIJOB'ÄL

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Chupan re tijonïk najowäx chi ri ak'wal niretamaj kib'i' ri jun ka'i' oxi' samajib'äl ye'ukusäx ri pa tijob'äl.
1.2. K'atzinel chuqa chi ri ak'wal ütz rub'ixik nub'än chke ri k'ak'a' taq tzij.
1.3. Chuqa najowäx chi ri ak'wal niq'ax pa rujolon ri achke nub'ij ri tijonel chi re'.
1.4. Nirayb'äx chuqa chi ütz yerukusaj ri tijonïk retaman chïk, achi'el pa ruwi' ri q'ejelonïk.

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri ye'k'atzin chupan ri tijob'äl chuqa ri samaj yeb'an.

2.1. Kikoten tzij:
Richin man nikimestaj ri ak'wala' ri ketaman chïk, ri tijonel nutikirsaj ri tijonïk rik'in ri q'ejelonïk.

Ri tijonel yeruq'ejela' ri ak'wala' rik'in ri tzij ketaman chïk.
Chuqa ütz yeroyoj e ka'i' ak'wala' richin nikiq'ejela' ki' chi kiwäch ri kachb'il.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.
Ri tijonel yerub'än pa taq q'ataj ri ak'wala' richin nikanüx jun chke ri ak'wala' nub'än ri q'ejelonïk chke ri q'ataj chïk.

Ri tijonel nukanuj jun chkikojöl ri q'ataj ak'wala', rija' nib'anun ri q'ejelonïk.
A. Xseqär k'a ak'wala'.
Ri tzob'aj ak'wala' nikib'ij:
A. Xseqär k'a matyox.
Ke ri ütz noyöx jun chïk chkikojöl ri ch'aqa chïk tzob'aj, richin nub'ij achke xub'än ri nab'ey ak'wal.

Ká ri' ri tijonel niq'ax apo rik'in jun ak'wal nuk'utuj che ri rub'i'.

T. Achke ab'i' rat?
A1. Yïn nub'i'...
Xq'ax apo rik'in jun chïk.
T. Achke ab'i' rat?
A2. Yïn nub'i'...

K'a ri' ri tijonel xuchöp qajun tz'ib'ab'äl, richin nuk'utuj chke ri ak'wala'.

T. Achke rub'i' re'?
O. Ri ak'wala' chöj nikak'axaj.

Achke rub'i' re'.
Re' rub'i'...

T. Achke rub'i' re'?
Wakamin ja ri tijonel nub'ij ri rub'i'.
T. Re' rub'i' tz'ib'ab'äl.
Ri tijonel nub'ij kamul oxmul pa ruyonil.

Wakamin k'a ri nuk'utuj che jun ak'wal.
Ri tijonel nutz'ät achke tz'ib' ri k'ayew rub'ixik, ri tz'.-

T. Achke rub'i' re'?
A1. Re' rub'i' tzib'ab'el.

T. Achke rub'i' re'?
A2. Re' rub'i' tzib'ab'el.

Ütz chi̇̈k nik'üt ri ch'aqa chi̇̈k tzij chkwäch ri ak'wala'.

ch'akät	silla
wuj	cuaderno, libro
ch'atäl	mesa
yojb'äl	borrador
tz'ib'ab'äl	lápiz, lapicero.

Ri tijonel nuk'üt rub'ixik ri jujun tzij.

ch'a-kät
ch'a-täl
yoj -b'äl
tz'i -b'a-b'äl
wuj

Chuqa ri ak'wala' niketamaj rub'ixik ri **tz'**.

T. Tiwak'axaj ak'wala'.

Ri ak'wala' nikamluj, nikiroxmluj rub'ixik ri **tz'**. Taq nikak'axaj ri tz'ib' **tz'** ri jutzob'aj yepa'e' el, ri jutzob'aj chi̇̈k nikitzeqej kiq'a'.-

tza	man junan ta rik'in	*tz'a*
tzo	man junan ta rik'in	*tz'o*
tzu	man junan ta rik'in	*tz'u*
tze	man junan ta rik'in	*tz'e*
tzi	man junan ta rik'in	*tz'i*

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijoni̇̈k.

Wawe ütz yetojtob'äx ri ak'wala' chi konojel, chi tzob'aj chuqa pa taq kiyonil.

T. Achke rub'i' re'?
A1. Re' rub'i' wuj

T. Achke rub'i' re'?
A2. Re' rub'i' ch'akät.

T. Achke rub'i' re'?
A3. Re' rub'i' tz'ib'ab'äl.

T. Achke a b'i' rat?
A4. Yïn nub'i'...

2.4. Rukusaxi̇̈k ri tijoni̇̈k

Ütz yeq'ax jun, ka'i', oxi' ak'wala' richin nikib'än ri tijoni̇̈k.

RUKA'N TANAJ

RI SAMAJIB'ÄL PA TIJOB'ÄL

RUKA'N TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi chupan re tijonïk re' ri ak'wal jeb'äl niretamaj kan kib'i' ri samajib'äl.

1.2. Chuqa k'atzinel chi ri ak'wala' niketamaj ri tzij re', la'.-

2. Rucholajen ri tijonïk

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' wi nikina' ri tijonïk richin iwir.

Ri yeb'an chupan ri tijob'äl chuqa ri ye'ik'atzin richin ri tijonïk.

Ri tijonel yeruk'utuj chke ri ak'wala' kib'i' ri samajib'äl pa tijob'äl.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nub'ij chke chi ütz rub'ixik nikib'än che ri samajib'äl xtuk'utuj rub'i' chke.-

T. Achke rub'i' re'?
A1. Re' rub'i' ch'akät.
T. Achke rub'i' re'?
A2. Re' rub'i' Ch'akät.
Ri tijonel nub'än kik'in jun ka'i' ak'wala', k'a ri nuk'üt rukusaxik ri tzij la'.-

Taq nuk'üt ri tzij la', ütz nab'ey nuq'alajirisaj pa kaxlan tzij achke ruq'ajarik.

- re' k'o chunaqaj ri nich'o'n.
- la' chöj nutzu' apo ri nich'o'n.

T. Achke rub'i' la' (nuk'ut apo)
Ri tijonel nub'ij rukusaxik ri tzij, la'.-
T. La' rub'i' ch'atäl (nuk'üt apo ri ch'atäl).
Ke re nub'ij jun ka'i' mul, richin nikitz'ät ri ak'wala' achke nub'än ri tijonel.-

Ru b'ixik ri k'ayew jub'a'.

Taq nub'ij ri tijonel ri tzij la', re', ri', ri ak'wala' nikib'ojb'a' ka'i' b'ey ri kiq'a'.

Ti tijonel nuk'üt kib'ixik ri k'ulaj taq tzij.

la	man junan ta rik'in	la'
re	man junan ta rik'in	re'
ri	man junan ta rik'in	ri'

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk ri nub'ij ri tijonel.

Tiwak'axaj ak'wala'.
T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a 'matyox.

T. Achke rub'i' rija'?
A1. Rija' rub'i' a Chepe.

T. Achke rub'i' rija'?
A2. Rija' rub'i' a Pakal.

T. Achke rub'i' re'?
A1. Re' rub'i' ch'akät.

T. Achke rub'i' la' (nuk'üt apo).
A2. La' rub'i' yojb'äl (nuk'üt apo).

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ütz yeq'asäx apo jun ka'i' ak'wala' richin nikib'än ronojel ri tijonïk.

Xa tiq'ax nib'e ri k'utunïk chkiwäch ri ak'wala'.-

T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
A. Yojch'o'n yan chïk matyox.

Ri ak'wal nitikïr nub'än ri nub'ij ri tijonel chi re.-

T. Achke rub'i' la'?
A1. La' rub'i' tz'ib'ab'äl.

T. Achke rub'i' la'?
A2. La' rub'i' yojb'äl.

A1. Achke rub'i' la'?
A2. La' rub'i' wuj.

A2. Achke rub'i' la'?
A3. La' rub'i' ch'akät.

RUKA'N TANAJ

RI SAMAJIB'ÄL PA TIJOB'ÄL

ROX TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.
1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj rukusaxik ri tzij "ajaw".
1.2. K'atzinel chi ütz rub'ixik nub'än che re k'ak'a' tzij.-
1.3. Ri ak'wala' nikib'ij ri tzij yerub'ij ti tijonel.

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri samajib'äl ye'ik'atzin chuqa ri samaj yeb'an pa tijob'äl.

2.1. Kikoten tzij.
Ri tijonel k'atzinel chi nuq'alajirisaj rukayewal rub'ixik ri jun tz'ib' W k'o chupan ri tzij ajaw.
Re q'alajirisanïk re' ütz nub'än pa kaxlan tzij.

Ri tijonel k'atzinel chi yerukanuj wachb'äl rikik'wa'n ri tz'ib' k'ayew rub'ixik.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.
Ri pa kaqchikel ch'ab'äl k'o tz'ib' ri jun wi b'a' kib'ixik taq nuk'isib'ej ri tzij.- Ri pa kaxlan man ke ta re'.-

Ri tijonel nub'ij chi kiwäch ri ak'wala' rub'ixik re tzij re'.

Ajaw	Dios, dueño
ulew	tierra
k'ayew	difícil
plow	frijol rojo y grande
moyew	niebla de verano.

Achke rajaw re' wuj re'?
Re wuj re' wichin yïn.

T. Achke rajaw re wuj re'?
O. Ri ak'wala' re wuj re'?
T. Achke rajaw re wuj re'?
O. Ri tijonel nub'ij ri tzij.
T. Re wuj re' wichin yïn.

Nub'ij kamul oxmul re tzij re'.
Ri tijonel nuk'üt rukusaxik ri tzij **ichin.-**
wichin yïn
awichin rat
richin rija'

K'a ri' yeroyoj e ka'i' ak'wala' richin nuk'üt ri tzij wichin, awichin, richin.

T. *Wichin* (ncha' qa rija')
T. *Awichin* (ncha' che ri jun ak'wal).
T. *Richin* (ncha' che ri jun chïk).

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikichapa' ri kiwuj, chuqa ri kitz'iba'b'al.

- re wuj re'...
- la wuj la'...
- re tz'ib'ab'äl re'...
- la tzib'ab'äl la'...

T. Achke rajaw re wuj re'?
T. Re wuj re' wichin yïn.

T. Achke rajaw la wuj la'?
Nuk'üt apo, ri ak'wal nub'ij pe.
A1. Re wuj re' wichin yïn.

T. Achke rajaw la wuj la'?
A2. Re wuj re' wichin yïn.

T. Achke rajaw la wuj la'?
Ri tijonel nuk'üt apo jun chïk ak'wal.
A3. La wuj la' richin rija'.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.

K'atzinel chi jun ak'wal nub'än achi'el nub'än ri tijonel.-

Ri ak'wala' ütz rub'ixik nikib'än che taq ri achke nik'utux k'o kik'in rije', chuqa taq chöj nikitzu' apo.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wi ütz nikib'än rub'ixik ri tijonïk ri ak'wala' yetikïr k'a nikikusaj ri'.-

RUKA'N TANAJ

RI SAMAJIB'ÄL PA TIJOB'ÄL.

RUKAJ TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj achke rub'ixik taq nakanuj jun samajib'äl.-

1.2. Chuqa najowäx chi niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri ka'k'a' tzij, chuqa ütz ta rub'ixik nikib'än che.

2. Rucholajen ri tijon'ik.

Ri samajib'äl ye'ik'atzin chuqa ri samaj yeb'an chupan ri tijob'äl.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nub'än achi'el ri k'o ta xusäch, richin nukanuj.
Ri tzij ja ri:
Akuchi' k'o ri...

Ri tijonel k'o nukanuj, nib'e ke la', nib'e ke la'.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri k'ak'a' taq tzij.

- nuwuj	- wawe'
- awuj	- chi la'.
- ruwuj	

T. Akuchi' k'o ri nuwuj, akuchi' k'o ri nuwuj.
A. Ri ak'wala' chöj nikitzu'.
k'a ri xb'erila' pe nub'ij:
T. Wawe' k'o ri nuwuj.

Ri tijonel yeroyoj e ka'i' ak'wala', richin ri ruk'utik ri k'ak'a' taq tzij.-

T. Kixan pe e k'a'i' ak'wala', nik'än pe ri iwuj K'a ri nub'ij ri tijonel.

nuwuj	(nicha' qa rija')
awuj	(nicha' che ri choq che nitzijon wi).
ruwuj	(nicha' che ri chöj nikitzu' apo).

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' achke nikib'ij taq rija' nub'ij:
Akuchi' k'o ri nuwuj?
Ri ak'awala' k'o chi nikib'ij:
wawe' k'o ri awuj.

T. Akuchi' k'o ri nuwuj?
A1. wawe' k'o ri awuj.
T. Akuchi' k'o ri nuwuj?
A2. Chi la' k'o ri awuj.
T. Matyox chawe.

Ri ak'wala' k'o chi niketamaj kiq'ajarik ri tzij:
Wawe, chi la',

T. Ri ch'akät k'o wawe'.
T. Ri wuj k'o chi la'.

Wawe' juna ruq'ajarik rik'ij chi re'...

Konojel ri ak'wala' yech'o'n.
T. Akuchi' k'o ri meseb'äl?
A1. Ri meseb'äl k'o wawe'.

T. Akuchi' k'o ri ch'atäl?
A2. Ri ch'atäl k'o wawe'.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.

Ri ak'wala' nikib'ij ri nub'ij ri tijonel chke.

T. Achke rajaw re wuj re'.
A1. Re wuj re' wichin yïn.

T. Achke rajaw re tz'ib'ab'äl re'?
A2. La tz'ib'ab'äl l'a richin a Chepe.-

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

T. Akuchi' k'o ri meseb'äl?
A3. Ri meseb'äl k'o chi la'.

RUKA'N TANAJ

RI SAMAJIB'ÄL PA TIJOB'ÄL

RO' TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wala' yetikïr ta nikib'ij ri tijon'ik xk'ut chikiwäch ri jun kaji' q'ij.-

1.2. Najowäx ta chi yetikïr nikikusaj ri xk'ut pe chkiwäch.

1.3. Wi k'atzinel ütz yekamlüx jun ka'i' oxi' tzij ri man kan ta xq'ax ri ruq'ajarik' chuqa ri k'ayew jub'a' kib'ixik.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri samajib'äl ye'ik'atzin chuqa ri samaj yeb'an ri pa tijob'äl.
Wakamin man k'atzinel ta ri wachib'äl je'. Ri tijonel nuchöp rub'ixik ri q'ejelon'ik ketaman chïk.

2.1. Kikoten tzij:
K'atzinel chi ri ak'wala' niketamaj jeb'äl rub'ixik ri tijonïk kitz'eton pe.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.
Ri rub'ixik re tijonïk re' ütz nib'an chi konojel, chi tzob'aj chuqa ütz chi kijujunal.

T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a matyox.

Ri tzij ütz yek'utüx chupan re tijonïk re'.

Achke ab'i' rat?
Achke rub'i' re'?
Achke rub'i' la'?
Achke rajaw re'?
Achke rajaw la'?

nuwuj	wichin yïn
awuj	awichin rat
ruwuj	richin rija'.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak' wala' ri tijonïk.

T. Achke ab'i' rat?
A1. Yïn nub'i' a Chepe.

T. Achke rub'i' re'?.
A2. La' rub'i' tz'ib'ab'äl.

T. Achke rajaw re wuj re'?
A3. Re wuj re' richin a Xwan.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.
Wi k'o jub'a' ramaj k'atzinel chi ri ak'wala' yetikïr nikib'ij pa tzijonïk ri ketaman pe jun ka'i' oxi' q'ij.

T. Akuchi' k'o ri meseb'äl?
A4. Ri meseb'äl k'o chi la'.-

T. Ak'uchi' k'o ri yojb'äl?
A5. Ri yojb'äl k'o chi la'.

T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
A1. Yojch'o'n yan chïk matyox.

ROX TANAJ

RI PAN UXLANEN

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Nirayb'äx chi ri ak'wal nitikïr nub'ij ri koköj taq q'ejelonïk.

1.2. Nirayb'äx chuqa chi ri ak'wal niretamaj nuya' rutzil ruwäch jun winäq.

1.3. K'atzinel chi ri ak'wal niq'ax pa rujolon ri nub'ij ri tijonel che.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj achke ak'wal retaman chïk b'a ri kaqchikel, chuqa ütz ri tijonel nukanuj jun ak'wal ri retaman chïk jub'a' ri kaqchikel, rik'in rija' nitikïr wi el ri tijonïk.

Ri tijonel k'atzinel chi yerukanuj ri ye'ik'atzin che ri tijonïk chuqa ri samaj nub'än.-

Ri tijonel nukamluj jub'a' ri q'ejelonïk ketaman chïk ri ak'wala'.

Xseqär k'a, achke ab'i',
achke rub'i' rija', ke täq ri'.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Wakamin ri ak'wal niretamaj ri ya'oj rutzil ruwäch jun winäq.

-Xseqär k'a
-la ütz awäch?
-ütz nuwäch matyox.

T. Xseqär k'a a Chepe.
A1. Xseqär k'a matyox.
Ri k'ak'a' tzij:
T. La ütz awäch a Chepe.
0. Ri ak'wal chöj nirak'axaj.
T. La ütz awäch a Chepe.
Wakamin ja ri tijonel nich'o'n pa ruk'exel ri tijoxel.
T. Ütz nuwäch matyox.
Ke re nub'än jun b'ey, kamul ri tijonel.-

K'atzinel chi ye'oyöx ka'i' ak'wala' richin retamaxik ri tzij:

nuwäch
awäch
ruwäch.

Chkiwäch konojel e k'o chi e oxi' ri tijonel kik'in chïk ri ka'i' ak'wala'.

Ri tijonel nuk'üt ri tzij:

nuwäch
awäch
ruwäch

Ri tijonel ütz nub'ij jun ka'i' oxi' b'ey, chuqa' ke ri' ri ak'wala'.-

Wakamin ütz ch'ik nich'o'n ri tijoxel.

T. Xseqär k'a a Chepe
A1. Xseqär k'a matyox.

T. La ütz awäch a Chepe?
A1. ütz nuwäch matyox,
la ütz k'a awäch rat.
T. ütz matyox.

Wakamin ja ri ak'wal nuya' rutzil ruwäch ri tijonel.

A1. Xseqär k'a a Lix
T. Xseqär k'a matyox.
A1. La ütz k'a awäch rat.

T. Ütz nuwäch matyox,
la ütz k'a awäch rat.
A1. Ütz matyox.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ro tijonïk.

Wi ri tijonïk ütz xub'än rik'in re jun ak'wal, re ak'wal re' ütz nuk'utuj rutzil ruwäch jun rachb'il. Ke ri k'a xke'k'o na jun ka'i' oxi'.

2.4. Ri ak'wal nitikïr nukusaj kik'in chïk ch'aqa winaqi'.-

Taq nik'is ri tijon'ik k'atzinel nab'ij:

T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
A. Yojch'o'n yan chïk matyox.-

ROX TANAJ

RI PAN UXLANEN

RUKA'N TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Nirayb'äx chi ri ak'wal nunataj ri ruyaïk rutzil ruwäch jun winäq.
1.2. Najowäx chuqa chi ri ak'wal yeretamaj tzij ri kichajin tz'ib' "q' ".-
1.3. K'atzinel chi ütz ta rub'ixik nub'än che ri k'ak'a' taq tzij.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj chke konojel chi tikiya' kixkïn rik'in re q'ejelonïk.

2.2. Rub'ixik ri q'ejelonïk.
Re q'ejelonïk re' k'atzinel chi nikib'än chi kijujunal ri ak'wala'.-

Ri ye'ik'atzin che ri tijonïk, chuqa ri samaj yeb'an pa tijob'äl.-
Ri tijonel niroyoj ri ak'wal retaman chïk b'a ri q'ejelonïk, richin nikak'axaj ri ch'aqa chïk.

T. Xseqär k'a a Chepe.
A1. Xseqär k'a matyox.
T. La ütz awäch Chepe.
A1. Ütz nuwäch matyox,
la ütz k'a awäch rat.
T. Ütz nuwäch matyox.
A1. Matyox k'a ri'.-

2.3. Rusamajixik ri k'ak'a' tz'ib'.-

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala', achke ri nikiqüm pan uxlanen?

T. Qué es lo que toman en el descanzo?
A1. Atol profesor.
T. Muy bién, pues la palabra atol en kaqchikel se dice: " q'or "

Wakamin ri tijonel nub'ij chke chi konojel tikib'ij ri tzij **q'or.**
K'a ri pa taq tzob'aj, k'a ri chi kijujunal.

T. Ak'wala' tib'ij iwonojel ri tzij q'or.
O. k'o yeb'in kor.-
T. Man ke ri ta, " q'or " ke ri'.
Ke re nikib'än ri ak'wala', k'o ri yetikïr nikib'ij, k'o k'a ri manäq.
T. Wakamin rïx tib'ij " q'or "
Ri ak'wala' k'o chi nikikamluj ri tzij q'or.
A. q'or, q'or.
T. Ja' ke ri'. Ri tijonel nub'ojb'a' ruq'a'.

Ri tijonel chuqa ruchajin jun ka'i' wachb'äl ri k'o ri tz'ib' re rik'in.

T. Re' rub'i':

q'aq'	fuego
aq'	lengua (ütz nuk'üt ri raq' rija')
manq'uq'	quetzal (el ave)
q'ij	sol, día.
q'or	atole.

Chuqa ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' ri xtaq paj tzij.-

Ri tijonel nuk'üt chkiwa ri ak'wala' akuchi' ntel wi rub'ixik re jun tz'ib' re'.-

Pa jun wo'o' waqi' q'ij ri ak'wala' eqal niketamaj.-

T. Ak'wala' tib'ij re paj taq tzij:

q'a	aq'
q'o	oq'
q'u	uq'
q'e	eq'
q'i	iq'

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.

Wi yetik'ir nikib'ij, nikib'än ri ak'wala', xq'ax k'a pa kijolon ri'.

Wakamin ri tijonel nukusaj ri tzij q'or chupan jun ka'i' ox'i taq tzij.

T. *Yïn ütz ninna' q'or.*
Ak'wala' tib'ij iwonojel:
Yïn ütz ninna' ri q'or.
pa taq tzob'aj nikib'ij:
Yïn ütz ninna' ri q'or.

Ri tijonel niroyoj jun ak'wal richin nub'ij ri xretamej.

T. La ütz nana' ri q'or?
A1. Yïn ütz ninna' ri q'or.

T. La üzt nana' ri q'or?
A2. Yïn ütz ninna' ri q'or.

A1. La ütz nana' ri q'or?
A3. Yïn ütz ninna' ri q'or.

2.4. Chuqa ri ak'wal nitikïr nukusaj ri xtiretamaj kik'in ch'aqa chïk winaqi'.

Rat tijonel k'atzinel nab'ij:
Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.-

ROX TANAJ

RI PAN UXLANEN

ROX TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. K'atzinel chi ri ak'wala' niketamaj rub'ixik ri tzij kik'wa'n " **q'** ".-
1.2. Najowäx chuqa rukamluxik ri k'utun utzil wäch.
1.3. Chuqa nirayb'äx niketamaj chïk jun ka'i' k'ak'a taq tzij.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel k'atzinel nunataj chke ri ak'wala' ri k'ak'a' taq tzij xketamaj kan iwir.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel yeroyoj e wo'o' ak'wala', k'a ri nub'än ka'i' cholaj chke, jun chke ri cholaj nik'uje' wi rija'.
Ri tijonel nuq'alajirisaj rukusaxik ri tzij:

- nuwäch	*- qawäch*
- awäch	*- iwäch*
- ruwäch	*- kiwäch.*

Ri tijonel nunataj kib'ixik ri tzij kichajin ri tz'ib' **q'**.-

Ka'k'a' rucholajen tzij.-

pa chaj q'or	*atol blanco*
aws q'or	*atol de haba*
äj q'or	*atol de elote*

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonÏk.

Ri ak'wala' k'atzinel chi niketamaj ri oxi' ruwäch q'or.

Xk'is ri tijonïk.
T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
A. Yojch'o'n yan chïk matyox.

Ri samaj yeb'an ri pa tijob'äl, chuqa ri ye'ik'atzin che ri tijonïk.
Ri tijonel nunataj jun ch'iti ramaj ri tzij:
La ütz awäch, ütz nuwäch matyox.
La ütz nana' ri q'or.

T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a matyox.
T. La ütz iwäch.
O. Ri ak'wala' chöj nikak'axaj.
K'a ri' ri tijonel nich'o'n pa kik'exel ri jucholaj chïk ak'wala'.-
A. Ütz qawäch matyox.
Ke re nub'ij jun b'äy, kamul, oxmul.
K'a ri:
T. La ütz nana' ri q'or?
A1. Ja', ütz ninna' ri q'or.
T. La ütz nana' ri q'or?
T2. Ja', ütz ninna' ri q'or.
Ke re' k'ula' nib'e chi kiwäch ri ak'wala'.-

T. Achke rub'ixik kib'i' re wachb'äl re':

q'aq'	fuego
q'or	atole
manq'uq'	quetzal
q'ij	sol, día

T. Yïn ütz ninna' ri aws q'or.
Wakamin konojel ri ak'wala' nikib'ij:
Yïn ütz ninna' ri aws q'or.
ke ri nikib'ij kamul oxmul.
k'a ri' ri tijonel nub'ij:

T. Achke ütz nana' rat?
A1. Yïn ütz ninna' ri aws q'or.
T. Achke ütz nana' rat?
A2. Yïn ütz ninna' ri äj q'or.
T. Achke ütz nan'a rat?
A3. Yïn ütz ninna' ri pa chaj q'or.-

ROX TANAJ

RI PAN UXLANEN

RUKAJ TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wala' niketamaj ri q'eljelonïk taq noqa el ri q'ij, chuqa taq nipe ri q'equ'n.-

1.2. Najowäx chuqa chi ri ak'wal jeb'äl niretamaj rub'ixik ri tz'ib' " **q'** ".-

2. Rucholajen ri tijonïk.

K'atzinel chi ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin pa tijob'äl chuqa ri samaj yeb'an.-

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nutzijoj chke ri ak'wala' chi ketaman chïk yeq'ejelo'n nimaq'a', ja k'a ri tiqaq'ij chuqa ri toq'a' man ketaman ta.

Ri tijonel nuya' ri q'ejelonïk, xseqär k'a la ütz awäch.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nub'än oxi' wachib'äl:

Jun richin *xseqär*,
jun richin *xqaq'ij*,
jun richin *xoq'a'*.-

Ri tijonel nuk'üt ri jujun wachib'äl.-
Taq noqa el ri q'ij.
T. Xseqär ka.
T. Xseqär k'a.
Re ketaman chïk ri ak'wala'.-

Taq nixule' ri q'ij.
T. Xqaq'ij k'a...
T. Xqaq'ij k'a ...

Wakamin ri ak'wala' nikib'ij chi konojel, chi tzob'aj chuqa chi kijujunal.-

T. Xqaq'ij k'a ak'wala'.
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. Xqaq'ij k'a matyox.

Taq yech'o'n ri jutzob'aj, ri jutzob'aj chïk nikib'ojb'a' kiq'a'.

K'atzinel chi tikib'ij kamul roxmul re tzij re'.-
K'a ri nuk'üt ri wachib'äl richin taq nipe ri q'equ'n.-
T. Xoq'a k'a ak'wala'.-
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. Xoq'a' k'a matyox.
K'atzinel chi tikib'ij kamul roxmul re tzij re'.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak' wala' ri tijonïk.

T. Xqaq'ij k'a ak'wala'.
Ri ak'wala' nikib'ij.
A. Xaq'ij k'a matyox.

T. La ütz iwäch?
A. Ütz qawäch matyox.
T. Matyox k'a ri'.-

T. Xoq'a' k'a ak'wala'.
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. Xoq'a' k'a matyox.

T. La ütz iwäch?
A. Ütz qawäch matyox.
T. Matyox k'a ri'.-

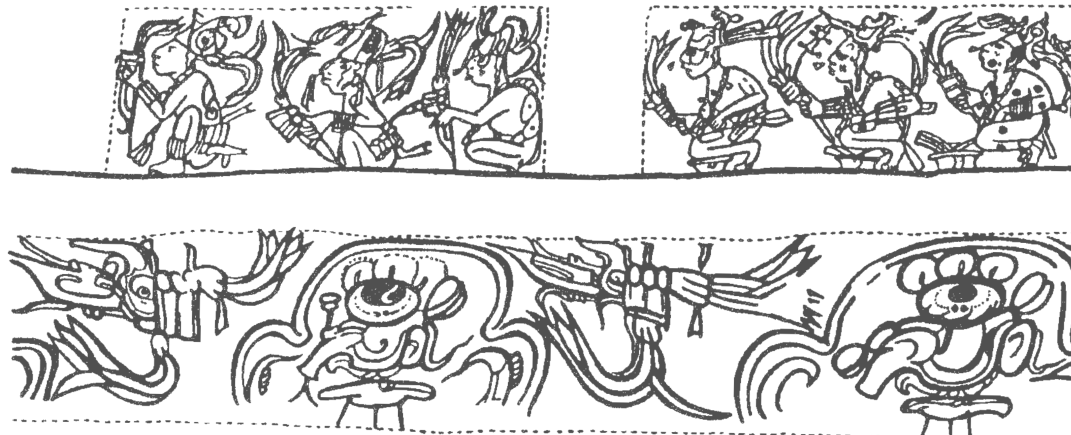
T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
A. Yahch'on yan chïk matyox.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'owsaj apo jun ak'wal richin nukusaj ri tijonïk xk'ut chi ruwäch.

A1. Xqaq'ij k'a ak'wala'.
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij:
A. Xqaq'ij k'a matyox.

Ke re nub'än ri tijonel kik'in ri ch'aqa chïk ak'wala'

ROX TANAJ

RI PAN UXLANEN

RO' TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chupan re tijonïk chi ri ak'wal nunataj chïk jun b'äy ri tijonïk k'utun pe chwäch.

1.2. Chuqa najowäx chi tiretamaj jeb'äl rub'ixik ri jun ka'i' taq tzij ri k'ayew.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri tijonel yerukanuj rub'eyal ri samaj nib'an che re tijonïk chuqa ri ye'ik'atzin.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel ütz yerukusaj ri wachib'äl ri xerukusaj ri jun ka'i' tijonïk ruya'on pe, richin nunataj rub'eyal ronojel re tijonïk re'.-

Ri tijonel yerukusaj ri wachb'äl richin: Xseqär,xqaq'ij, xoq'a' chuqa yerunataj ri ch'aqa chïk.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk:

Ri tijonel ütz nuq'alajirisaj chke pa kaxlan tzij chi:

- Nab'ey ri q'ejelonïk xseqär...
- Ruka'n ri q'ejelonïk xqaq'ij...
- Rox ri q'ejelonïk xoq'a'...

Ri tijonel nuya' chwaxan ri wachb'äl richin **XSEQ'AR.**

T. Tiwak'axaj iwonojel:
O. Ri ak'wala' konojel nikiya' kixkïn.-
Konojel ri ak'wala' nikib'ij:
T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a matyox.
T. La ütz k'a iwäch .
A. Ütz qawäch matyox...
Ri tijonel nub'ij chke chi tikik'utuj rutzil ruwäch rija'.
A. La ütz k'a awäch rat?
T. Ütz nuwäch matyox.
A. Matyox k'a ri'.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.-

Ri tijonel nujälel ri wachib'äl, nuya' kan ri richin **XQAQ'IJ.-**

T. Tiwak'axaj iwonojel.
O. Ri ak'wala' nikiya' kixkïn.

T. Xqaq'ij k'a ak'wala'.
Konojel ri ak'wala' nikib'ij:
A. Xqaq'ïj k'a matyox.
T. La ütz iwäch ak'wala'.
A. Ütz qawäch matyox...

Ri tijonel nub'än apo ruq'a' chke chi tikik'utuj rutzil ruwäch rija'.-

K'a ri' ri tijonel nuk'utuj rutzil kiwäch pa taq tzob'aj.-
A. La ütz k'a awäch rat.?
T. Ütz nuwäch matuyox.
A. Matyox k'a ri'.-

Ri tijonel nujäl el ri wachib'äl, nuya' kan ri richin **XOQ'A'.**
T. Tiwak'axaj ak'wala'.
A. Ri ak'wala' nikiya' kixkïn.

T. Xoq'a' k'a ak'wala'.
A. Xoq'a' k'a matyox.

T. La ütz iwäch ak'wala'.
A. Ütz qawäch matyox...

Ri tijonel nub'än apo ruq'a' chke, richin nikik'utuj rutzil ruwäch rija'.-

A. La ütz k'a awäch rat.
T. Ütz nuwäch matyox.
A. Matyox k'a ri'.

Ri tijonel nub'än re tijonïk re' chkijujunal ri ak'wala'.-

Ri tijonel niq'ax apo rik'in jun ak'wal.

T. Xqaq'ij k'a ak'wal.
A. Xqaq'ij k'a matyox.

T. La ütz awäch rat.
A. Ütz nuwäch matyox,

A. la ütz k'a awäch rat.
T. Ütz nuwäch matyox
A. Matyox k'a ri'.

Taq xtik'is ri q'ejelonïk rik'in ri ak'wal konojel nikib'ojb'a' kiq'a'.-

Wakamin niq'ax apo jun chïk ak'wal nub'än ri q'ejelonïk kik'in ri rachb'il.-

A1. Xqaq'ij k'a ak'wala'.
A. Xqaq'ij k'a matyox.

A1. La ütz iwäch ak'wala'.
A. Ütz qawäch matyox...

A. La üzt ka' awäch rat.
A1. Ütz nuwäch matyox.

Taq xuk'ïs qa ri q'ejelonïk ri ak'wal konojel xkib'ojb'a' kiq'a'.-

Taq xtib'ek'is re jutanaj tijonïk re' nirayb'äx chi ri ak'wal nitikïx chïk nuya' rutzil ruwäch jun winäq.-

RUKAJ TANAJ

RI ETZ'ANIN PA TIJOB'ÄL

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal nitikïr nub'ij ri tz'ib' "q' " chupan ri chaqa chïk tzij.

1.2. Chuqa nojowäx chi ri ak'wal niretamaj taq man nikajo' ta jun tzij (man ... ta).

2. Ruchoilajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:
Ri tijonel nunataj chke ri ak'wala' achke niya' chke taq nitikïr ri uxlanen.

2.2. Rub'ixïk ri tijonïk.
Ri tijonel nub'ij pa kaxlan ch'ab'äl chi tikib'ij jun ka'i' tzij rik'in ri tz'i'b' **" q' "**.

Wakamin ri ak'wala' nikib'ij pa jun tzij ri ch'ab'äl **q'or.**

Ri ak'wala' niketamaj taq man nikajo' ta jun tzij.-

Ri tijonel chuqa nuk'üt rik'in ruq'a' taq man nirajo' ta jun tzij.

man... ta...

Ri tijonel k'atzinel chi yerukanuj ri ye'ik'atzin chuqa ri samaj yeb'an ri pa tijob'äl.-

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala'

T/ Achke niqum pan uxlanen?

Jun ak'wal xub'ij pe.

A1/ Q'or, q'or...

Ri tijonel nuk'üt kiwachb'äl re tzij re', k'a ri nub'ij:

T/ Achke rub'i' re'?

q'or		atol
q'ij		sol
q'ab'aj	q'a-b'aj	mano
q'aq'		fuego
moq'		puño

T/ Tib'ij kamul oxmul re tzij re':

Yïn ütz ninna' ri q'or.
Rat ütz nana' ri q'or.
Rija' ütz nuna' ri q'or.

T/ Ak'wala' tiwak'axaj, tiwak'axaj.

Ri ak'wala' nikiya' kixkïn.-

T/ Yïn ütz ninna' ri q'or.
T/ Yïn man ütz ta ninna' ri q'or.
T/ Iwonojel tib'ij:

Yïn man ütz ta ninna' ri q'or.
K'a ri pa taq tzob'aj, k'a ri chi kijujunal.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak' wala' ri tijonïk.

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij chi konojel, chi q'ataj chuqa chi kijujunal.-

Nab'äy nuk'utj che jun ak'wal wi ütz nuna' ri q'or, ri ak'wal nub'ij, ja'.-

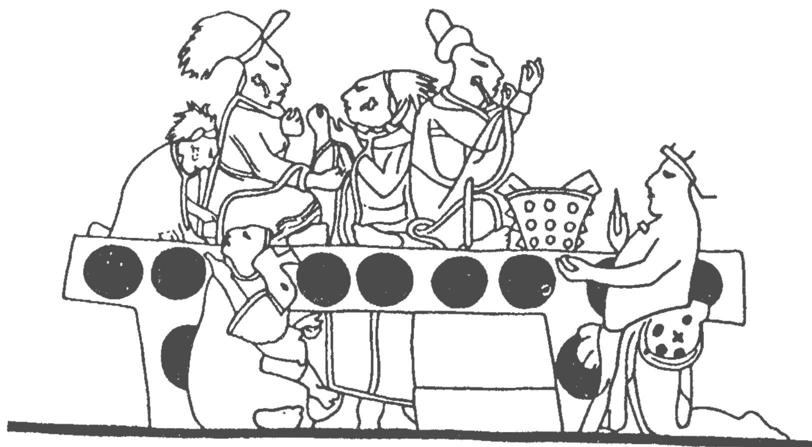
T. La ütz nana' ri q'or.
A1. Ja', ütz ninna' ri q'or.

Ri tijonel nib'e chïk apo rik'in jun ak'wal.
T. La ütz nana' ri q'or.-
A2. Ja' ütz ninna' ri q'or.

Wakamin ri ak'wal nub'ij manäq.

T. La ütz nana' ri q'or?
A1. Manäq, man ütz ta ninna' ri q'or.

Ri tijonel nib'e chïk apo rik'in ri jun ak'wal.
T. La ütz nana' ri q'or?
A2. Manäq, man ütz ta ninna' ri q'or.-

RUKAJ TANAJ

RI ETZ'ANIN PA TIJOB'ÄL

RUKA'N TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.
1.1. Najowäx chi ri ak'wala' niketamaj rub'i' jun etz'anin.-
1.2. Najowäx chuqa chi ri ak'wala' ütz rub'ixik nikib'ij ri etz'anin.

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri e k'atzinel che ri tijonïk chuqa ri samaj yeb'an chupan.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' wi nikajo' niketamaj rub'i' jun etz'anin.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' pa kaxlan tzij achke chikopi' yeto'on richin ri achin pa juyu'.

T. Achke chköp nito'on ri achin pa juyu'?

Ri ak'wala' yekib'ij pe jun ka'i' kib'i' ri chikopi'.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Nab'ey niketamaj ri ak'wala' ri tzij kej.

T. Wakamin yojch'o'n pa ruwi' ri kej, pa kaxlan rub'i' caballo.
T. Iwonojel tib'ij kej.
A. Kej, kej.-

K'a ri nub'ij chi k'o jun etz'anin rub'i' "k'utun kej ".-

T. Wakamin tib'ij iwonojel:
tz'i', wakx, karne'l

T. Ri etz'anin rub'i' "k'utun kej".
T. Iwonojel tib'ij:
K'utun kej
A. K'utun kej, k'utun kej.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.

Taq xketamaj yan konojel ri tzij k'utun kej, k'a ri nuk'utuj pa taq tzob'aj, chuqa chi kijujunal.-

T. Achke rub'i' ri etz'anin?
Ri tijonel nub'ij chke chi tikib'ij:
A. K'utun kej, k'utun kej.

T. Achke rub'i' ri etz'anin?
A1. K'utun kej.

Ri tijonel niq'ax chïk apo rik'in jun ak'wal.
T. Achke rub'i' ri etz'anin?
A2. K'utun kej.

Jun chïk ak'wal.
T. Achke rub'i' ri etz'anin?
A3. K'utun kej.-

RUKAJ TANAJ

RI ETZ'ANIN PA TIJOB'ÄL

ROX TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.
1.1. Najowäx chi ri ak'wal richin rukikotemal niretamaj jun xti etz'anin.-
1.2. Najowäx chuqa nukusaj ri tzij man...ta..., chuqa ri tzij "ja' ".-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:
Ri tijonel nutzijoj chkiwäch ri ak'wala' achke ruq'ij ri etz'anin.

-Richin nuyïk ak'u'x.
-Richin ruk'iyik ri ach'akul.
-Chuqa richin nuk'uje' ana'oj.

2.2. Rub'anikil ri etz'anin.
Ri etz'anin ke re rub'anikil.-
- Yekanüx e ka'i' ak'wala'. Jun nok rajaw ri kej, ja k'a ri jun chïk ak'wal ja ri' ri yerukanuj ri rukej xerusäch.

Ri tijonel yeruchöl ri ak'wala', nuk'üt chkiwäch achke nikib'ij ri e ka'i' ak'wala'.

Wi yalan k'ayew nikib'ij pa qach'ab'äl ütz nikib'ij pa kaxlan tzij.

2.3. Taq ütz xtikib'än ri ak'wala', xq'ax k'a pa kijolon ri etz'anin ri'.

Ri k'atzinel je', richin ri tijonïk chuqa ri samaj ütz yeb'an ri pa tijob'äl.

Ri tijonel yeruk'wa'j ri ak'wala' chwa jay.-

Yalan nikikot, nitzijon kik'in ri ak'wala' ri rejqalen ri etz'anin.

Ri tijonel nuq'alajirisaj chi ri etz'anin xtikib'än rub'i' k'utun kej.

Ri ak'wal xerusäch rukej napon rik'in ri ak'wal e k'o jucholaj rukej.

A. *Xseqär k'a táta.*
B. *Xseqär k'a matyox.*

A. *La ütz k'a awäch rat?*
B. *Ütz nuwäch matyox, la ütz k'a awäch rat.*

A. *Ütz nuwäch matyox.*
B. *Matyox k'a ri'.-*

A. *Takuyu' numak, la man jun k'a jun nukej ri xoqa ta awik'in.*
B. *Man jun akej ta xoqa wik'in.*

A. *La manäq k'a naya' q'ij ninkanuj chkikojöl la akej?*
B. *Ütz k'a takanuj.*

Ri ak'wal nib'e chkikojöl nukanuj ri rukej, taq xtitzolin pe nub'ij:
A. *K'o ri nukej, ja la k'o pa ruk'isib'äl.*
B. *Tachapa' k'a, q'alaj ri' awichin?*
Ke ri' ri achin nuchöp kichapik ri kej e k'o pa ruk'isib'äl, k'a xkeruk'än na el k'ïy rukej ri jun ak'wal, nik'is ri etz'anin.

RUKAJ TANAJ

RI ETZ'ANIN PA TIJOB'ÄL

RUKAJ TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal nitikïr nub'ij rub'i' ri etz'anin pa qach'ab'äl, chuqa nub'ij wi ütz nutz'ät re etz'anin re'.

1.2. Chuqa najowäx chi ri ak'wal niq'ax pa rujolon, nitikïr ütz nub'ij re tijonïk re'.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri tijonel yerukanuj ri ye'ok chupan ri tijonïk, chuqa ri samaj k'atzinel yeb'an.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel wakamin nuk'utuj chke ri ak'wala' achkę rub'i' ri etz'anin, la ütz nikina' re etz'anin re', chuqa ch'aqa chïk tzij nuk'utuj chke.

Ri tijonel nab'äy nub'ij:
Xseqär k'a, la ütz iwäch, achke ab'i' rat' k'a ri' nutikirisaj ri tijonïk.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk

Ri ak'wala' ütz nikib'ij chi konojel, chi tzob'aj chuqa chi kijujunal.

Achke rub'i' ri.....
La ütz nitz'ät.....

T. Ri etz'anin rub'i' k'utun kej.
T. Tib'ij iwonojel:
Ri etz'anin rub'i' k'utun kej.
A. Ri etz'anin rub'i' k'utun kej.
Ri tijonel nub'ij kamul oxmul re tzij re'.-

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.

T. Achke rub'i' ri etz'anin?
A1. Ri etz'anin rub'i' k'utun kej.
Ri tijonel niq'ax chïk apo rik'in jun ak'wal.

T. Achke rub'i' ri etz'anin?
A2. Ri etz'anin rub'i' k'utun kej.
Jun chïk ak'wal.
Ta. Achke rub'i' ri etz'anin?
A3. Ri etz'anin rub'i' k'utun kej.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' wi ütz nikitz'ät re etz'anin re'.-

La ütz nitz'ät ri .....
Ja', ütz niqatz'ät ri .....

T. La ütz nitz'ät la etz'anin la'?
Ri tijonel nub'ij chke jucholaj ak'wala'chi tikib'ij:
Ja', ütz niqatz'ät la etz'anin la'.-
Konojel ri ak'wala' yech'o'n nikib'ij:
T. La ütz nitz'ät la etz'anin la'.
A. Ja', ütz niqatz'ät la etz'anin la'.

La ütz natzät ri .....
Ja', ütz nintz'ät ri .....

Wakamin ruyon jun ak'wal nich'o'n.
T. La ütz natz'ät la etz'anin la'?
A1. Ja', ütz nintz'ät la etz'anin la'.
T. La ütz natz'ät la etz'anin la'.
A2. Ja', ütz nintz'ät la etz'anin la'.

RUKAJ TANAJ

RI ETZ'ANIN PA TIJOB'ÄL

RO' TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wala' nikinataj ri jun ka'i' oxi' tzij xketamaj pe ri jun ka'i' oxi' q'ij.-

1.2. Najowäx chi ütz ta rub'ixik, niq'ax pa rujolon ri nub'ij ri tijonel.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ti tijonel nukanuj ri ye'ik'atzin chuqa ri samaj k'atzinel yeb'an.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' achke j'e tzij xketamaj ri jun ka'i' oxi' q'ij.-

Ri tijonel nub'ij: Xseqär k'a, xqaqa'ij k'a, la ütz awăch, la ütz nana' ri q'or, chuqa ri etz'anin.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

La ütz k'a iwäch?
La ütz k'a awäch?

Achke nuqüm ri ak'wal?
Achke naqüm rat?

Achke rub'i' ri etz'anin?
La ütz nitz'ät ri etz'anin?
La ütz natz'ät ri etz'anin?

–ninqüm	–nintz'ät
–naqüm	–natz'ät
–nuqüm	–nutz'ät

T. Xseqär k'a ak'wala'.
A. Xseqär k'a matyox.

T. Xqaq'ij k'a ak'wala.
A. Xqaq'ij k'a matyox.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.

T. La ütz k'a iwäch.
A. Ütz qawäch matyox.
A. La ütz k'a awäch rat?
T. Ütz matyox.
A. Matyox k'a ri'.

Ri tijonel nuk'üt jun wachib'äl ri ak'uchi' ri ak'wal nuqüm ruq'or.

K'o jun wachb'äl chwa xan, ri nuq'üm ruq'or jun ak'wal.

T. Achke nuqüm ri ak'wal?
Ri tijonel nuk'üt apo ri wachb'äl.
A1. Ri ak'wal nuqüm ruq'or.

Ri tijonel nuk'üt apo ri jun wachb'äl rik'in ri etz'anin.

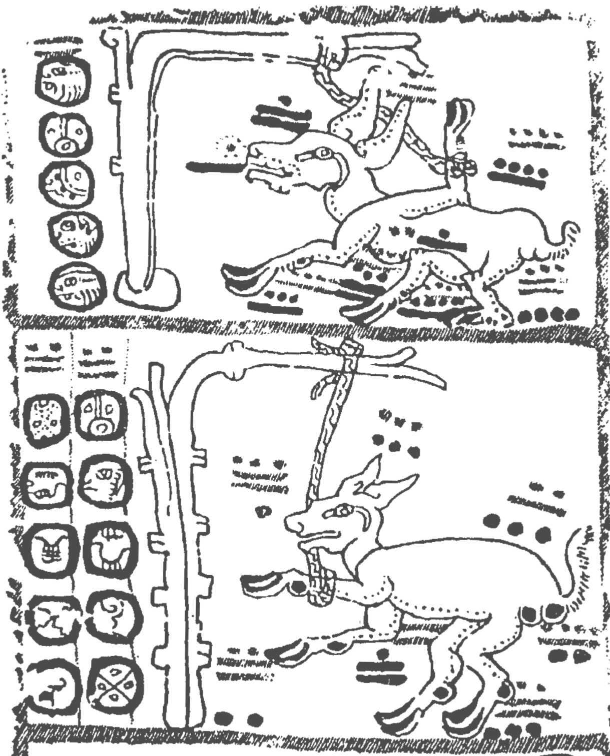
T. Achke naqüm rat?
A1. Yïn ninqüm nuq'or.

T. La ütz nana' rat ri q'or?
A1. Ja', ütz ninna' ri q'or.

Ri tijonel ütz nuk'utuj che jun chïk ak'wal.
T. Achke rub'i' re etz'anin re'?
A1 La etz'anin la' rub'i', k'utun kej.

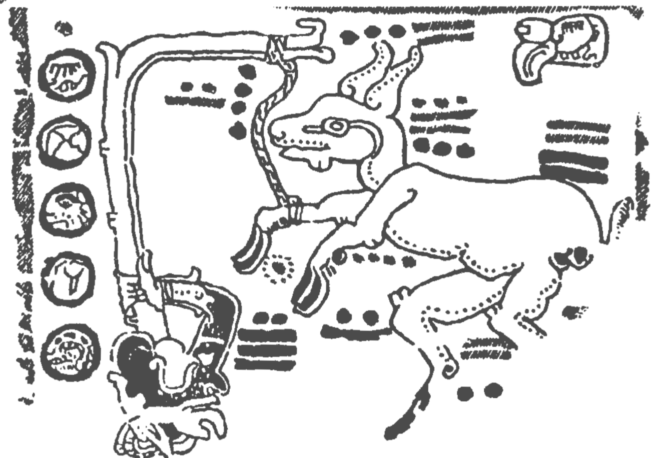
Ri tijonel niq'ax chïk apo rik'in jun ak'wal.
T. Achke rub'i' re etz'anin re'?
A2. La etz'anin la' rub'i', k'utuj kej.

Ri tijonel nuk'utuj che jun chïk ak'wal.-
T. La ütz natz'ät re' etz'anin re'?
A3. Ja', ütz nintz'ät re etz'anin re'.

K'a ri jun chïk ak'wal.
T. La ütz natz'ät la etz'änin la'?
A4. Ja', ütz nintz'ät la etz'anin la.-

K'a ri taq nik'is ri tijonïk nibe', nub'ij kan:
T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'?
A. Yojch'o'n yan chïk matyox.

RO' TANAJ

RI TE'EJ TATA'AJ

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj kib'ixik ri tzij te'ej tata'aj.-

1.2. Chuqa najowäx chi ri ak'wala' niketamaj nikikusaj ri tzij janipe', chuqa ri rub'ixik ri rutzolixik rub'ixik.

1.3. Niretamaj chuqa ri ak'wal ri ajlanïk nikitïr el rik'in jun k'a pa lajuj.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'üt apo chkiwäch ri ak'wala' jun wachib'äl ri ruchajin ri ach'alal ri'ïl.

Nuq'alajirisaj chi chupan jun ach'alal ri'ïl k'o jun tata'aj jun te'ej chuqa e k'o jun ka'i' oxi' ak'wala'.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

K'atzinel chi ri tijonel ütz rub'ixik nub'än che ri tijonïk, chuqa eqal jub'a nub'ij.-

Man ichinan ta.
- *te'ej.*
- *tata'aj.*

Ri tijonel nuk'üt chi kiwäch ri ak'wala' pa kiyonil ri tzij te'ej chuqa ri tata'aj.-

Wakamin ri tijonel nuk'üt ri tzij:

Ajlab'äl	Juläy chïk tzij:
jun	*janipe'*
ka'i'	*alk'wa'l*
oxi'	*ach'alal*
kaji'	
wo'o'	
waqi'	
wuqu'	
waqxaqi'	
b'eleje'	
lajuj	

K'atzinel kekanüx ri ye'ik'atzin che re tijonïk re', chuqa achke je' samaj ütz yeb'an.-

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' achke k'o chi ruwäch ri wachib'äl.

K'o ak'wala' xtikib'ij pe pa qach'ab'äl chuqa e k'o xtikib'ij pe pa kaxlan ch'ab'äl.-

T. Rija' ri te'ej, rija' ri tata'aj.-
T. Achke rija'?
Ri ak'wala' chöj nikak'axaj.
T. Achke rija?
T. Ri ja' ri te'ej, rija' ri tata'aj.
T. Wakamin iwonojel tib'ij:
Rija' ri te'ej, rija' ri tata'aj.-
A. Rija' ri te'ej, rija' ri tata'aj.-

Ri tijonel nuk'üt apo rik'in ri wachib'äl.-

T. Achke rija'?
A. Rija' ri te'ej.
T. Achke rija'?
A. Rija' ri tata'aj.

Ri tijonel nuk'üt ri ajlab'äl.

T. Ak'wala' tib'ij:
jun, ka'i', oxi', kaji', wo'o'...
TA. jun, ka'i', oxi', kaji', wo'o'...

Wakamin ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala'.

T. Janipe' kalk'wa'l re ach'alal re'.-
Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij:
A. Re ach'alal re' k'o ka'i' kalk'wa'l.-
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.-

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.

Re nik'atzin richin nikinataj ri ak'wala', ri k'a ri' tiketamaj qa, ütz nik'utüx chke chi tzob'aj chuqa pa taq kiyonil.

Wi yetikïr nikib'ij, chuqa niq'ax pa kijolon; yetikïr k'a nikikusaj re tzij re' ri'.

Ri tijonel nuk'üt ri tzij: –alk'wa'l

Ri tijonel k'atzinel chi nuk'üt jeb'el ri ruq'ajarik ri jujun tzij.-

T. Wakamin ak'wala' niqanataj ronojel ri xqetamaj qa.
T. Achke rija'?
A. Rija' ri te'ej
T. Achke rija'?
A. Rija' ri tata'aj.

T. Achke rije'. (nuk'üt chi konojel)
A. Rije' e te'ej tata'aj.-
T. Janipe' kalk'wa'l re ach'alal re'.
Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij.
A. Re ach'alal re' k'o ka'i' kalk'wa'l.-
Ri ak'wala' ütz nikib'ij kamul oxmul.

Ri tijonel nuk'üt achke rub'anikil taq nirichinaj re tzij alk'wal.

T. Ak'wala' iwononel niwetamaj re tzij:

walk'wa'l	qallk'wa'l
awalk'wa'l	iwalk'wa'l
ralk'wa'l	kalk'wa'l

Ri ak'wala' k'atzinel chi niketamaj rub'ixik re tzij,chuqa ri ruq'ajarik.-

Chuqa ri ak'wala' niketamaj rukusaxik chuqa ruq'ajarik ri tzij: ach'alal

wach'alal	qach'alal
awach'alal	iwach'alal
rach'alal	kach'alal.

0 1 2 3 4

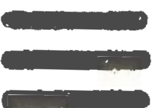
5 6 7 8 9

10 11 12 13 14

15 16 17 18 19

RO' TANAJ

RI TE'EJ TATA'AJ

RUKA'N TIJONÏK.

1. **Ri na'oj tikiren retamaxik.**
1.1. Najowäx chi ri ak'wala' niketamaj rukusaxik ri tzij te'ej tata'aj taq richinan jun winäq.-
1.2. Najowäx chi ri ak'wal nitikïr nukusaj ri tzij nata', atata', rutata', nute', ate', rute'; chuqa ch'aqa chiïk xtaq tzij.-
1.3. Ri ak'wal niretamaj rub'ixik ri tz'ib' t' rik'in ri tzij t'oj.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:
Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' achke xketamaj che ri tijonïk iwir.-
Xa jun xtiramaj ok nunataj ri tijonïk richin iwir.-

Ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin chuqa ri samaj yeb'an ri pa tijonïk.
Ri k'atzinel taq samaj, chuqa ri ye'ik'atzin chupan re tijonïk re'.
T. Achke xqatz'ät ri pa tijonïk iwir. Iwir xqetamaj ri te'ej tata'aj, xqetamaj jub'a ri ajlanïk chuqa ri kalk'wa'l ri te'ej tata'aj.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.
Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi jun wi rub'ixik taq nawichinaj ri tzij: te'ej, tata'aj.
Chuqa nukusaj chïk jun b'ey ri wachib'äl richin ri te'ej tata'aj.

Ichinan taq tzij:

- nata' –nute'
- atata' –ate'
- rutata' –rute'

Ri tijonel nik'uje' pa ruk'exel ri xti ala'.

T. Rija' ri nata', (nuk'üt ri tata'aj)
T. Rija' ri nute'. (nuk'üt ri te'ej)
Ri ak'wala' chöj nikitzu' chuqa chöj nikak'axaj.-

K'a ri' ri tijonel niroyoj jun xti xtän chuqa nub'ij.-
A1. Rija' ri nata'. (nuk'üt ri tata'aj)
A1. Rija' ri nute'. (nuk'üt ri te'ej)

K'a ri niroyoj chïk jun xti ala' chuqa nub'ij.-
A2. Rija' ri nata'.
A2. Rija' ri nute'.

Ri tijonel nuk'üt rub'ixik ri tz'ib' t' rik'in ti tzij t'oj.-

Ri tijonel chuqa ütz nuq'alajirisaj pa kaxlan tzij ruq'ajarik ri tzij t'oj.

Wakamin ri tijonel nub'än jun xti etz'anin achke nub'än jun winäq taq man nirak'axaj ta.
K'a ri nub'ij aachke nib'il che jun winäq ri man nirak'axaj ta; k'o yeb'in t'oj chuqa k'o yeb'in tokön che.
Ri ch'ab'äl niqakusaj ja ri t'oj.

Wakamin ri tijjonel nub'än ri k'utunïk.

Ri tijonel nutz'ät chi k'ayew jub'a rub'ixik nub'än jun ka'i' xtaq samaj.-

T. Ri nata' yïn t'oj.
Konojel ri ak'wala' nikib'ij:
A. Ri nata' yïn t'oj.-
T. Achke rub'anun ri atata' rat?
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij:
A. Ri nata' yïn t'oj.

Wakamin ri ak'wala' nikib'ij re tzij re':

t'o	man junan ta rik'in	to
t'a	man junan ta rik'in	ta
t'i	man junan ta rik'in	ti
t'u	man junan ta rik'in	tu
t'e	man junan ta rik'in	te.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel k'atzinel chi nuk'üt achke nub'än che ri raq' taq nub'ij ri tz'ib' t'.-

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala'.
T. *Achke rub'anun ri nata' yïn?*
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij:
A. *Ri atata' rat t'oj.-*

Jun b'äy chïk.
T. *Achke rub'anun ri nata' yïn?*
A. *Ri atata' rat t'oj.*

Wakamin ja ri tijonel nuk'utuj che jun ri ak'wal.
T. *Ahcke rub'anun ri atata' rat?*
Ri ak'wal k'o chi nub'ij:
A1. *Ri nata' yïn t'oj.*

Ri tiijonel niq'ax chïk apo rik'in jun ak'wal, nuk'utuj che.
T. *Achke rub'anun ri atata' rat?*
A2. *Ri nata' yïn t'oj.*

T. *Achke rub'anun ri rutata' rija'?*
A2. *Ri rutata' rija' t'oj.*

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri tijonel wakamin niroyoj jun ak'wal, ja rija' ri nib'anun ri k'utunïk.

A1. *Achke rub'anun ri atata' rat?*
A2. *Ri nata' yïn t'oj.-*

A2. *Achke rub'anun ri atata' rat?*
A3. *Ri nata' yïn t'oj.*

A3. *Achke rub'anun ri rutata' rija'?*
A4. *Ri rutata' rija' t'oj.*

RO' TANAJ

RI TE'EJ TATA'J

ROX TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj ruq'ajarik jun samaj, ri samaj pa juyu', ri samaj pa jay.-

1.2. Najowäx chi ri ak'wala' niketamaj rub'ixik jun ka'i', oxi' ruwäch samaj.-

1.3. K'atzinel ütz rub'ixik nib'an pa ruwi' re tijonïk re'.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuq'alajirisaj chkiwäch ri ak'wala' chi junan kiq'ij ri samaj. Ri samaj pa jay junan ruq'ij rik'in ri samaj pa juyu'.-

Ri tijonel yerub'än jun ka'i' wachb'äl ri nuq'alajirisaj kiwäch ri samaj je'.-

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' : jun winäq nisamäj k'o rixin, rukinaq', k'o chuqa rupwaq.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'üt apo kiwachb'äl ri jalajöj taq samaj.

ajtiko'n
ajyüq'
ajtz'iso'n
ajkem
ajtz'ib'

Ri tijonel nuq'olij chwa xan chi jujun re kiwachb'äl re jalajöj taq samaj.-

Ri tijonel nub'ij:

T. Rija' ajtiko'n
T. Rija' ajyüq'
T. Rija' ajtz'iso'n
T. Rija' ajkem
T. Rija' ajtz'ib'.

Ütz nik'utüx chi konojel, chi tzob'aj, chuqa chi kijujunal ri ak'wala'.-

K'a ri' ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala', achke kisamaj ri kite' kitata'.-

Ri tijonel nub'ij:

T. Ri nata' yïn ajtiko'n.
Tib'ij iwonojel ak'wala' :
A. Ri nata' yïn ajtiko'n.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk taq nub'än ri tojtob'enïk ri tijonel, k'o chi nuk'üt apo ri wachb'äl.-

T. Achke rusamaj ri atata' rat?
A1. Ri nata' yïn ajtiko'n

T. Achke rusamaj ri atata' rat?
A2. Ri nata' yïn ajyüq'.

T. Achke rusamaj ri atata' rat?
A3. Ri nata' yïn ajtz'iso'n.

T. Achke rusamaj ri atata' rat?
A4. Ri nata' yïn ajkem.-

T. Achke rusamaj ri atata' rat?
A5. Ri nata' yïn ajtz'ib'.-

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Nirayb'äx chi ri ak'wal chuqa niretamaj ruk'utuxik jun tzij chke ri ruwinaq.

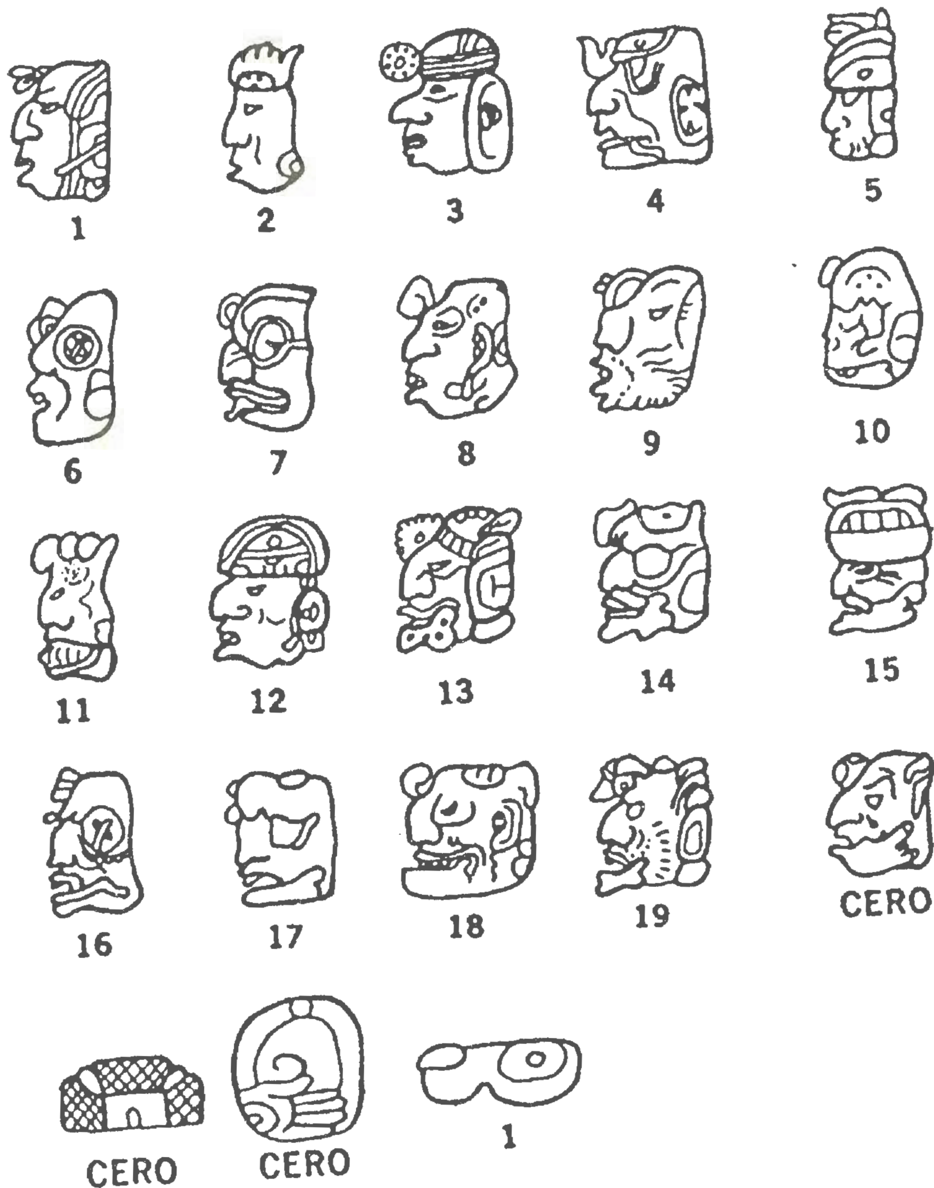
Ke re ruk'utuxik nib'an che rusamaj ri te'ej.-

T. Achke rusamaj ri ate' rat?
A1. Ri nute' yïn ajtz'ib'.

K'a ri' niq'ax apo jun ak'wal, richin nuk'utuj che jun rachb'il.

A1. Achke rusamaj ri ate' rat?
A2. Ri nute' ajkem.-

A2. Achke .....?
A3. Ri nute' .....

RO' TANAJ

RI TE'EJ TATA'AJ

RUKAJ TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wala' niketamaj ruq'ajarik ri tzij nimalaxel, chaq'laxel.-

1.2. Nirayb'äx chuqa' chi ri ak'wal nunataj ri tijonïk xk'ut chwäch nab'ey.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuq'alajirisaj chi e k'o ach'alal ri k'o ka'i', oxi', kaji' kalk'wa'l. Ke ri nuk'utuj chke ri ak'wala' e janipe' rije' pa kachoch.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nukanuj jun wachib'äl ri ak'uchi' e k'o oxi' akwala', ütz xtaq xtani' chuqa ütz xtaq alab'o'.-

nimalaxel
chaq'laxel.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' chi tikib'ij pa taq tzob'aj.

Wakamin ri tijonel nuk'üt chi kiwäch ri ak'wala' rukusaxik ri tzij:

nunimal	nuchaq'
animal	achaq'
runimal	ruchaq'.

Ri tijonel yerukanuj ri achke ye'ik'atzin pa tijob'äl chuqa ri samaj yeb'an pa ruwi' ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala', e janipe e k'o pa kachoch.

Wakamin ri tijonel nuya' jun wachib'äl chwa xan ri e ruchajin oxi' ak'wala'.
Ri tijonel nub'ij:

T. Rija' ri nimalaxel. (nuk'üt ri nïm raqän)
T. Rija' ri chaq'laxel. (nuk'üt ri ko'öl raqän)

Wakamin tib'ij iwonojel:

T. Rija' ri nimalaxel.
A. Rija' ri nimalaxel.

Wakamin rïx tib'ij:

T. Rija' ri chaq'laxel.
A. Rija' ri chaq'laxel.

Ri tijonel nuya' kib'i' ri xtaq ak'wala' e k'o chwa wuj.
Ri nim rub'i' a Lucho.
Ri loman (pa nik'aj) rub'i' a Lix.
Ri ko'öl rub'i' a Chepe.-

Ri k'o pa nik'aj ja ri' rub'i' ri tijonel, k'a ri nub'ij.
T. Ri nunimal rub'i' a Lucho.
(nuk'üt apo ri nïm raqän)
T. Ri nuchaq' rub'i' a Chepe.
Ke ri' niketamaj achke ri runimal chuqa ri ruchaq'; nikib'ij kamul oxmul.

2.3. Niq'ax pa kijolon ri ak'wala' ri tijonïk.

T. Achke rub'i' ri nunimal?
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij:
A1. Ri animal rub'i' a Lucho.

T. Achke rub'i' ri nunimal?
A2. Ri animal rub'i' a Lucho.

T. Achke rub'i' ri nuchaq'?
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij:
A1. Ri achaq' rub'i' a Chepe.

T. Achke rub'i' ri nuchaq'?
A2. Ri achaq' rub'i' a Chepe.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' wi k'o kinimal kichaq' nikib'ij pe ri rub'i'.

Wakamin ri ak'wal nuk'utuj ri tzij achaq'.

Ri jun ak'wal nuk'utuj che ri jun chïk ak'wal.-

A1. Achke rub'i' ri animal?
A2. Ri nunimal rub'i'.....

A2. Achke rub'i' ri animal?
A3. Ri nunimal rub'i' .....

A3. Achke rub'i' ri achaq'?
A4. Ri nuchaq' rub'i' .....

A4. Achke rub'i' ri achaq'?
A5. Ri nuchaq' rub'i' .....

RO' TANAJ

RI TE'EJ TATA'AJ

RO' TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wala' nikib'än kiwachb'äl ri kite' kitata' chwa kiwuj, wi e k'o kinimal, kichaq' chuqa yekib'än chuqa'.-

1.2. Najowäx chuqa' chi niketamaj nikik'üt ri kite' kitata', ri kinimal chuqa ri kichaq' ri chwa wuj.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri ak'wala' nik'atzin chi nikichöp jun ruxaq wuj richin nikib'än ri kach'alal chwäch.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Nab'ey nikib'än kiwachb'äl ri kite' kitata'.

K'a ri yekib'än ri kinimal chuqa ri kichaq, wi e k'o.

Ri tijonel nunataj ri tzij t'oj.-

in t'oj
at t'oj
t'oj

Ri tijonel nukanuj ri ye'ik'atzin, chuqa ri samaj yeb'an ri pa tijob'äl.-

Nik'atzin jun tz'ib'ab'äl, wuj, b'onil tz'ib'ab'äl.

Rokik ri ak'wala'nikinb'än ri wachb'äl ütz nik'o kik'in pa taq kiyonil; nuk'utuj chke:

T. *Achke ri atata'?*
T. *Achke ri ate'?*
T. *Achke ri animal?*
T. *Achke ri achaq'?*
T. *Achke rub'i' ri animal, ri achaq'?.-*
T. *Achke rusamaj ri atata', ate', animal, achaq'.-*

Ri tijonel pa ja la' nub'än achi'el ri man nirak'axaj ta.
ja ja ja nicha'.-

k'a ri' nub'ij:
T. *Yïn in t'oj, yïn in t'oj.*

Wakamin nuk'utuj chke ri ak'wala'.
T. *Achke nub'anun yïn?*
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij:
A. *Rat at t'oj.*

Jun b'ey chïk.
T. *Achke nub'anun yïn?*
A. *Rat at t'oj.*
K'a ri nuk'utuj ri rutata'.

T. *Achke rub'anun ri nata' yïn?*
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij:
A. *Ri atata' rat t'oj.*

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Stape' man ronojel ta re tzijonïk re' nib'an rik'in jun ak'wal.

K'atzinel chi nik'o ri tijonel kik'in e k'ïy ak'wala' richin nuk'utuj re jun ka'i' oxi' tzij re'.

Jun b'ey chïk

T. Achke rub'anun ri nata' yïn?
A. Ri atata' rat t'oj.

T. Achke ri atata'?
A1. Ri nata' ja re'.

T. Achke ri ate'?
A1. Ri nute' ja re'.

T. Achke ri animal?
A1. Ri nunimal ja re'.

T. Achke ri achaq'?
A1. Ri nuchaq' ja re'.

T. Achke rusamaj ri atata'?
A1. Ri nata' ajtiko'n.

T. Achke rusamaj ri ate'?
A1. Ri nute' ajtz'iso'n.

T. Achke rub'i' ri atata'?
A1. Ri nata' rub'i' .....

T. Achke nub'i' ri ate'?
A1. Ri nute' rub'i' .....

T. Achke rub'anun ri nata'?
A1. Ri atata' rat t'oj.-

RUWAQ TANAJ.

RUK'OJLEN RI QACHOCH

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj ruq'ajarik ri jay, achke roma yalan k'atzinel jun jay.-

1.2. Najowäx chuqa akuchi' nukusäx wi ri tzij jay, chuqa ri -achoch.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuq'alajirisaj ruq'ij ri jun jay.
Ri tijonel ütz nujunumaj ruq'ij ri jay rik'in ri jun te'ej. Jun te'ej nutzüq, nuküch, numetzej, nuto' chwa tew, chwa jöb' ri ral; ke ri' nub'än ri jay chqe röj.
Nab'äy nub'än achi'el nuna' tew' k'a ri' nub'än taq nuna' q'ij.
Wi manäq qachoch yojyawäj; re ütz nub'ij pa kaxlan tzij.

Ri tijonel k'atzinel chi yerukanuj wachib'äl ri nub'ij ri tew, ri q'ij, ri jöb' chuqa ri kaq'äq'.-

Ri tijonel nukusaj rukoton chuqa nub'än chi nuna' yalan tew.-

Wi k'o yalan q'ij ütz yeruk'waj ri ak'wala' chwa jay, k'a ri nuk'utuj chke wi nikiköch' yalöj yek'uje' chwa q'ij.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nuya' chwa xan jun wachb'äl ri nuk'üt chi yalan tew.

tew
q'ij
jöb'
kaq'äq'

Achke rusamaj ri jay.
Ri jay yojruto' chwäch...

Ri tijonel nub'ij chi ri jay yalan yojruto' chwäch ri tew . Nub'ij chke ri ak'wla' chi tikib'ij:

T. Ri jay yojruto' chwäch ri tew.
T. Ri jay yojruto' chwäch ri q'ij.
T. Ri jay yojruto' chwäch ri jöb'.
T. Ri jay yojruto' chwäch ri kaq'äq'.

K'atzinel chi ri tijonel nuk'üt apo ri wachb'äl taq nub'ij jujun cholaj tzij.-
T. Tiwak'axaj ak'wala':
T. Achke rusamaj ri jay?

Ri ak'wala' k'o nikib'ij:
A. Ri jay yojruto' chwäch ri tew.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Wakamin ütz nikib'ij pa taq tzob'aj, chuqa chi kijujunal.

Ri tijonel nuk'utuj chke jutzob'aj:
T. Achke rusamaj ri jay?
K'a ri nuk'üt apo ri wachb'äl, nuq'alajirisaj jöb'.
A. Ri jay yojruto' chwäch ri jöb'.

K'atzinel chi konojel niketamaj ri tzij:
tew, q'ij, jöb', kaq'äq'.-

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Jun chïk tzob'aj:
T. *Achke rusamaj ri jay?*
Nuk'üt apo ri ruwachb'äl richin q'ij.
A. *Ri jay yojruto' chwäch ri q'ij.*

Jun chïk tzob'aj:
T. *Achke rusamaj ri jay?*
Nuk'üt apo ruwachb'äl ri tew.
A. *Ri jay yojruto' chwäch ri tew.*

Jun chïk tzob'aj:
T. *Achke rusamaj ri jay.*
Nuk'üt apo ruwachb'äl ri kaq'äq'.
A. *Ri jay yojruto' chwäch ri kaq'äq'.*

Wakamin ütz niq'ax apo jun ak'wal, richin rija' nuk'utuj chke ri rachb'il.
A1. *Achke rusamaj ri jay?*
Nuk'üt richin ri q'ij.
A2. *Ri jay yojruto' chwäch ri q'ij.*

A1. *Achke rusamaj ri jay?*
Nuk'üt richin ri jöb'.
A3. *Ri jay yojruto' chwäch ri jöb'.*

Ke re' nikib'än jun ka'i' oxi' ak'wala' richin niketamaj kan ri tijonïk.

RUWAQ TANAJ.

RUK'OJLEN RI QACHOCH.

Ruka'n tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wala' niketamaj kib'i' ri ruchajin jun jay.

1.2. Chuqa k'atzinel chi ri ak'wala' niketamaj jun ka'i' tzij akuchi' ri ak'wala' nikib'än jun samaj.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri tijonel k'atzinel nukanuj ri ye'ik'atzin che re tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'üt apo jun jay chwa xan; k'a ri nub'ij chke ri ak'wala' chi konojel tikib'ana' jun jay chwäch ri kiwuj.-

Ri tijonel nuq'olij ruwachb'äl jun jay chwa xan.
Ri tijonel ütz nik'utuj chke ri ak'wala' achke ab'i' rat?
'achke rub'i' achaq'?, achke rub'i' animal?.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'üt apo achke kib'i' ri ruchajin jun jay.-

ruchi jay
ruwi jay
rupan jay
ruxkïn jay
ruxe' jay
ruqül jay

Achke rub'i' re' .....
La rub'i' .....

T. Tiwak'axaj ak'wala'.
T. Re' rub'i' ruchi' jay.
Wakamin tib'ij iwonojel.
A. Re' rub'i' ruchi' jay.

T. Re' rub'i' ruwi' jay.
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij.
A. Re rub'i' ruwi' jay.

T. Re' rub'i' ruxe' jay.
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij.
A. Re' rub'i' ruxe' jay.

T. Re' rub'i' ruxkïn jay.
A. Re' rub'i' ruxkïn jay.

T. Re' rub'i' ruqül jay.
A. Re' rub'i' ruqül jay.

Ri ak'wala' ütz nikib'ij kamul oxmul rub'i' ri ruhajin jay.-

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Taq nuk'utuj ri tijonel k'atzinel chi nuk'üt ri wachb'äl k'o kik'in ri ak'wala'.

T. Achke ab'i' rat?
A1. Yïn nub'i' a Chepe.
T. Achke rub'i' re'?
A1. Re' rub'i' ruchi jay.

T. Achke ab'i' rat?
A2. Yïn nub'i' a Lucho.

T. Achke rub'i' re'?
A2. Re' rub'i' ruwi' jay.

T. Achke ab'i' rat?
A3. Yïn nub'i' a Xwan.

T. Achke rub'i' re'?
A3. Re' rub'i' rupan jay.

T. Achke rub'i' re'?
A4. Re' rub'i' ruxkïn jay.

A1. Achke rub'i' re'?
A2. Re' rub'i' ruwi' jay.

A2. Achke rub'i' re'?
A3. Re' rub'i' ruchi' jay.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri ak'wal nub'än achi'äl nub'än ri tijonel, nuk'utuj chke ri rachb'il.

RUWAQ TANAJ

RUK'OJLEN RI QACHOCH.

Rox tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Chupan re tijonïk re' k'atzinel chi ri ak'wal niretamaj jun ka'i' oxi' ruwäch ri b'onil e k'o.-

1.2. Najowäx chuqa chi ninatäx ri tijonïk ketaman chïk.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel yerub'än el setesäq taq wuj ri käq, säq, q'än, räx, k'aqo'j kib'onil.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Nab'äy: Ri ak'wala' nikib'än ri wachb'äl xub'än ri tijonel chwa xan.

Ruka'n: Taq xkib'än ri akwala' ri jay, ri che' chuqa ri q'ij, nikib'onij ri wachib'äl.

Wi k'atzinel ütz nib'ïx pa kaxlan tzij chke ri ak'wala' ri samaj nikib'än.-

Wakamin nuk'üt apo chkiwäch ri ak'wala' ri jalajöj taq b'onil.

Käq
räx
q'än
säq
K'aqo'j

Ri tijonel nuk'üt chkiwäch ri ak'wala' rub'ixik ri jujun ruwäch b'onil.

K'atzinel chi ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin che ri tijonïk chuqa ri samaj yeb'an.-

Wakamin ri tijonel nub'än jun wachb'äl chwäch ri akuchi' nitz'ib'an wi chwa xan.

Nub'än jun jay, jun che' chuqa nub'än ri q'ij.-

K'atzinel ri b'onil taq tz'ib'ab'äl.-

Tib'ana' jun utzil ak'wala' nib'än re wachib'äl re' chwäch ri iwuj.

Ri tijonel k'atzinel yerunik'oj ri ak'wala' wi konojel xkib'än ri wachb'äl, chuqa nutz'ät wi xkib'än ri jay, ri che' chuqa ri q'ij.-

T. Re b'onil re' käq.
Tib'ij iwonojel käq.
A. Käq
T. Jun b'äy chïk.
A. Käq, käq.

T. Re' b'onil re' räx.
Tib'ij iwonojel räx.
A. Räx

Ütz nikib'ij kamul oxmul rub'i' ri b'onil.
T. Re' b'onil re' q'än.
Tib'ij iwonojel q'än.
A. q'än, q'än, q'än, q'än.-

T. Re' b'onil re' säq.
Tib'ij iwonojel säq.
A. säq, säq, säq, säq.-

Ri tijonel eqal nuq'alajirisaj rub'ixik re b'onil re'.

säq	man junan ta rik'in	saq
q'än	man junan ta rik'in	kan

T. Re b'onil re' k'aqo'j.
Tib'ij iwonojel k'aqo'j.
A. K'aqo'j, k'aqo'j, k'aqo'j.

K'atzinel ruk'utik rib'ixik ri tz'ib' ä.

man	kaq	ta,	käq	ke ri'
man	rax	ta,	räx	ke ri'
man	q'an	ta,	q'än	ke ri'
man	saq	ta,	säq	ke ri'

Wakamin ri tzij k'aqo'j.
k'a–qo'j   k'a–qo'j

T. Wakamin iwonojel nib'onij ri q'ij rik'in ri q'än.
Ri tijonel chuqa nub'onij ri achb'äl k'o chwa xan.-

Nunik'oj wi konojel xkib'onij ri q'ij rik'in ri q'än.

Taq xtikib'onij konojel, nikib'ojb'a' kiq'a' richin retal kikoten.

Ri che' nikib'onij chi räx.
Ri raqän ri che' nikib'onij chi k'aqo'j.
Ri ruwi' ri jay nikib'onij chi käq.
Ri ruxe' ri jay nikib'onij chi säq.
Wi säq ri kiwuj man nikib'onij ta ruxe' ri jay.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.-

Wakamin ri tijonel nik'o kikin ri ak'wala', richin nuk'utuj chke ri jalajöj taq b'onil.

T. Achke b'onil re'?
Ri tijonel nuk'üt qa ri che' .
A1. Räx.-
T. Achke b'onil re'?
Ri tijonel nuk'üt ri q'ij .
A2. Q'än.-
T. Achke b'onil re'?
Ri tijonel nuk'üt ruwi' ri jay.
A3. Käq

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri ak'wala' nikik'utuj che ri kachb'il ri b'onil e k'o naqaj.

A1. Achke b'onil re'?
Nuk'üt ri tz'ib'ab'äl käq .-
A2. Käq.-
A2. Achke b'onil re'?
Nuk'üt rukamxa' ri jun ak'wal q'än.
A3. q'än.-

RUWAQ TANAJ

RUK'OJLEN RI QACHOCH.

Rukaj tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wala' niketamaj achke ye'ok ri jay taq yeb'an.-

1.2. Najowäx chuqa chi nikinataj ri tijonïk xk'ut yan chkiwäch.-

2. Rucholajen ri tijonïk:

Ri tijonel k'atzinel nukanuj ri ye'ok, chuqa ri samaj yeb'an pa ruwi' re tijonïk re'.-

2.1. Kikoten tzij:

Wakamin ri tijonel ütz yerelesaj pe jun xti ramaj ri ak'wala', richin nikitz'ät achke ukunäq ri jay.

Ri tijonel yerelesaj pe ri ak'wala' chwa jay' chuqa pa b'äy, richin nikitz'ät choq che e b'anun wi ri jay.-

Ri ak'wala' nikib'ij pa kaxlan ch'ab'äl.
Ri ak'wala' nikib'ij: ladrillo, blok, piedras, adobe, etc.
Ja k'a kib'i' re' niqetamaj wakamin.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Wakamin ri tijonel nuq'alajirisaj achke kib'ixik pa kaqchikel ri xb'ekitz'eta' kan pa b'äy.-

T. Tiwak'axaj achke kib'ixik pa qach'ab'äl ri kaxlan taq tzij:

ladrillo	poron xan
adobe	xan
piedra	ab'äj.
blok	ab'äj
tapial	ch'ayon xan
caña de milpa	patz'än.

Ri tijonel nub'än oxi' jay, jun ri b'anun chi xan, jun chi poron xan, jun chi patz'än.

Ri tijonel nuk'üt ri jujun jay e k'o chwa xan.

T. *Re jay re' xan ukunäq.*
Ri ak'wala' nikikamluj ri xub'ij ri tijonel.-
A. *Re jay re' xan ukunäq.*

T. *Re jay re' poron xan ukunäq .*
Tib'ij ak'wala':
A. *Re jay re' poron xan ukunäq.*

T. *Re jay re' patz'än ukunäq.*
A. *Re jay re' patz'än ukunäq.*

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

T. *Achke ukunäq re jay re'?*
Iwonojel tib'ij:
T. *Re jay re' xan ukunäq.*
A. *Re jay re' xan ukunäq.*

Nab'ey yech'o'n chi konojel.

T. *Achke ukunäq re jay re'.*
Nuk'üt apo ri jay patz'än ruxe'.
A. *Re jay re' patz'än ukunäq.*

Pa ruka'n: yech'o'n chi tzob'aj.

Pa rox: chi kijujunal.

T. Achke ukunäq re jay re'.
Nuk'üt ri b'anun chi poron xan.
A. Re jay re' poron xan ukunäq.

T. Achke rub'onil re jay re'?
A. Re jay re' säq rub'onil.

T. Achke rub'onil re jay re'?
A. Re jay re' q'än rub'onil.

T. Achke rub'onil re jay re'?
A. Re jay re' räx rub'onil.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin ja ri ak'wal nib'anun ri k'utunïk.-

Ri tijonel niroyoj jun ak'wal richin nub'än ri tijonïk.

A1. Achke ukunäq re jay re'?
A2. Re jay re' xan ukunäq.

A2. Achke rub'onil re' jay re'?
A3. Re jay re' räx rub'onil.

A3. Achke ukunäq re jay re'?
A4. Re jay re' poron xan ukunäq.

A4. Achke rub'onil ri ruchi' jay?
A5. Re ruchi' jay k'aqo'j rub'onil.

RUWAQ TANAJ

RUK'OJLEN RI QACHOCH.

Ro' tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. K'atzinel chi ri ak'wala' niketamaj rukusaxik ri tzij jay chuqa ri -achoch.-

1.2. Najowäx chi ri ak'wal noqa pa rujolon ri ch'aqa chïk tijonïk retaman.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' achke xketamaj chupan ri jun kaji' q'ij.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' chi konojel, chi tzob'aj chuqa chi kijujunal.-

Taq nich'o'n pa ruwi' ri jay k'atzinel nuk'üt achke jay ri nich'o'n chi rij.-

Ri tijonel nuq'alajirisaj chi ri tzij jay xa xe nukusäx taq man ichinan ta.

Taq nawichinaj re tzij re' nib'ïx -achoch.-

jay	casa.
wachoch	mi casa

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel yerukusaj ri wachib'äl xe'ik'atzin che ri jun kaji' q'ij.

Ri wachib'äl nuk'üt tew, q'ij, jöb', kaq'äq'.

Kib'i' ri ruchajin ri jay, ruchi' jay, ruwi' jay, ruqül jay...

Ri jalajöj taq b'onil.

·Ri ukunäq ri jay, xan, poron xan, patz'än.-

T. Ninwajo' chi ütz nib'ij pe chwe ri xtink'utuj apo chiwe.

T. Achke rusamaj ri jay?

Nuk'üt apo ri jay nuk'üt ri tew.

A. Ri jay yojruto' chwäch ri tew.

T. Achke rusamaj ri jay?

Nuk'üt apo ri jay niqa jöb' chi rij.-

A. Ri jay yojruto' chwäch ri jöb'.

T. Achke rub'onil re xan re'?

A. Re xan re', q'än rub'onil.

T. Achke ukunäq re jay re'?

A. Re jay re' poron xan ukunäq.

T. Achke rusamaj ri jay?

Nuk'üt apo ri jay, nuk'üt ri kaq'äq'.

A. Ri jay yojruto' chwäch ri kaq'äq'.-

Ri tijonel nuya' ka'i' ruwachb'äl jay chwa xan.

Nub'ij chke ri ak'wala' chi ti kib'ij.-

T. Re wachoch yïn

T. La' awachoch rat.

T. La' rachoch rija'.-

Ri tijonel nuk'üt richinaxik ri tzij jay.

Wachoch	wachoch yïn
Awachoch	awachoch rat
rachoch	rachoch rija'

T. Re wachoch yïn xan ukunäq.
T. La awachoch rat poron xan ukunäq.
T. La rachoch rija' ab'äj ukunäq.

T. Achke ukunäq ri awachoch rat?
A1. Ri wachoch yïn xan ukunäq.

T. Achke rub'onil ri awachoch rat?
A2. Ri wachoch yïn käq rub'onil.

T. Achke rub'onil ruwi' ri awachoch rat?
A3. Ri wachoch yïn räx rub'onil.

T. Achke rub'i' re'?
A4. Re rub'i' ruchi' jay.

T. Achke rub'onil ri ruchi' awachoch rat?
A5. Ri ruchi' wachoch yïn q'än rub'onil.

T. Achke rub'i' re'?
Nuk'üt ri ruwi' jay.
A6. Re' rub'i' ruwi' jay.

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi k'atzinel niketamaj re jun xti tzij re'

T. Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
A. Yojch'o'n yan chïk matyox.

Rajowab'äl ri jay.

Ri jay yojrajo'
Ri jay yojruto'
Ri jay yojruküch
Ri jay yojrumäq'.

RUWUQ TANAJ.

RI WA'IN PA QACHOCH

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Nirayb'äx chi ri ak'wal niretamaj kib'i' ri yetij pa taq jay.-

1.2. Chuqa najowäx chi ri ak'wal niretamaj jeb'äl rub'ixik ri tz'ib', k, k', tz'.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij kib'i' ri achke nikitz'ät, wi man ketaman ta rub'ixik pa kaqchikel ütz nikib'ij pa kaxlan chab'äl.

K'atzinel chi ri tijonel k'o chi yerub'än jun ka'i' wachib'äl ri e k'o chwäch ri yetij pa jay.

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij rub'i' ri nikitz'ät chwäch ri wuj.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ütz nik'utüx chke ri ak'wala' chi konojel, pa taq tzob'aj, chuqa pa taq kiyonil.

Ri tzij je':

jun ik'oy
jun xkoya'
jun ik.
jun paj ti'ïj
jun paj kinäq'
jun paj atz'an

T. Wawe' k'o jun ik'oy.
Wawe' k'o jun xkoya'.
Wawe' k'o jun ik.
Wawe' k'o jun paj ti'ïj
Wawe' k'o jun paj kinäq'.

Ri tzij k'ayew jub'a rub'ixik.

i	k'oy	xko	ya'	
ti	'ïj	saq	mo	lo'
kin	äq'	a	tz'an	

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri ak'wal niretamaj rukusaxik ri tzij la', chuqa ri tzij re'.

T. Achke rub'i' re'. (nuk'üt ri ik'oy)
Konojel nikib'ij "ik'oy".
A. La' rub'i' ik'oy.
T. Achke rub'i' re'? (nuk'üt ri xkoya')
A. La' rub'i' xkoya'.-
T. Achke rub'i' re'? (nuk'üt ri kinäq')
A. La' rub'i' kinäq'.

Wakamin rukusaxik ri tzij: wawe', chi la', chuqa ri tzij jun.

Ri tzij **wawe'** nukusaj ri nich'o'n, ri tzij **chi la'** nukusaj ri nuk'ulb'a' pe ri nich'o'n.

Wakamin ri rukusaxik.

jun paj kinäq'.
jun paj ti'ïj.

T. Achke k'o wawe'?
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij:
A. Chi la' k'o jun ik'oy.

T. Achke k'o wawe'?
A. Chi la' k'o jun ik.

T. Achke k'o wawe'?
A. Chi la' k'o jun xkoya'.-

T. Achke k'o wawe'?
A. Chi la' k'o jun paj kinäq'.

T. Achke k'o wawe'?
A. Chi la k'o jun paj ti'ïj.

T. Achke k'o wawe'?
A. Chi la' k'o jun paj atz'an.

Wakamin ri tijonel taq nub'än ri k'utunïk xa chöj nuk'üt apo.-
T. Achke rub'i' la'?
Ri tijonel nuk'üt ri ik'oy.
A. La rub'i' ik'oy

T. Achke rub'i' la'?
Ri tijonel nuk'üt ri ik.
A. La' rub'i' ik.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin niq'ax jun ak'wal chwäch ri akuchi' yetz'ib'an chwa xan, richin nuk'utuj chke ri rachb'il.-

T. Achke rub'i' la'?
Ri tijonel nuk'üt atz'an.
A. La' rub'i' atz'an.

A1. Achke rub'i' re'?
A2. La' rub'i' xkoya'.

A2. Achke rub'i' re'?
A3. La' rub'i' ik'oy.

Ke re' nub'än ri ak'wal niq'ax nib'e chwäch ri tijonïk.

Konojel ri ak'wala' taq yech'o'n; ri kachb'il nikib'ojb'a' kiq'a' chi rij, richin jun xti kikoten.

RUWUQ TANAJ

RI WA'IN PA QACHOCH.

Ruka'n tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.
1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj kib'i' jun ka'i' oxi' ruwäch q'utu'n.-
1.2. K'atzinel chuqa chi ri ak'wal ütz ta rub'ixik nub'än che re jun ka'i' oxi' tzij re'.-
1.3. Najowäx chuqa ri ak'wal nukusaj ri tzij "chuqa' ".

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri tijonel yerukanuj ri k'atzinel che re tijonïk chuqa ri samaj yeb'an ri pa tijob'äl.

2.1. Kikoten tzij:
Chupan jun xti ramaj ri tijonel ütz nuk'utuj chke ri ak'wala' pa kaxlan ch'ab'äl ri xkitïj pe nimaq'a'.-

Ri ak'wala' nikib'ij pa kaxlan ch'ab'äl ri xkitäj pe, k'a ri nub'ij chke chi tikib'ij pa qach'ab'äl kaqchikel.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.
Nab'ey ja ri tijonel nub'ij achke xutïj pe rija'.
Ütz nukusaj ri wachib'äl akuchi' e k'o wi ri ütz yetij pa jay.
Ri xti tzij:
Xintïj pe: kinäq', saqmolo', wäy.-
Xinqüm pe: kape, nuq'or, numeq'än ya'.

T. Yïn xintïj pe kinäq', xintïj pe saqmolo',
xintïj pe wäy chuqa xinqüm pe nukape.

Tiwak'axaj ak'wala'.
T. Yïn xintäj pe kinäq'.
T. Chuqa xinqüm pe nukape.
Nub'än ruwachib'äl taq nuqüm rukape
chuqa taq nutäj rukinaq'.-

T. Iwonojel tib'ij:
T. Yïn xintïj pe kinäq'.
A. Yïn xintïj pe kinäq'.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul re tzij re'.-

K'atzinel chi nikib'ij re tzij re' rik'in ch'aqa chïk tzij, ri saqmolo', ri ti'ïj, ri xkoya'.

T. Wakamin tib'ij iwonojel.
T. Yïn xinqüm pe nukape.
A. Yïn xinqüm pe nukape.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul, oxmul.-

Wakamin ri ak'wal niretamaj rukusaxik ri tzij "Chuqa' ".-

T. Wakamin tiwak'axaj chuqa tiq'ax pan ijolon.

K'atzinel chi ri tijonel nuk'üt chkiwäch ri ak'wala' chi ri tzij chuqa' ja ri nitunun richin ri ka'i' xtaq tzij.

T. Yïn xintïj pe nuway chuqa xinqüm pe nuq'or.
Tib'ij iwonojel:
A. Yïn xintïj pe nukinaq' chuqa' xinqüm pe nuq'or.-

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

T. *Achke xatïj pe rat?*
A1. Yïn xintïj pe saqmolo' chuqa xinqün pe nuq'or.

T. Achke xatïj pe rat?
A2. Yïn xintïj pe ti'ïj chuqa xinqün pe nukape.
T. Achke xatïj pe rat?
A3. Yïn xintïj pe ti'ïj chuqa xinqün pe nukape.

Rukusaxik ri tzij:
man.....ta.

T. Yïn man xinqüm ta pe numeq'än ya'.
Konojel ri ak'wala' nikib'ij.
A. Yïn, man xinqüm ta pe numeq'än ya'.
T. La xaqüm pe aq'or rat?
A. Yïn man xinqüm ta pe nuq'or.-

T. La xatïj pe away rat?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij:
A. Yïn man xintïj ta pe nuway.

T. La xatïj pe kinäq' rat?
Ri ak'wal nub'ij.
A. Yïn man xintïj ta pe kinäq'.

T. La xatïj pe saqmolo' rat?
Ri ak'wal nub'ij.
A. Yïn man xintïj ta pe saqmolo'.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin ri ak'wal niq'ax apo chkiwäch ri rachb'il richin nub'än ri k'utunïk.

A1. Achke xatïj pe rat?
A2. Yïn xintïj pe kinäq'.

A2. Achke xaqüm pe rat?
A3. Yïn xinqüm pe nukape.

A3. Achke xatïj pe rat?
A4. Yïn xintïj pe saqmolo'.

A4. Achke xaqüm pe rat?
A5. Yïn xinqüm pe meq'än ya'.

RUWUQ TANAJ.

RI WA'IN PA QACHOCH.

Rox tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. K'atzinel chi ri ak'wal niretamaj jeb'äl kib'i' ri jalajöj taq q'utu'n, chuqa ri tzij: ütz ninna', chuqa ri man ütz ta ninna'.-

1.2. Chuqa ri ak'wal niretamaj chïk jun ka'i' k'ak'a taq tzij.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri ye'ik'atzin pa tijob'äl chuqa ri samaj yeb'an pa tijob'äl.-

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'wa'j b'a xti atz'an, richin nuya' pa kichi' ri ak'wala'.

K'o xkeb'in ri ütz nikina', k'o k'a xkeb'in ri man ütz ta nikina'.

T. Wakamin niqatz'apej runaq' ruwa jun ak'wal, k'a ri niqab'ij che chi tujaqa' ri pa ruchi', k'a ri nuya' b'a ti atz'an pa ruchi', k'a ri' ri tijonel, nukutuj che wi ütz xuna'.

T. Ri tijonel niroyoj jun chïk chuqa nutz'apej runaq' ruwa, ja rija' nuya' jun kab' pa ruchi' k'a ri' nuk'utuj che wi ütz xuna'.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Nab'ey niroyoj ri xuya' kab' pa ruchi'.-

T. La ütz nana' ri kab'?
T. Wakamin tab'ij:
A. Ja', ütz ninna' ri kab'.

Jun b'ey chïk.
T. La ütz nana' ri kab'.
A1. Ja', ütz ninna' ri kab'.

Wakamin niroyoj ri xuya' atz'an pa ruchi'.

T. La ütz nana' ri atz'an?
Ri tijonel nutz'ät chi, nirajo' nub'ij manäq.

Wakamin tab'ij:
T. Manäq, man ütz ta ninna' ri atz'an.
A. Manäq, man ütz ta ninna' ri atz'an.

K'atzinel chi ri ak'wal nub'ij kamul oxmul re tzij re'

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala' .

Ri tijonel ütz yerukusaj ch'aqa chïk tzij ri ketaman chïk ri ak'wala'.

T. La ütz nana' ri kab'?
A1. Ja', ütz ninna' ri kab'.

T. La ütz nana' ri kinäq'?
A2. Ja', ütz ninna' ri kinäq'.

T. La ütz nana' ri saqmolo'?
A3. Ja', ütz ninna' saqmolo'.

Wakamin ri ak'wala' nikib'ij manäq.

T. La ütz nana' ri atz'an?
A1. Manäq, man ütz ta ninna' ri atz'an.

T. La ütz nana' ri xkoya'?
A2. Manäq, man ütz ta ninna' ri xkoya'.

T. La ütz nana' ri ti'ïj?
A3. Manäq, man ütz ta ninna' ri ti'ïj.-

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin ja ri ak'wala' nikib'än ri tojtob'enïk.

A1. La ütz nana' ri kab'?
A2. Ja', ütz ninna' ri kab'.

A2. La ütz nana' ri atz'an?
A3. Manäq, man ütz ta ninna' ri atz'an.

A3. La ütz nana' ri saqmolo'?
A4. Manäq, man ütz ta ninna' ri saqmolo'.

RUWUQ TANAJ

RI WA'IN PA QACHOCH

Rukaj tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1 Najowäx chi ri ak'wal niretamaj chïk jun ka'i' kiwäch ri q'utu'n, chuqa nunataj ri tzij nimaq'a', paq'ij, tiqaq'ij.

1.2. Najowäx chuqa chi ri ak'wal niretamaj rukusaxik ri tzij **rik'in.**

1.3. Ri ak'wal niretamaj rub'ixik ri **I**. (ri **I** jun wi b'a rub'ixik taq nuk'ixib'ej ri tzij).-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:
Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' achke xkitïj pe ri nimaq'a'.-

Ri tijonel nukanuj, chuqa nub'än kiwachib'äl ri ye'ik'atzin che ri pa tijonïk.

T. Rat a Chepe, achke xatäj pe wakamin?
A1. Yïn xintäj pe kinäq'.
T. Rat a Pakal, achke xaqün pe wakamin.
A2. Yïn xinqün pe nuq'or.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.
Nab'ey: Ri ak'wala' nikinataj ri tzij:
nimaq'a'
paq'ij
tiqaq'ij

Ri tijonel nukanuj ri wachib'äl richin ri nimaq'a'.
T. Re' nimaq'a'.-
A. Re' nimaq'a'.-
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.-

K'a ri' ri ruwachib'äl ri paq'ij.
T. Re' paq'ij.
A. Re' paq'ij.
Nib'ïx chuqa' kamul oxmul.

Pa ruka'n: Ri ak'wala' nikukusaj ri tzij **rik'in.**

K'a ri' ri ruwachib'äl ri tiqaq'ij.
T. Re' tiqaq'ij
A. Re' tiqaq'ij.
K'atzinel chuqa chi ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.-

Ri tzij yeqetamaj:

Chilmol	jok'o'n (ch'ereb'an)
sakil	ichaj

Chuqa yeqanataj ri tzij:

Kinäq'
saqmolo'
q'or.
ik

Ri tijonel nuq'alajirisaj chi ri tz'ib' **I** jun wi rub'ixik taq nuk'isib'ej ri tzij.

Ri tijonel nub'ij tzij rik'in ri tz'ib' **I**, taq nikak'axaj ri jun wi rub'ixik, ri ak'wala' nikib'ijij kiq'a'.

K'atzinel nuk'üt rub'ixik ri tijonel ti tz'ib'

chilmol	chil	mol
ak'wal	ak'	wal
sakil	sa	kil
mulul	mu	lul
saq'ul.	sa	q'ul

Wakamin ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala'.

T. Yïn xintïj pe, chilmol rik'in sakil.
Ri ak'wala' nikib'ij chi konojel.
A. Yïn xintïj pe chilmol rik'in sakil.
K'atzinel chi nikib'ij kamul oxmul.

Taq nikik'ulb'ej pe ri ak'wala', k'atzinel chi nikikusaj ka'i' rub'i q'utu'n.

T. Yïn xintïj pe, kinäq' rik'in saqmolo'.-
Konojel ri ak'wala' nikib'ij.
A. Yïn nintïj pe, kinäq' rik'in saqmolo'.-
Chuqa k'atzinel chi tikib'ij kamul oxmul.-

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

T. Yïn nimaq'a' xintïj pe chilmol rik'in saqmolo'.
k'a ri nuk'utuj chke ri ak'wala'.-

T. Achke xatïj pe rat nimaq'a'?
Ri ak'wala' nikib'ij pe.
A. Yïn nimaq'a' xintïj pe chilmol rik'in sakil.-

K'a ri niq'ax apo rik'in jun ak'wal ri tijonel nuk'utuj che.
T. Achke xatïj pe rat nimaq'a'?
A1. Yïn nimaq'a' xintïj pe saqmolo' rik'in kinäq'.-

T. Achke xatïj pe rat nimaq'a'?
A2. Yïn nimaq'a' xintïj pe ichaj rik'in jok'o'n.-

Wakamin ri tijonel nujäl ri ramaj, nukusaj paq'ij.-

T. Achke natïj rat paq'ij.
A1. Yïn paq'ij nintïj kinäq, rik'in tï'ïj.-

T. Achke natïj rat paq'ij.
A2. Yïn paq'ij nintïj ichaj rik'in ik.-

Ke re' nub'än ri tijonel yerujalala' ri ramaj, richin nikib'ij pe achke nikitïj nimaq'a', paq'ij, tiqaq'ij.-

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin jun ak'wal ja ri' ri nik'utuj.

A1. Achke xatïj pe rat nimaq'a'?
A2. Yïn xintïj pe sakil rik'in chilmol.-

A2. Achke xatïj pe rat nimaq'a'?
A3. Yïn xintïj pe ichaj rik'in saqmolo'.

A3. Achke natïj rat paq'ij?
A4. Yïn nintïj kinäq' rik'in saqmolo'.-

A4. Achke natïj rat paq'ij?
A5. Yïn nintïj chilmol rik'in saqmolo'.

RUWUQ TANAJ

RI WA'IN PA QACHOCH.

Ro' tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Chupan re tijonïk najowäx chi ri ak'wal nunataj ri k'utun pe chwäch ri oxi' kaji' q'ij.

1.2. Nik'atzin chi ri ak'wal niretamaj rub'ixik ri jun ka'i' oxi' tzij rucholajen ri ramaj (nimaq'a', paq'ij, tiqaq'ij).

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'üt apo chkiwäch ri ak'wala' jun nima wuj ri e k'o chwäch ri yetij pa taq qachoch.

Ri tijonel k'atzinel chi yerucholajij ri wachib'äl rukusan pe ri jun ka'i' oxi' q'ij.

Nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij pe achke nikitz'ät chwäch ri wuj.

T. Achke kib'i' ri e k'o chwäch re wuj re'.-
Ri ak'wala' nikib'ij apo.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

K'atzinel chi ri tijonel nuq'alajirisaj chi kiwäch ri ak'wala' rukusaxik ri tzij re', la'.-
Re', taq k'o rik'in ri nich'o'n.
La', taq chöj nutzu' apo ri nich'o'n.-

T. Achke rub'i' ri k'o wawe'?
Ri ak'wala' nikib'ij pe ri nuk'üt apo ri tijonel.
A. Ik'oy, xkoya', ik, kinäq', saqmolo', ichaj, sakil, atz'an.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel nunataj rukusaxik ri tzij wawe', chi la'.

T. Achke rub'i' ri k'o wawe'?
A1. Chi la' k'o jun ik'oy.

T. Achke rub'i' ri k'o wawe'?
A2. Chi la' k'o jun ik.
Ri tijonel nuk'utuj chke jun ka'i' oxi' ak'wala'.

Wakamin ri tijonel nunataj rukusaxik ri tzij akuchi'.

Ri tijonel nuya' kan juchuy kinäq' rik'in jun ak'wal, k'a ri nuk'utuj .
T. Akuchi' k'o wi ri kinäq'?
Ri ak'wal nub'ij.
A1. Ri kinäq' k'o wawe'.

Nuya' kan ri atz'an rik'in jun chïk ak'wal, k'a ri nuk'utuj
.
T. Akuchi' k'o wi ri atz'an?
Ri ak'wal nub'ij.
A2. Ri atz'an k'o wawe'.

T. Akuchi' k'o wi ri ik'oy?
Ri ak'wal nub'ij.
A3. Ri ik'oy k'o wawe'.

Wakamin rukusaxik ri tzij: chuqa'.

T. Achke xatïj pe rat nimaq'a'?
A1. Yïn ri nimaq'a' xintïj pe kinäq' chuqa saqmolo'.

T. Achke xatïj pe rat nimaq'a'?
A2. Yïn xintïj pe kinäq' chuqa ti'ïj.-

Wakamin rukusaxik ri tzij: rik'in:

T. Yïn paq'ij nintïj kinäq' rik'in saqmolo'.-
T. Achke natïj rat paq'ij?
A1. Yïn nintïj kinäq' rik'in saqmolo'.-

T. Achke natïj rat paq'ij?
A2. Yïn nintïj ichaj rik'in ik'oy.

Wi ütz nikib'än ri ak'wala' taq nuk'utuj ri tiijonel, yetikïr k'a nikikusaj rije' pa taq kachoch ri'.-

Ri tijonel ütz nuk'utuj ri achke nikitïj tiqaq'ij.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri tijonel nuya' el jun kisamaj ri ak'wala'.
Ri samaj ja ri ak'wala' nikikutuj pe chke ri kite' achke nikitïj ri tiqaq'ij.-

RUWAQXAQ TANAJ

RI QACH'AKUL

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal wakamin niretamaj kib'i' ri ruchajin ri qach'akul.-

1.2. K'atzinel chuqa chi niketamaj rub'ixik ri tz'ib' e k'ayew jata'q.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel k'atzinel chi nutzijoj chke ri ak'wala' ri nimaläj ruq'ij jun winäq ri tz'aqät ruq'a' raqän.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nab'äy nuk'üt ri tzij jolomaj.
Chuqa nuq'alajirisaj chi ronojel b'a rub'i' ri ch'akulaj nuk'isib'ej rik'in -aj.

Chuqa nuq'alajirisaj chij jun wi b'a rub'ixik pa qach'ab'äl.

Taq nib'ïx ri "j" kan nuqär b'a ri aqül; ütz nujunumaj rub'ixik rik'in ri " j " pa kaxlan ch'ab'äl.-

Ri tzij pa qach'ab'äl.

wi'aj (jolomaj)
pamaj
ch'ekaj
qulaj
q'ab'aj.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Wawe' ri tzij man ichinan ta.

K'atzinel chi ri tijonel nukanuj ri ye'ok che re tijonïk, chuqa yeruch'öb' achke samaj yerub'än.

Ri tijonel nub'än ruwachb'äl jun winäq chwa wuj ri man jun ruq'a' ta; jun chik ri man jun raqän ta.-

Ri tijonel nuchöp ök ri rujolon.

T. Re' rub'i' jolomaj.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

A. jo lo maj jo lo maj.

K'a ri' nuk'üt ri tzij pamaj.

T. Re' rub'i' pamaj.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

Tiwak'axaj ak'wala' chi man junan ta:

ojo	oj
ajo	aj
hijo	ij
caja	kaj
paja	paj

Taq nub'ij ri tijonel ri pa qach'ab'äl ri tz'ib' **j** ri ak'wala' nikib'ojb'a' kiq'a'.

T. Re' rub'i' jolomaj
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. Re' rub'i' jolomaj.

T. Achke rub'i' re'? (nuk'üt pamaj)
A1. Re' rub'i' pamaj.

T. Achke rub'i' re'?
A3. Re' rub'i' ch'ekaj

T. Achke rub'i' re'?
A4. Re' rub'i' qulaj

T. Achke rub'i' re'?
A5. Re' rub'i' q'ab'aj.

Ri ak'wal niretamaj rub'ixik taq nawichinaj ri ru chajij ri ach'akul.

Wakamin ri tijonel nuk'üt rub'ix'ik taq ruch'akul qa jun winäq, chuqa ütz nuq'alajirisaj chi ch'uti'n b'a rub'ixik.

nujolon
nupan
nuch'ek
nuqül`
nuq'a'.

T. Re' nujolon.
Achke re'? -ncha'
Che jun ak'wal, chuqa nuchöp ök ri rujolon.
A1. Re' nujolon.

T. Achke re'?
A2. Re' nupan.

T. Achke re'?
A3. Re' nuch'ek

T. Achke re'?
A4. Re' nuqül.

T. Achke re'?
A5. Re' nuq'a'.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri ak'wal nitikïr niretamaj rub'ixik taq ri chin rija', chuqa taq xachöj nusik'ij.

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij

man ichinan ta.	ichinan.
jolomaj	nujolon
pamaj	nupan
ch'ekaj	nuch'ek
qulaj	nuqül
q'ab'aj	nuq'a'.

Yojch'o'n yan chïk ak'wala'.
Yojch'o'n yan chïk matyox.

RUWAQXAQ TANAJ

RI QACH'AKUL.

Ruka'n tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. K'atzinel chi ri ak'wal niretamaj chi ri ichinab'äl nukusäx chwäch jun k'uxatz'ib' jun chïk wi rub'ixik.

1.2. Chuqa najowäx chi nunataj taq xa chöj nub'ij ri rub'i' ri ch'akulal, chuqa taq nich'o'n chi rij ri ruch'akul rija'.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:
Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' rub'i' ri ch'akulal ketaman chïk.

2.2. Runb'ixik ri tijonïk.
Wakamin ri tijonel nukanuj ri tzij yetikïr el rik'in k'uxatz'ib'.-

Chuqa nuq'aljirisaj chi ka'i' ruwäch ri ichinab'äl.

aqanaj	pie
aq'aj (aq')	lengua
ixk'äq	uña.

Wakamin ri ak'wala' nikib'ij taq yech'o'n chïj ri kich'akul qa rije'.

Ri tijonel nutob'ej rii kik'in ri wachb'äl e k'o rik'in, chuqa ütz nukusaj ri ruch'akul rija'.

T. Achke rub'i' re'?
A. Jolomaj.

T. Achke rub'i' re'?
A. Pamaj.

T. Iwonojel tib'ana' utzil tib'ij:

T. aqanaj (nuk'üt qa ri raqän)

T. aq'aj (aq') nuk'üt ri raq'.

T. ixk'äq (nuk'üt ri rixk'äq.)

Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

Richin niketamaj rub'ixik, ütz nikib'ij pa taq paj tzij.-

a	qa	naj
a	q'aj	(aq')
ix	k'äq.	

T. Wakamin iwonojel tib'ij:
Waq' (nuk'üt ri raq')
Waqän (nuk'üt ri raqän)
Wixk'äq (nuk'üt ri rixk'äq)

K'atzinel nub'ij ri ak'wal re jupaj taq tzij re':

aq'	aq
q'a	qa
q'än	qän
k'äq	käq

Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

T. Achke rub'i' re'?
A1. Re' rub'i' aqanaj.

T. Achke rub'i' re'?
A2. Re' rub'i' aq'aj (aq').

T. Achke rub'i' re'?
A3. Re' rub'i' ixk'äq.

Wakamin ri ak'wal nich'o'n qa chi rij ri ruch'akul.

T. Achke re?`
A1. Re' waqän.

T. Achke re?
A2. Re' waq'.

T. Achke re?
A3. Re' wixk'äq.

RUWAQXAQ TANAJ

RI QACH'AKUL

Rox tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxïk.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj jun ka'i' oxi' tzij ri nik'atzin chuya'ik rub'i' ri qach'akul.

1.2. Nik'atzin chi ri ak'wal niretamaj ri tzij taq ichinan chuqa taq man ichinan ta.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi nikinataj ri jun ka'i' oxi' tzij ketaman chïk.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Nab'ey: man ichinan ta.

Ruka'n: taq ichinan.

Ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin che richin ri rutijonïk.-

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikisiloj, chuqa ütz tikitzeqej ri achke xtusik'ij.

T. Iwonojel titzeqej ri iq'a'.
Konojel nikitzeqej ri kiq'a'.

T. Titzeqej ri iwaqän.
Konojel nikitzeqej ri kaqän.

T. Tisiloj ri iwi' (ijolon).
T. Tichapa' ri ipan.

T. Re rub'i':
ruqül q'ab'aj
ruwi' q'ab'aj
ruwi' telemaj
rutz'ik q'ab'aj
ruwa k'uxaj

Wakamin wichin yïn:
ruqül nuq'a'
ruwi' nuq'a'
ruwi' nutele'n
rutz'ik nuq'a'
ruwa nuk'u'x.

Ri tijonel nuk'üt rib'ixik re ka'i' tzij re'.

len	man junan ta	le'n
lon	man junan ta	lo'n
lun	man junan ta	lu'n
lin	man junan ta	li'n
lan	man junan ta	la'n
kux	man junan ta	k'u'x
kox	man junan ta	k'o'x
kax	man junan ta	k'a'x
kex	man junan ta	k'e'x
kix	man junan ta	k'i'x

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.
Ri tijonel nuq'alajirisaj chi nab'äy nikib'ij ri man ichinan ta.

Ri taq man ichinan ta.

T. *Achke rub'i' re'?*
Nuk'üt apo ruqül q'ab'aj.

A. *Ruqül q'ab'aj*

T. *Achke rub'i' re'?*
Nuk'üt apo ruwi' q'ab'aj.

A. *Ruwi' q'ab'aj*

T. *Achke rub'i' re'?*
Nuk'üt apo ri ruwi' telemaj.

A. *Ruwi' telemaj.*
Ke re' nub'än ri tijonel nuk'utuj kib'i' ri k'ak'a taq tzij.-

Wakamin taq ichinan.

T. *Achke rub'i' re'?*
Nuk'üt apo ruqül ruq'a' ri ak'wal.

A. *Ruqül nuq'a'.-*

T. *Achke rub'i' re'?*
Nuk'üt apo ruwi' rutele'n ri ak'wal.

A. *Ruwi' nutele'n*

T. *Achke rub'i' re'?*
Nuk'üt apo rutz'ik ruq'a' ri ak'wal.

A. *Rutz'ik nuq'a'*

T. *Achke rub'i' re'.*
Nuk'üt apo ruwa ruk'u'x ri ak'wal.

A. *Ruwa nuk'u'x.*

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.
Taq nuk'utuj ri ak'wal k'atzinel chi nuchöp apo ri ruch'akul ri rachb'il.

Wakamin jun ak'wal nuk'utuj che ri rachb'il.

A1. *Achke rub'i' re'?*
A2. *Ruwi' nutele'n.*

A2. *Achke rub'i' re'?*
A3. *Rutz'ik nuq'a'.*

A3. *Achke rub'i' re'?*
A4. *Ruwa nuk'u'x.*

RUWAQXAQ TANAJ

RI QACH'AKUL

Rukaj tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Ri ak'wal najowäx chi niretamaj jun ka'i' oxi' kib'i' ruyab'il ri ch'akulaj.-

1.2. K'atzinel chuqa chi niretamaj ri ak'wal achke nub'ij taq k'o niq'axon chi re.

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin chi re richin ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' pa kaxlan ch'ab'äl achke roma taq man yepe ta pa tijob'äl.

Ri tijonel nub'ij:

T. Achke ak'wal man xpe ta iwir?

A1. Ri a Lucho man xpe ta iwir.

Niroyoj ri a Lucho.

T. Achke jun chïk ri man xpe ta iwir?

A2. Ri a Xwan man xpe ta iwir.

Chuqa niroyoj apo ri a Xwan.

K'a ri' nuk'utuj chke, achke roma man xepe ta ri iwir.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri a Lucho xub'ij roma niq'axon rupan, ri a Xwan xub'ij roma niq'axon rujolon.-

K'a ri' xeb'etz'uye'.-

Ri tijonel nub'ij chke :

tib'ij iwonojel.

T. Niq'axon nupan.

niq'axon nujolon.

niq'axon nuqül.

niq'axon ruwi' nutele'n.

niq'axon ruqül nuq'a'.

niq'axon ruqül waqän.

K'atzinel chi ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul ri jujun cholaj tzij.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala', taq xtuk'utuj chke ri tijonïk, tikib'ij pe rub'i' jun yab'il ri ketaman chïk.

T. Achke niq'axon chawe rat?

A1. Yïn niq'axon nupan.

Ri tijonel nuk'üt chkiwäch ri ak'wala' rub'ixik ri tzij:

T. Achke niq'axon chawe rat?
A2. Yïn niq'axon nujolon.

T. Achke niq'axon chawe rat?
A3. Yïn niq'axon nuqül.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin ri ak'wal nitikïr nuk'utuj che jun rachb'il.-

Ke re' nub'än ri tijonel, k'atzinel chi nuk'utuj chke jun oxi' kaji' ak'wala'.

A1. Achke niq'axon chawe rat?
A2. Yïn niq'axon ruwi nutele'n.

A2. Achke niq'axon chawe rat?
A3. Yïn niq'axon ruqül waqän.

A3. Achke niq'axon chawe rat?
A4. Yïn niq'axon nupan.

A3. Achke niq'axon che rija'?
A4. Rija' niq'axon rujolon.-

RUWAQXAQ TANAJ

RI QACH'AKUL

Ro' tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. K'atzinel chi ri ak'wal nunataj retamaxik ri tzij xeretamaj ri oxi' kaji' q'ij.-

1.2. Najowäx chuqa niretamaj ri tzij: xipe chuqa runataxik ri tzij: man.....ta.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

K'atzinel chi ri tijonel nukanuj ri ye'ik'atzin che re tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' achke ri xketamaj ri jun ka'i' oxi' q'ij.-

T. Achke rub'i' re'?
Nuk'üt ok ri rujolon.
A. Jolomaj

T. Achke rub'i' re'?
Nuk'üt ok ri rupan.
A. Pamaj.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel k'atzinel chi nuq'alajirisaj ri tzij: **Xipe.**

Tib'ij iwonojel:
T. Yïn xipe iwir.
Rat xape iwir.
Rija' xpe iwir.
Ri ak'wala' ketaman ruq'ajarik ri nikib'ij.

Wakamin nuk'üt rukusaxik ri tzij man.....ta, chuqa nub'ij ri nib'eqa wi pa kaxlan ch'ab'äl.

T. Yïn man xipe ta iwir.
Rat man xape ta iwir.
Rija' man xpe ta iwir.

Ri tijonel nuk'üt rukusaxik ri tzij achke roma.

Ri tijonel nub'ij:
T. Yïn man xipe ta iwir.
Nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ij:
A. Achke roma man xape ta iwir.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.-

Ri tijonel nuk'üt rukusaxik ri "r" taq nuk'isib'ej jun ch'ab'äl.

Pa kaqchikel ri "r" nib'ïx achi'äl ri "rr" pa kaxlan ch'ab'äl.
Tiwak'axaj ak'wala'.-

perro	gorra	Rosa
carro	zorra	Roma

Pa kaqchikel.

iwir	kär
kab'ijir	lor
oxjir	xar
junab'ir	tzor

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Achke rub'i' re?
Achke niq'axon chawe?
Achke roma man xape ta.

T. Achke rub'i' re'?
man ichinan ta.
A1. Jolomaj.

T. Achke rub'i' re'?
Taq ichinan.
A1. Nujolon.
Ke re' nub'än kik'in ka'i' oxi' ak'wala'.-

T. Achke niq'axon chawe rat?
A2. Yïn niq'axon nupan.

T. Achke niq'axon chawe rat?
A3. Yïn niq'axon nuq'a'.

T. Achke roma man xape ta iwir?
A4. Yïn man xipe ta roma niq'axon nujolon.

T. Achke roma man xape ta iwir?
A5. Yïn man xipe ta roma niq'axon nuqül.

T. Achke roma man xape ta iwir?
A6. Yïn man xipe ta roma niq'axon ruwi nutele'n.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.
Ri tijoxel nukusaj ri tzij richin rox winäq.-

Wakamin ri ak'wal nitikïr nuk'utuj chi re jun rachb'il.

A1. Achke niq'axon che rija'?
A2. Rija' niq'axon rupan.

A2. Achke niq'axon che rija'?
A3. Rija' niq'axon rujolon.

A3. Achke niq'axo n che rija'?
A4. Rija' niq'axon ruq'a'.-

RUB'ELEJ TANAJ

RI QATZYAQB'AL PA QATINAMIT.

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. K'atzinel chi ri ak'wala' niketamaj ri jalajöj taq rub'onil, jalajöj taq retz'ab'al kitzyaqb'al ri ixoqi'.

1.2. Najowäx chuqa' niketamaj ruq'ij ri qatzyaqb'al, chi jun sipanïk kiyo'on kan ri qati't qamama'.-

1.3. Chuqa najowäx nikinataj ri b'onil je'.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'üt apo chkiwäch ri ak'wala'n kipo't jun ka'i' tinamït.
Ri ak'wala' ütz nikib'ij pe pa kaxlan ch'ab'äl.
Ri tzyaqb'äl k'atzinel richin jun tinamït ri ketaman jeb'äl ri ak'wala'.

Ri tijonel k'atzinel chi yerukanuj jun ka'i' wachib'äl ri akuchi' e k'o ixoqi' ri jujun wi ri kitzyaqb'al.
Ri tijonel nub'ij:

T. Achke tinamït ye'ukusan re po't re'.
Ri ak'wala' nikib'ij pe wi ketaman.-

Ri tijonel nuq'alajirisaj chi ri qatzyaqb'al jun nimaläj sipanïk kiyo'on kan ri qati't qamama'.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Nab'ey: Nuk'üt rutzyaq ri ixöq.
po't
uq
pas

T. Re' po't rub'i'.
Ri ak'wala' nikib'ij jun b'äy kamul, oxmul.-

T. Re uq rub'i'.
Chuqa ri ak'wala' nikib'ij kamul, oxmul.-

Ri tijonel nuk'üt jeb'el ri rub'ixik ri tzij po't.

Tib'ij re k'ulaj taq tzij re':

pot	wakamin	po't
pat	wakamin	pa't
ot	wakamin	o't
at	wakamin	a't
o	wakamin	o'
a	wakamin	a'

Wakamin ri tijonel nuk'üt rub'i' rutzyaq ri achin.
wex
kamxa'
koton
xinb'äl

Ri tijonel nuya' jun ruwachb'äl ri achin chwa xan.
T. Re' rub'i' wex.
Iwonojel tib'ij: wex,wex,...
T. Re' rub'i' kamxa'.
Iwonojel tib'ij:
A. Kamxa', kamxa', kamxa'.

T. Re rub'i' koton.
Iwonojel tib'ij:
A. Koton, koton, koton.

T. Re xinb'äl rub'i'.
Tib'ij:
A. xinb'äl, xinb'äl, xinb'äl.

T. Achke rub'i' re'? (nuk'üt apo ri po't).
A1. Po't.

T. Achke rub'i' re'? (nuk'üt apo ri uq).
A2. Uq.

T. Achke rub'i' re'? (nuk'üt apo ri pas).
A3. Pas.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel ütz nukusaj ri wachb'äl chwa xan, chuqa ütz nukusaj ri xtaq kitzyaq ri ak'wala'.

T. Achke rub'i' re'? (nuk'üt apo ri kamxa').
A4. Kamxa'.

T. Achke rub'i' re'? (nuk'üt apo ri wex).
A5. Wex.

T. Achke rub'i' re'? (nuk'üt apo ri koton).
A6. koton.

T. Achke rub'onil re po't?
A. Käq rub'onil.

Runataxik ri b'onil je'.

käq
säq
räx
q'än

T. Achke rub'onil re wex?
A. Säq rub'onil.

T. Achke rub'onil re uq?
A. Räx rub'onil.

T. Achke rub'onil re kamxa'?
A. Q'än rub'onil.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wi k'a k'o jub'a ramaj, ri ak'wala' ütz nikik'utuj chi kiwäch rije'.

RUB'ELEJ TANAJ

RI QATZYAQB'AL PA QATINAMIT.

Ruka'n tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wala' niketamaj achke yeb'anun ri kitzyaq, achke yeloq'on chke.-

1.2. K'atzinel chuqa chi niketamaj ruq'ij jun tzyäq kemon.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuq'alajirisaj ruq'ij jun tzyäq ri b'anun chi b'o'j.
Chuqa nuq'alajirisaj ri tijonel chi taq rub'anun kan ri ixoqi' nikikäm kitzyaq ri achi'a'.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Achke nub'än la ixoq?
La ixöq nikemon.

Achke nikemon ri a .....
Ri nu.....nute' nikemon.

ixöq
xtän
xti xtän

yikemon
yakemon
nikemon

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Nab'äy: nik'utux chke chi konojel.

Pa ru kamul: chi q'ataj k'a ri' chi kijujunal.

K'atzinel chi ri tijonel nukanuj jun tzyäq rik'in b'o'j chuqa jun tzyäq ri yalan xax ri e petenäq juk'an ya'.-

Ri tijonel nub'ij:
Jun tzyäq b'o'j, jeb'äl pin, b'uyül, ütz richin tew chuqa ütz richin q'ij.-

Ri yalan e xax, yalan e tew taq k'o tew, chuqa yalan nik'aton taq yalan q'ij.-

Ri tijonel nub'än jun wachb'äl ri akuchi' nikemon jun ixöq.

T. La ixöq nikemon.
Tib'ij iwonojel.
A. La ixöq nikemon.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul, oxmul.-

T. La xtän nikemon.
Tib'ij iwonojel.
A. La xtän nikemon.
K'atzinel chi ri ak'wala' nikib'ij kamul, oxmul.-

T. Achke nub'än la ixöq?
A. La ixöq nikemon.-
T. Achke nub'än la xtän?
A. La xtän nikemon.

T. Achke nikemon ri apo't?
A. Ri nupo't nute' nikemon.

T. Achke nikemon ri awex?
Ri xti xtaän k'o chi nub'ij:
A. Ri nuwex nute' nikemon.

T. Achke nikemon ri akamxa'?
Ri xti xtän nub'iji:
A. Ri nukamxa' ri xtän nikemon.

Runataxik ri loq'onïk.

T. Achke niloq'on ri awuq?
Ri xti xtän k'o chi nub'ij:
A. Ri wuq nutata' niloq'on.
T. Achke niloq'on ri apas?
Ri xti xtän nub'ij:
A. Ri nupas nute' niloq'on.

T. Achke niloq'on ri awex?
Ri xti ala' nub'ij:
A. Ri nuwex nutata' niloq'on.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin jun ak'wal nub'än ri k'utunïk.
A1. Achke nub'än la ixöq?
A2. La ixöq nikemon.

A2. Achke nikemon ri awex?
A3. Ri wex nute' nikemon.

A3. Achke niloq'on ri koton?
A4. Ri nukoton nutata' niloq'on.

RUB'ELEJ TANAJ

RI QATZYAQB'AL PA QATINAMIT.

Rox tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wala' niketamaj jun ka'i' kib'i' ri tinamït.

1.2. K'atzinel chi ri ak'wala' niretamaj akuchi' yeloq' wi ri kitzyaq.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nub'än jun etz'anin ri nuya' kib'i' tinamït chke ri jujun cholaj ak'wala'.

Ri tijonel nutzijoj jun tzij chkiwäch ri ak'wala', taq nusik'ij pe rub'i' jun tinamït yepa'e' el, ri kib'i' ri tinamït, tinamït xusik'ij ri tijonel.

K'atzinel chi ri tijonel nukanuj achke ye'ik'atzin che ri tijonïk.

Ri tijonel nub'ij:

Re jun cholaj re' kib'i' Panq'än.
Re jun cholaj re' kib'i' B'oko'.
Re jun cholaj re' kib'i' Armita.
Re jun cholaj re' kib'i' Chiwi Meq'enya'.
Re jun cholaj re' kib'i' Iximche'.

Iwir xib'e Panq'än xinloq' jun nukamxa', (yepa'e' ri Panq'än kib'i') k'a ri xib'e B'oko' xinlöq' jun nukoton (yepa'e' ri B'oko' kib'i').....

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' chi tikib'ij kib'i' ri tinamït xketamaj yan.

Akuchi' nalöq' wi ri a .....?
Ri nu.....ninlöq'.....

Akuchi' nik'ayïx wi ri a .....?
Ri nu.....nik'ayïx pa .....

La ütz natz'ät ri .....?
Yïn yalan ütz nintz'ät ri.....

Tib'ij iwonojel ak'wala'.

T. Ri uq nik'ayïx Chwi Meq'enya'.
A. Ri uq nik'ayïx Chwi Meq'enya'.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

T. Ri po't nik'ayïx B'oko'.
A. Ri po't nik'ayïx B'oko'.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

T. La ütz natz'ät ri awex?
A. Ja', yalan ütz nintz'ät ri nuwex.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Chwi Meq'enya'	Totonicapán
B'oko'	Chimaltenango
Panq'än	Antigua
Armita	Guatemala
Iximche'	Iximche'

T. Akuchi' nik'ayïx wi ri uq?
A1. Ri uq nik'ayïx Chwi Meq'enya'.

T. Akuchi' nik'ayïx wi ri po't?
A2. Ri po't nik'ayïx B'oko'.

T. Akuchi' nik'ayïx wi ri wex?
A3. Ri wex nik'ayïx Panq'än.

Ri tijonel nuk'üt ri tzij loq'onïk.
ninlöq'
nalöq'
nulöq'

T. Akuchi' nalöq' ri apo't?
A1. Ri nupo't ninlöq' Armita.

T. Akuchi' nalöq' ri akamxa'?
A2. Ri nukamxa' ninlöq' Panq'än.

T. Akuchi' nalöq' ri akoton?
A3. Ri nukoton, ninlöq' pan Iximche'.

T. Akuchi' nalöq' ri awuq?
A4. Ri wuq ninlöq' Chwi Meq'enya'.

La ütz natz'ät ri a .....

T. La ütz natz'ät ri apo't?
A. Ja', ütz nintz'ät ri nupo't.

T. La ütz natz'ät ri awex?
A. Ja', ütz nintz'ät ri nuwex.

T. La ütz natz'ät ri apas?
A. Ja', ütz nintz'ät ri nupas.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri ak'wal nitikïr nuk'utuj re tijonïk re' rik'in jun chïk rachb'il, xa ke k'a ri xtub'än chïk kik'in ch'aqa chïk winaqi'.-

RUB'ELEJ TANAJ

RI QATZYAQB'AL PA QATINAMIT.

Rukaj tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. K'atzinel chi ri ak'wal niretamaj chi ri k'ayij, k'o ri jotöl k'o k'a ri qajnäq ok rajäl.

1.2. Najowäx chuqa chi ri ak'wal niretamaj rukusaxik jun ka'i' ri ajlab'äl.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel k'atzinel chi nitzijon jun xtiramaj kik'in ri ak'wala', richin nub'ij chke chi ri k'aslen yalan k'ayew jub'a', roma yalan xejote rajäl ojer kan ri' yalan wi qajnäq kajäl ri ye'ik'atzin pa qak'aslen.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tzij nuk'üt ri tijonel ja re':

Janipe' rajäl?
jotöl rajäl
qajnäq rajäl

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Wakamin rukusaxik ri tzij janipe' rajäl.

Juk'aj	kajk'al
kak'al	wok'al
oxk'al	waqk'al

Ri tijonel nik'atzin chi yerukanuj ri xtukusaj che ri tijonïk.

Ri tijonel nukanuj jun etab'äl richin nuk'üt ri jotöl chuqa ri qajnäq.

Ri tzeqäl yalan nib'ïx jotöl chi re.
Ri etab'äl k'o pa xulan nib'ïx qajnäq chi re.

Ri tijonel nub'ij:

T. Re' qajnäq rajäl. (nuk'üt jun kamxa').
T. Re' jotöl rajäl (nuk'üt jun koton).

Tib'ij iwonojel.

T. Re kamxa' qajnäq rajäl.
T. Re koton jotöl rajäl.

Ri ak'wala' k'atzinel chi niq'ax pa kijolon ri tijonïk

T. Re uq jotöl rajäl.
T. Re po't qajnäq rajäl.

T. Achke ri qajnäq rajäl?
A. Ri qajnäq rajäl ja ri kamxa'.

T. Achke ri jotöl rajäl?
A. Ri jotöl rajäl ja ri koton.

T. Achke ri jotäl rajäl?
A. Ri jotöl rajäl ja ri uq.

T. Achke ri qajnäq rajäl?
A. Ri qajnäq rajäl ja ri po't.

T. Janipe' rajäl jun po't?
A. Jun po't oxk'al rajäl.

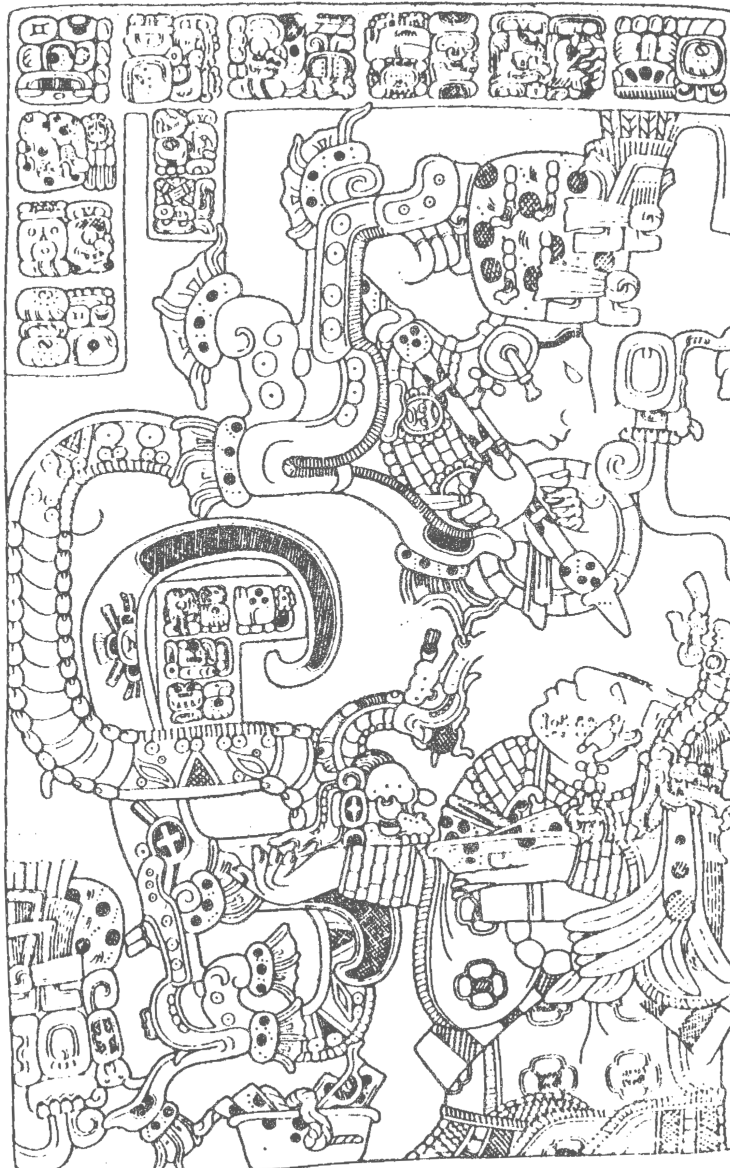
T. Janipe' rajäl jun uq?
A. Jun uq wok'al rajäl.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

T. Janipe' rajäl ri awex?
A. Ri nuwex juk'al rajäl.

T. Janipe' rajäl ri apo't?
A. Ri nupo't oxk'al rajäl.

T. Janipe' rajäl ri apas.
A. Ri nupas lajuj rajäl.

RUB'ELEJ TANAJ

RI QATZYAQB'AL PA QATINAMIT.

Ro' tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. K'atzinel chi ri ak'wal nunataj ri xretamaj pe ri oxi' kaji' q'ij.
1.2. Najowäx chi ri ak'wal nik'uje' kan pa ruwi' ri tzij jotöl rajäl, qajnäq rajäl.
1.3. Chuqa k'atzinel chi nunataj ruq'ij ri qatzyaqb'al.

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri tijonel yerukusaj ri jun ka'i' oxi' achb'äl xerukusaj pe ri ka'i' oxi' q'ij.

2.1. Kikoten tzij:
Ri tijonel ütz nuk'utuj chke ri ak'wala' la jotöl ri k'aslen wakamin chwäch ri junab'ir kan chuqa ütz nuk'utuj achke rub'i' rutzyaq ri ixöq chuqa rub'i' rutzyaq ri achin.

Ri tijonel nuya' chwa xan ri jun ka'i' wachb'äl, richin k'a chi rij re' tzij re yetzijon wi ri ak'wala'.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

T. Achke rub'i' re'?
A. Re' rub'i' po't
T. Achke rub'i' re'?
A. Re' rub'i' uq.

T. Achke rub'onil ri apo't.
A. Ri nupo't käq rub'onil.

T. Achke rub'onil ri awex?
A. Räx rub'onil ri nuwex.

T. Achke rub'onil ri akamxa'?
A. Q'än rub'onil ri nukamxa'.

T. Achke nub'än la ixöq la'?
A. La ixöq la' nikemon.

T. Achke nub'än la xtän la'?
A. La xtän la' nikemon.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

T. Achke niloq'on ri apo't?
A. Ri nupo't nute' niloq'on.

T. Achke niloq'on ri awuq?
A. Ri wuq nutata' niloq'on.

T. Akuchi' niloq' wi ri awuq?
A. Ri wuq niloq' Chi Meq'enya'.

T. Akuchi' niloq' wi akoton?
A. Ri nuk'oton ninlöq' B'oko'.

RULAJ TANAJ

RI NIMA TAQ JAY PA QATINAMIT

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj achke je' moloj ri'ïl e k'o pa qatinamit.

1.2. Chuqa k'atzinel niretamaj ri ak'wal achke kiq'ajarik ri moloj taq ri'ïl pa tinamit.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel k'atzinel chi nukanuj jun wachib'äl richin jun tinamït, richin k'a chi rij re yetzijon wi ri ak'wala' taq xtitikirisaj el ri tijonïk; re tzij re' ütz nikib'än pa kaxlan ch'ab'äl.

Ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin che richin ütz nel ri tijonïk.

Ri tijonel nub'ij chke:

Achke nitz'ät wawe?

Achke kib'i' re jay re'?

Achke tinamit iwetaman rïx?

Achke kisamaj ri winaqi' wawe'?

K'a ri' nitikïr el ri tijonïk.

2.2 Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala'.

Achke rub'i' re tinamït re'?

Achke rub'i' re jay re'?

T. Tib'ij iwonojel ak'wala'.

T. Re tinamit re' rub'i' Panq'än.

Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

A. Re tinamit re' rub'i' Panq'än.

T. Re jay re' rub'i' rachoch Ajaw.

Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

A. Re jay re' rub'i' rachoch Ajaw.

Ri tzij netamäx:

Panq'än

rachoch Ajaw

Q'atb'äl Tzij

k'ayb'äl

tijob'äl.

T. Re jay re' rub'i' Q'atb'äl Tzij.

A. Re jay re' rub'i' Q'atb'äl Tzij.

T. Re jay re' rub'i' k'ayb'äl.

A. Re jay re' rub'i' k'ayb'äl.

T. Re jay re' rub'i' tijob'äl.

A. Re jay re' rub'i' tijob'äl.

2.3. Ri ak'wala' niq'ax pa kijolon ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'utuj chke chi konojel, chi q'ataj chuqa chi kijujunal.

T. Achke rub'i' re tinamit re'?

A. Re tinamït re' rub'i' Panq'än.

Ri tijonel nuk'üt apo ri rachoch Ajaw.

T. Achke rub'i' re jay re'?

A. Re jay re' rub'i' rachoch Ajaw.

Wakamin ri tijonel nuk'üt apo ri Q'atb'äl tzij.

T. Achke rub'i' re jay re'?

A. Re jay re' rub'i' Q'atb'äl tzij.

Wakamin nuk'üt apo ri k'ayb'äl.
T. Achke rub'i' re jay re'?
A. Re jay re' rub'i' k'ayb'äl.

Wakamin nuk'üt apo ri tijob'äl jay.
T. Achke rub'i' re jay re'?
A. Re jay re' rub'i' tijob'äl.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin ri ak'wal nitikïr nub'ij che ri rachb'il ri xretamaj kan.

Jun ak'wal nuk'utuj che jun rachb'il.
A1. Achke rub'i' re jay re'?
A2. Re jay re' rub'i' tijob'äl.

A2. Achke rub'i' re jay re'?
A3. Re jay re' rub'i' rachoch Ajaw.
Ke re eqal nib'e ri tijonïk.

Rat tijonel taq natz'ät chi k'o jub'a' k'ayew rub'ixik jun tzij, nab'än utzil nakamluj chïk chi kiwäch ri ak'wala'.

Imix

Ik

Akbal

Kan

Chicchan

Cimi

Manik

Lamat

Muluc

Oc

Chuen

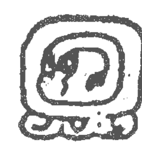

Eb

Ben

Ix

Men

Cib

Caban

Etz'nab

Cauac

Ahau

RULAJ TANAJ

RI NIMA TAQ JAY PA QATINAMIT

RUKA'N TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.
1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj achke ye'ik'atzin wi ri jay e k'o pa tinamït.
1.2. Niretamaj chuqa ri ak'wal ni nimaläj ruq'ij ri rachoch ri Ajaw.

2. Rucholajen ri tijonïk.

K'atzinel chi ri tijonel yerukanuj ri xkerukusaj che re tijonïk re'.

2.1. Kikoten tzij:
Ri tijonel nub'än jun rachoch Ajaw chwa wuj, ja re' ri xtukusaj ri pa tijonïk.

K'a ri nuk'utuj chke ri ak'wala' achke nib'an chupan ri rachoch Ajaw.

Ri tijonel nub'ij:
Achke rub'i' re jay re'?
La yixpe rïx pa rachoch Ajaw?
Achke nib'an pa rachoch Ajaw?
Janipe' rachoch Ajaw e k'o pa qatinamït?

2.2. Rub'ixik ri tijjonïk.
Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala'.
Achke rub'i' re'?
Achke nib'an wawe'?

Ri tijonel nuk'üt apo ri rachoch Ajaw.
T. Re rub'i' rachoch Ajaw.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.
A. Re rub'i' rachoch Ajaw.

Ri tzij netamäx:
xukulen
mejlen
k'awomanïk
ninatäx ri Ajaw.
richin: ri k'aslen
ri qaway
ri rutzil qawäch.

Ri tijonel nub'än jun wachib'äl ri akuchi' xuküI jun ak'wal.
T. Wawe' nib'an xukulen.
Konojel nikib'ij kamul oxmul:
A. Wawe' nib'an xukulen.

Ri tijonel nuq'alajirisaj pa kaxlan ruq'ajarik ri tzij mejlen (meditación).-

T. Wawe' nib'an mejlen.
A. Wawe' nib'an mejlen.

T. Wawe' nib'an k'awomanïk.
A. Wawe' nib'an k'awomanïk.

T. Wawe' ninatäx ri Ajaw.
A. Wawe' ninatäx ri Ajaw.

Ri tijonel nuk'üt pa taq paj re tzij re':

ni	*qa*	*k'a*	*wo*	*maj*
ni	*qa*	*k'a*	*wo*	*maj*

Ri tijonel nub'än rik'in ruq'a' ri retal ri qaway.-
T. Niqak'awomaj ri qaway.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.
A. Niqak'awomaj ri qaway.

T. Niqak'awomaj ri qak'aslen.
A. niqak'awomaj ri qak'aslen.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel ütz nuk'utuj chke ri ak'wala' pa taq tzob'aj, chuqa' chi kijujunal.-

T. Achke rub'i' re jay re'?
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij pe.
A. Re jay re' rub'i' rachoch Ajaw.

T. Achke nib'an pa rachoch Ajaw?
Ri tijonel nuk'üt ri ak'wal xuküI, k'a ri' ri ak'wala' nikib'ij:
A. Pa rachoch Ajaw nib'an xukulen.

T. Achke nib'an pa rachoch Ajaw?
A. Pa rachoch Ajaw nib'an mejlen.

T. Achke ninatäx pa rachoch Ajax?
A. Pa rachoch Ajaw ninatäx ri Ajaw.

T. Achke niqak'awomaj pa rachoch ri Ajaw?
A. Pa rachoch Ajaw niqak'awomaj ri qaway.

Achke jun chïk niqak'awomaj pa.....

T. Achke jun chïk niqak'awomaj pa rachoch ri Ajaw.
A. Pa rachoch Ajaw niqak'awomaj ri qak'aslen.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri ak'wal xretamaj ruq'ij ri rachoch ri Ajaw, chuqa xretamaj ruk'awomaxik ri k'aslen.

Wakamin ri ak'wal nitikïr nuk'utuj jun ka'i' re tzij re' kik'in ri rachb'il.

A1. Achke nib'an pa rachoch ri Ajaw?
A2. Pa rachoch ri Ajaw nib'an xukulen.

A2. ... A3...

RULAJ TANAJ

RI NIMA TAQ JAY PA QATINAMIT

ROX TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj achke rusamaj jun k'ayb'äl.

1.2. Ri ak'wal chuqa k'atzinel niretamaj niloq'on pa jun k'ayb'äl.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'üt apo chkiwäch ri ak'wala' jun wuj ri akuchi' k'o k'ayb'äl.
K'a ri nuk'utuj chke ri yek'ayïx ri pa k'ayb'äl.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikiya' ütz ri kixkïn.
Ri tijonïk:

Achke nitz'ät wawe'?
Achke nik'ayïx wawe'?
Achke q'ij ri k'ayb'äl?
Janipe' rajäl re'?

Ri tzij ye'etamäx.

saq'ul	xkoya'
tra's	oköx
sa'y	kaxlanwäy
sub'an	k'ix (ch'ima')

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel ütz nuk'utuj chke ri ak'wala' chi konojel, chi tzob'aj, chuqa chi kijujunal.-

Ri tijonel nukanuj jun ruwachb'äl jun k'ayb'äl.
Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala'.

Achke re nitz'ät wawe'?
Achke re nik'ayïx wawe'?
Janipe' rajäl re'?

Ri tijonel nuk'üt apo ruwachb'äl jun k'ayb'äl.
T. *Ja re' jun k'ayb'äl.*
Konojel ri ak'wala' nikib'ij:
A. *Ja re' jun k'ayb'äl.*

T. *Wawe' nik'ayïx saq'ul, tra's, sa'y, sub'an.*
Ri ak'wala' nikikamluj chuqa niki roxmluj ri nub'ij ri tijonel.

T. *Chuqa wawe' nik'ayïx xkoya', oköx, kaxlanwäy, k'ix.*
Ri ak'wala' nikikamluj jun ka'i' oxi' b'ey kib'i' re yak'ayïx pa k'ayb'äl.

Ri tijonel nuk'üt apo ri saq'ul.
T. *Achke rub'i' re'?*
A. *Re' rub'i' saq'ul.*

Wakamin nuk'üt apo ri tra's.
T. *Achke rub'i' re'?*
A. *Re rub'i' tra's.*

Wakamin nuk'üt apo ri xkoya'.
T. *Achke nik'ayïx wawe'?*
A. *Wawe' nik'ayïx xkoya'.*

Wakamin nuk'üt apo ri kaxlanwäy.
T. *Achke nik'ayïx wawe'?*
A. *Wawe' nik'ayïx* kaxlanwäy.

Wakamin nuk'üt apo ri oköx.
T. *Achke nik'ayïx wawe'?*
A. *Wawe' nik'ayïx oköx.*

Wakamin ri tijonel nukusaj ri tzij janipe rajäl.

Ri ajlanïk nukusäx.

wo'o'	=	5
lajuj	=	10
wolajuj	=	15
juk'al	=	20

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri ak'wal nirayb'äx chi wakamin nitikïr chïk nuk'utuj rajäl ri yek'ayïx pa k'ayb'äl.

T. Janipe' rajäl jun saq'ul?
Ri ak'wala' chöj nikak'axaj.
T. Lajuj rajäl jun saq'ul.
K'a ri' ri ak'wala' nikib'ij:
A. Lajuj rajäl jun saq'ul.

T. Janipe' rajäl jun tra's?
A. Wo'o' rajäl jun tra's.

T. Janipe' rajäl jun sub'an?
A. Wo'o' rajäl jun sub'an.

T. Janipe' rajäl jun kaxlanwäy?
A. Wolajuj rajäl jun kaxlanwäy.

T. Janipe' rajäl jun k'ix?
A. Juk'al rajäl jun k'ix.

T. Janipe' rajäl jun oköx?
A. Lajuj rajäl jun oköx.

A1. Janipe' rajäl jun kaxlanwäy?
A2. Lajuj rajäl jun kaxlanwäy.

A2. rik'in A3......

RULAJ TANAJ

RI NIMA TAQ JAY PA QATINAMIT

RUKAJ TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Ri ak'wal k'atzinel chi niretamaj achke rusamaj jun Q'atb'äl Tzij pa jun tinamït.

1.2. Chuqa k'atzinel niretamaj jun ka'i' oxi' tzij nich'o'n chi rij re tzij re'.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' wi ketaman achke rusamaj jun q'atb'äl tzij. Ri ak'wala' ütz nikib'ij pa kaxlan ch'ab'äl. Chuqa ri tijonel nuk'utuj chke, achke rub'i' ri q'atöy tzij.

Ri tijonel wakamin nuk'üt apo ruwachb'äl jun q'atb'äl tzij.

Ri tijonel nub'ij:

Achke rub'i' re jay re'?

Achke rub'i' re achin q'atöy tzij.-

Achke roma yab'e pa Q'atb'äl Tzij.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala':

Achke rub'i' ri achin q'atöy tzij?

Achke rusamaj ri q'atöy tzij?

Ri tzij netamäx:

–nub'än utzil b'ey.

–nub'än ri k'ayb'äl.

–nuya' ya' pa tinamït.

–nuya' ri saqil (luz) pa tinamït.

K'atzinel chi ri tijonel nuk'üt apo ri wachb'äl richin ri tinamït, ak'uchi' k'o jun b'ey, ri ya' chuqa ri saqil.-

T. Achke rub'i' re jay re'?

A. Q'atb'äl Tzij.

Konojel ri ak'wala' nikib'ij ri tzij Q'atb'äl Tzij.

T. Achke rub'i' ri achin q'atöy tzij.

Ri ak'wala' chöj nikak'axaj, ri tijonel nub'ij pe.

T. Ri achin q'atöy tzij rub'i' a Marto Ajmak.-

Ri ak'wala' nikib'ij:

A. Ri achin q'atöy tzij rub'i' a Marto Ajmak.-

K'atzinel chi ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul re tzij re'.-

Wakamin ri tijonel nuk'utuj achke rusamaj ri q'atöy tzij.-

T. Achke rusamaj ri q'atöy tzij?

Nab'ey nub'ij ri tijonel, k'a ri xtikib'ij ri ak'wala'.-

T. Ri q'atöy tzij nub'än utzil b'ey.

Ri ak'wala' nikib'ij:

A. Ri q'atöy tzij nub'än utzil b'ey.

Wakamin ri tijonel nuk'üt apo ri jay richin ri k'ayb'äl.-

T. Achke rusamaj ri q'atöy tzij?

Ri tijonel nub'ij nab'ey ri nuk'utuj chke.

T. Ri q'atöy tzij nub'än ri k'ayb'äl.

K'a ri nikib'ij ri ak'wala'.

A. Ri q'atöy tzij nub'än ri k'ayb'äl.

Ri tijonel nub'än jun uk'yab'äl (pila o llenacántaro).

Wakamin ri tijonel nuk'üt apo ri wach'b'äl richin ri ya'.-
T. *Achke rusamaj ri q'atöy tzij.*
Ri tijonel nub'ij nab'ey:
T. *Ri q'atöy tzij nuya' ri ya' pa tinamït.*
K'a ri' ri' ri ak'wala' nikib'ij:
A. *Ri q'atöy tzij nuya' ri ya' pa tinamït.*

K'atzinel jun wachb'äl ri ak'uchi' k'o ri saqil (luz eléctrica).
Richin jeb'el niketamaj ri ak'wala', k'atzinel nikib'ij kamul, oxmul kajmul re tzij re'.

Wakamin ri tijonel nuk'üt apo ri saqil (luz eléctrica)
T. *Achke rusamaj ri q'atöy tzij?*
Ri tijonel nub'ij nab'ey:
T. *Ri q'atöy tzij nuya' ri saqil pa tinamït.*
K'a ri' nikib'ij ri ak'wala'.
A. *Ri q'atöy tzij nuya' ri saqil pa tinamït.*

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel k'atzinel nuk'üt apo ri wachb'äl taq nuk'utuj ri tzij chke ri ak'wala'.
T. *Achke rub'i' re jay re'?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *Re jay re' rub'i' Q'atb'äl Tzij.*

T. *Achke rub'i' ri achin q'atöy tzij.*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *Ri q'atöy tzij rub'i' a Marto Ajmak.*

Ri tijonel nuk'utuj chke jutzobaj ak'wala'.
T. *Achke rusamaj ri q'atöy tzij?*
Nuk'üt apo ri k'ayb'äl.
A. *Ri q'atöy tzij nub'än ri k'ayb'äl.*

Nuk'utuj chke jutzob'aj chïk.
T. *Achke rusamaj ri q'atöy tzij?*
Nuk'üt apo ri ya'.
A. *Ri q'atöy tzij nuya' ya' pa tinamït.*

2.4. Rukusaxik ri tijonïk .

Ri ak'wal ütz nuk'utuj che ri rutata', achke chïk ch'aqa samaj nub'än ri q'atöy tzij.

A1. *Achke rub'i' ri q'atöy tzij táta?*
Ri tata'aj nub'ij:
T. *Ri q'atöy tzij a Marto Ajmak rub'i'.-*
A1. *Achke rusamaj ri q'atöy tzij?*
T. *Ri q'atöy tzij nub'än ri jay Q'atb'äl Tzij.*

Taq xtitzolin pe ri ak'wal pa ruka'n q'ij norutzijoj achke xub'ij pe ri rutata' che, ke ri nitz'aqät ri tijonïk.-

RULAJ TANAJ

RI NIMA TAQ JAY PA QATINAMIT

RO' TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Chupan re tijonïk re' najowäx chi ri ak'wal nunataj ri achke xretamaj pe ri oxi' kaji' q'ij.

1.2. K'atzinel chi nik'uje' kan pa rujolon ri ruchajin jun tinamït.

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri tijonel yerukusaj ri achke xerukusaj ri oxi' kaji' q'ij pa tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuya' chwa xan ri jun ka'i' wachib'äl chi rij ri tinamït, k'a ri nub'ij chke ri ak'wala' chi ketzijon pa ruwi' re wachb'äl re'.-

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala':
Achke nitz'ät wawe'?
Achke rub'i' re tinamït re'?
Achke rub'i' atinamït rat?
Achke rub'i' re jay re'? .....

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Wakamin ri tijonel nuya' kan chwa xan xa xe ri tinamït, k'a ri' nuk'utuj chke ri ak'wala'.

T. *Achke rub'i' re tinamït re'?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *La tinamït la' rub'i' Panq'än.*

K'a ri nuk'utuj chke jun tzob'aj ak'wala'.

T. *Achke rub'i' re tinamït re'?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *La tinamït la' rub'i' Panq'än.*

K'a ri nuk'utuj che xa jun ak'wal.

T. *Achke rub'i' re tinamït re'?*
Ri ak'wal nub'ij.
A. *La tinamït la' rub'i' Panq'än.*

Wi manäq ruwachb'äl ri jujun jay, ütz nukusaj ri tijonel ri wachb'äl richin ri tinamït, chi ri' e k'o ri jay je' ye'ik'atzin che re tijonïk.-

Wakamin nuk'utuj kib'i' ri nima taq jay e k'o pa tinamït. Ri tijonel nuya' chwa xan ri ka'i' oxi' jay.

T. *Achke rub'i' re jay re'?*
Ri tijonel nuk'üt apo ri rachoch Ajaw.-
A. *LA jay la' rub'i' rachoch Ajaw.*

K'a ri nuk'utuj chke jun tzob'aj ak'wala'.

T. *Achke rub'i' re jay re'?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *La jay la' rub'i' rachoch Ajaw.*

K'a ri nuk'utuj che xa xe jun ak'wal.

T. *Achke rub'i' re jay re'?*
Ri ak'wal nub'ij:
A. *La jay la' rub'i' rachoch Ajaw.-*

Wakamin ri tijonel nuk'üt apo chwa xan ri ak'wal xukül.

Ri tijonel nuk'utuj chi ke konojel ri ak'wala'.
T. *Achke nib'an pa rachoch ri Ajaw?*
Ri tijonel nuk'üt apo ri ak'wal xukül.-
A. *Pa rachoch ri Ajaw nib'an xukulen.*

Ri tijonel nuk'utuj chke jutzob'aj ak'wala'.
T. *Achke nib'an pa rachoch ri Ajaw?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *Pa rachoch Ajaw nib'an xukulen.*

K'a ri ri nuk'utuj che jun ak'wal.
T. *Achke nib'an pa rachoch ri Ajaw?*
Ri ak'wal nub'ij.
A. *Pa rachoch ri Ajaw nib'an xukulen.*

Wakamin ri tijonel nuk'üt apo chwa xan ri Q'atb'äl Tzij.

Achke rucholajen rub'anun pe ri tijonel che ri ch'aqa chïk tijonïk ke ri nub'än che re jun ka'i' chïk re'.-
Wakamin nuk'üt apo ri jay Q'atb'äl Tzij.
T. *Achke rub'i' re jay re'?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *La jay la' rub'i' Q'atb'äl Tzij.*
K'a ri nuk'utuj chke jutzob'aj ak'wala'.
T. *Achke rub'i' re jay re'?*
A. *La jay la' rub'i' Q'atb'äl Tzij.*

Wakamin nuk'utuj chke ri ak'wala', rub'i' ri q'atöy tzij.-
T. *Achke rub'i' ri q'atöy tzij?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *Ri q'atöy tzij rub'i' a Marto Ajmak.*
Ke re' nuk'utuj chke jutzob'aj chuqa chi kijujunal ri ak'wala'.

Wakamin ri tijonel nuk'üt ri k'ayb'äl.

T. *Achke rub'i' re jay re'?*
Ri tijonel nuk'üt ri k'ayb'äl, ri ak'wala' nikib'ij:
A. *La jay la' rub'i' k'ayb'äl.*
K'a ri' ri nuk'utuj chke jutzob'aj ak'wala'.
T. *Achke rub'i' re jay re'?*
A. *La jay la' k'ayb'äl rub'i'.*

Wakamin ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' ri yek'ayïx pa k'ayb'äl.

T. *Achke yek'ayïx pa k'ayb'äl?*
K'a ri tijonel nuk'üt kiwachb'äl ri saq'ul, kaxlanwäy, tra's, chuqa ri xkoya'.-
Ri ak'wala' nikib'ij rub'i' ri nuk'üt ri tijonel chi kiwäch.
A. *Pa k'ayb'äl yek'ayïx saq'ul.*

T. *Achke yek'ayïx pa k'ayb'äl?*
Nuk'üt ri kaxlanwäy.
A. *Pa k'ayb'äl yek'ayïx kaxlanwäy.*

Wakamin ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' janipe kajäl ri yek'ayïx pa k'ayb'äl.

T. *Janipe' rajäl jun saq'ul?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *Jun saq'ul lajuj rajäl.*

T. *Janipe rajäl jun kaxlanwäy?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *Jun kaxlanwäy lajuj rajäl.*

RUJULAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMA TAQ JAY.

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj ruq'ij ri tijob'äl .

1.2. K'atzinel chi niretamaj, chi ri pa tijob'äl niretamaj nitz'ib'an chuqa nusik'ij ruwa wuj.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij.

Ri tijonel nunojij jun xti tzij chi kiwäch ri ak'wala' chi rija' taq xbe' pa tijob'äl yalan nikikot; k'a ri nuk'utuj chke ri ak'wala' wi rije' yekikot taq xepe pa tijonïk.

Ri ak'wala' ütz nikib'ij pa kaxlan ch'ab'äl.

Ri tijonel nukanuj ri ye'ik'atzin chi re, chuk'utik re tijonïk re'.-

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi rija' janíla ru-rayb'äl, janila nikikot taq xbe' pa tijob'äl.

K'a ri nuk'utuj chke ri ak'wala'.

La xixkikot rïx taq xixpe pa tijob'äl?

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

yalan yikikot

ruloman yikikot

majun yikikot ta.

T. Yïn yalan yikikot pa tijob'äl.

Tib'ij iwonojel ak'wala'.-

TA. Yïn yalan yikikot pa tijob'äl .

Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj chre jun ak'wal.

T. La yakikot rat pa tijob'äl?

Ri ak'wal nub'ij.

A1. Yïn yalan yikikot pa tijob'äl

K'a ri nuk'utuj che jun chïk ak'wal.-

T. La yakikot rat pa tijob'äl?

A1. Yïn yalan yikikot pa tijob'äl.

Ri tijonel nuk'üt pa taq paj re ka'i' oxi' tzij re'.

yi	ki	kot
ya	ki	kot
ni	ki	kot

Wakamin ri tijonel nuk'üt ri tzij ruloman; nuk'üt achke nub'än che ri ruq'a' taq nub'ij ruloman.

T. Yïn ruloman yikikot pa tijob'äl.

Tib'ij iwonojel ak'wala'.

TA. Yïn ruloman yikikot pa tijob'äl.

Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

Wakamin ri tijonel nuk'tuj chi re jun ak'wal.

T. La yakikot rat pa tijob'äl

Ri ak'wal nub'ij.

A1. Yïn ruloman yikikot pa tijob'äl.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel nuq'alajirisaj chke ri ak'wala' chi:

jun nub'ij	yalan yikikot.
jun nub'ij	ruloman yikikot,
ri jun chïk	majun yikikot.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'owsaj chïk apo jun ak'wal, richin nub'än ri tijonïk.

Ka' ri nuk'utuj che jun chïk ak'wal.
T. La yakikot rat pa tijob'äl?
A2. Yïn ruloman yikikot pa tijob'äl.

Wakamin ri ak'wal niretamaj rub'ixik taq man nikikot ta.
T. La yakikot rat pa tijob'äl?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij:
A1. Yïn man jun yikikot ta pa tijob'äl.

K'a ri nuk'utuj che jun chïk ak'wal.
T. La yakikot rat pa tijob'äl?
A. Yïn man jun yikikot ta pa tijob'äl.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj che jun ak'wal.-
T. La yakikot rat pa tijob'äl?
A1. Yïn yalan yikikot pa tijob'äl.

Nib'e rik'in jun chïk ak'wal.
T. La yakikot rat pa tijob'äl?
A2. Yïn ruloman yikikot pa tijob'äl.

Ninb'e rik'in jun chïk ak'wal.
T. La yakikot rat pa tijob'äl?
A3. Yïn man jun yikikot ta pa tijob'äl.

Ri ak'wal nitikïr nuk'utuj che jun rachb'il:
A1. La yakikot rat pa tijob'äl?
A2. Yïn yalan yikikot pa tijob'äl.

A2. La yakikot rat pa tijob'äl?
A3. Yïn ruloman yikikot pa tijob'äl.

A3. La yakikot rat pa tijob'äl?
A4. Yïn man jun yikikot ta pa tijob'äl.

RUJULAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMA TAQ JAY.

RUKA'N TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj achke roma nikikot nib'e pa tijob'äl.

1.2. Nirayb'äx chuqa chi tikanäj kan pa rujolon ri retaman chïk jub'a'.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

K'atzinel chi ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin che re tijonïk chuqa ri samaj yeb'an.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel yerukanuj ri ak'wala' ri yalan yetze'en, chuqa ri ruloman yekikot k'a ri nub'än ka'i' cholaj chkichin; jucholaj ri yalan yekikot, jucholaj ri ruloman yekikot.

Ri tijonel nub'än ka'i' tzob'aj chke ri ak'wala', k'a ri nub'ij chke ri ch'aqa chïk chi tikib'ojb'a' jub'a' kiq'a' chkij ri yalan yekikot, chuqa chkij ri ruloman yekikot.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'üt rukusaxik ri tzij:

Achke roma.....
Roma ninwetamaj.....
–yitz'ib'an
–yatz'ib'an
–nitz'ib'an .

T. *Achke roma yalan yakikot wawe'?*
Ri ak'wala' chöj nikak'axaj, k'a ri' ri tijonel nub'ij achke roma.
T. *Roma wawe' ninwetamaj yitz'ib'an.*

Wakamin tib'ij iwonojel.
TA. *Roma wawe' ninwetamaj yitz'ib'an.*
Ri ak'wala' k'atzinel chi nikib'ij kamul oxmul.-

Ri tijonel nuk'üt pa taq paj re ka'i' oxi' tzij re'.

nin	we	ta	maj
na	we	ta	maj
ni	re	ta	maj
yi	tz'i	b'an	
ya	tz'i	b'an	
ni	tz'i	b'an	

Ri tijonel nuk'utuj achke roma ri rija' nikikot.

Ri tijonel nuk'utuj che jun chïk ak'wal.-
T. *Achke roma rat yakikot wawe'?*
Ri ak'wal nub'ij:
A. *Roma wawe' ninwetamaj yitz'ib'an.*

Wakamin ri tijonel nuk'utuj che re ak'wal re', achke roma ri rachb'il nikikot.
T. *Achke roma rija' nikikot wawe'?*
Ri ak'wal nub'ij:
A. *Rija' nikikot roma wawe' niretamaj nitz'ib'an.*

Ri tijonel wakamin nukusaj ri tzij "ruloman"

Ke re nub'än ri tijonel niq'ax apo rik'in jun chïk ak'wal.
T. *Achke roma rat ruloman yakikot wawe'?*
Ri ak'wal chöj nirak'axaj, ri tijonel nub'ij achke rub'ixik.

ruloman
yib'e pa juyu'.
yab'e pa juyu'.
nib'e pa juyu'.

ninwajo'
nawajo'
nirajo'.

T. Ruloman yikikot roma ninwajo' yib'e pa juyu'.-
Konojel ri ak'wala' nikib'ij re tzij re' kamul oxmul.-
TA. Ruloman yikikot roma ninwajo' yib'e pa juyu'.-

Wakamin ri tijonel niq'ax apo rik'in jun ak'wal nuk'utuj che.
T. Achke roma rat ruloman yakikot.
Ri ak'wal nub'ij:
A. Ruloman yikikot roma ninwajo' yib'e pa juyu'.-

T. Achke roma rija' ruloman nikikot?
Ri ak'wal nub'ij:
A. Rija' ruloman nikikot roma nirajo' nib'e pa juyu'.-

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

T. Achke roma rat yalan yakikot wawe'?
A1. Roma wawe' ninwetamaj yitz'ib'an.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj che jun chïk ak'wal.
T. Achke roma rat yalan yakikot wawe'?
A2. Roma wawe' ninwetamaj yitz'ib'an.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wi ri ak'wal nitikïr nub'ij re tzij re', nitikïr k'a nukusaj kik'in ri rach'alal ri'.-

Taq ütz nub'ij ri jun ak'wal k'atzinel chi ri rachb'il nikib'ojb'a' kiq'a'.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj ri tzij ruloman.
T. Achke roma rat ruloman yakikot?
Ri ak'wal nub'ij:
A1. Ruloman yikikot roma ninwajo' yib'e pa juyu'.-

Ri tijonel niq'ax apo rik'in jun chïk ak'wal.
T. Achke roma rat ruloman yakikot?
A2. Ruloman yikikot roma ninwajo' yib'e pa juyu'.-

RUJULAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMA TAQ JAY.

ROX TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj ruq'ajarik ri yatikïr nasik'ij ruwäch wuj.

1.2. Nirayb'äx chuqa' chi ri ak'wal niretamaj chi jun chïk wi b'a' rucholajen ri kaqchikel pa ruwi' re tzij re'.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

Ri tijonel k'atzinel yerunojij ri achke samaj yeb'an, chuqa ri ye'ik'atzin ri pa tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nub'än jun xti etz'anin kik'in ri ak'wala', ri etz'anin rub'i' "RI XTI MOY", nutz'apej runaq' ruwa jun ak'wal, k'a ri nuk'utuj che achke rub'i' ri nuchöp ri tijonel.

Ri tijonel niroyoj jun ak'wal, k'a ri nutz'apej runaq' ruwa, taq xutz'apej yan runaq' ruwa nuk'utuj che, achke rub'i' re nuchapon (rija' nuchöp jun wuj, tz'ib'ab'äl, ch'akät).-

Taq man jun nirïl ta rub'i' ri ruchapon k'a ri nuq'alajirisaj chi taq jun winäq man retaman ta nusik'ij ruwa wuj, xa junan rik'in jun winäq ri moy pa ruk'aslen.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nab'ey nuk'üt:

–Ri wuj, k'a ri' ri
–Ruwäch wuj, pa rox ri tzij
–Ninsik'ij.-

T. Achke rub'i' re'.
Ri ak'wala' nikib'ij.
A. Wuj.

Jun b'äy chïk.
T. Achke rub'i' re'?
Ri ak'wala' nikib'ij konojel.
A. Wuj.

Wakamin nuk'üt ri tzij "RUWÄCH WUJ".-

Ri tijonel nuk'üt achoq che nib'ïx ruwäch wuj.
T. Ja re' rub'i': ruwäch wuj.
T. Wakamin tib'ij iwonojel, ruwäch wuj.
A. Ruwäch wuj.
Jun b'äy chïk.
A. Ruwäch wuj.

Eqal jub'a' rub'ixik:
T. Ruwäch wuj.
A. Ruwäch wuj.

Wakamin nuk'üt ri tzij ninsik'ij, re q'alajarisanïk re' ütz nub'än pa kaxlan ch'ab'äl.

T. Wakamin iwonojel ak'wala' tib'ij ri tzij, ninsik'ij.-
A. Ninsik'ij, ninsik'ij, ninsik'ij.-

Taq xketamaj yan ri ak'wala' re tzij re', wakamin nikib'ij pa jun b'äy.

T. Ninsik'ij ruwäch wuj.
Wakamin qonojel niqab'ij:
TA. Ninsik'ij ruwäch wuj.

Jun b'äy chïk.
TA. Ninsik'ij ruwäch wuj.
TA. Ninsik'ij ruwäch wuj.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.-

Ri tijonel wakamin nuk'utuj chke ri ak'wala.-
T. Achke nawetamaj wawe' rat?
Ri ak'wal chöj nirak'axaj, k'a ri' ri tijonel nub'ij ri achke rub'ixik.-
T. Ninwetamaj ninsik'ij ruwäch wuj.

K'a ri niq'ax chïk apo rik'in jun ak'wal.
T. Achke nawetamaj wawe' rat?
A1. Ninwetamaj ninsik'ij ruwäch wuj.

Niq'ax rik'in jun chïk ak'wal.
T. Achke nawetamaj wawe' rat?
A2. Ninwetamaj ninsik'ij ruwäch wuj.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri ak'wal nitikïr nuk'utuj che jun rachb'il.

A1. Achke nawetamaj wawe' rat?
A2. Ninwetamaj nisik'ij ruwäch wuj,

A2. Achke nawetamaj wawe' rat?
A3. Ninwetamaj ninsik'ij ruwäch wuj.

A3. Achke nawetamaj wawe' rat?
A4. Ninwetamaj ninsik'ij ruwäch wuj.

RUJULAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMA TAQ JAY.

RUKAJ TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj chi ri pa tijob'äl jay niretamaj nib'ixan, netz'an.

1.2. Nirayb'äx chuqa rukusaxik ri tzij "ninrayij".-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' chi tikib'ixaj jun b'ix ri ketaman, stape' pa kaxlan ch'ab'äl.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tzij niketamaj ri ak'wala'.

ninrayij
narayij
nurayij
yib'ixan
yab'ixan
nib'ixan

Ri tijonel nub'än ruwachb'äl chi nitz'ib'an, nub'än ruwachb'äl chi nib'ixan chuqa nub'än ruwachb'äl chi netz'an.

Konojel ri ak'wala' chuqa nikib'än achi'el yetz'ib'an, achi'el yeb'ixan chuqa achi'el ye'etz'an.-

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.-

Ri tijonel k'atzinel chi nukanuj jun b'ix ri ketaman ri ak'wala', chuqa ri samaj yeb'an ri pa tijonïk.
Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala' wakamin qonojel niqab'ixaj jun b'ix; ri b'ix ja ri ak'wala' yekanun.

Ri tijonel rik'in ri ak'wala' nikib'ixaj jun xti b'ix ko'öl ök, xa xe ri xti jeb'äl ök.-

Ri tijonel nuk'üt ri tzij:
ninrayij.

T. Ak'wala' iwonojel tib'ij:
T. Ninrayij.
Ri ak'wala' nikib'ij.
A. Ninrayij.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

T. Yïn ninrayij yitz'ib'an.
Nub'än achi'el nitz'ib'an.

T. Yïn ninrayij yib'ixan.
Nub'än achi'el nib'ixan.

T. Yïn ninrayij yinetz'an .
Nub'än achi'el netz'an.

Konojel ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul re tzij re', k'a nik'uje' na kan pa kijolon.

Taq nuk'utuj ri tijonel, nub'än apo ruwachb'äl ri achke nirajo' rija'nikib'ij pe ri ak'wala'.-

T. Achke narayij nab'än rat?
–ncha' che jun ak'wal.
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij pe.
A1. Yïn ninrayij yitz'ib'an.

T. Achke narayij nab'än rat?
–ncha' che jun chïk ak'wal.
Nub'än rachb'äl achi'el nib'ixan.
A2. Yïn ninrayij yib'ixan.

K'a ri niq'ax apo rik'in jun chïk.
T. Achke narayij nab'än rat?
Nub'än ruwachb'äl ri etz'anin.

k'a ri niq'ax apo rik'in jun chïk.
T. Achke niyaryïj nab'än rat?
Nub'än ruwachb'äl ri etz'anin.
A3. Yïn ninrayij yinetz'an.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Ri ak wala' yetikïr nikikusaj re tzij re' kik'in ri rachb'il.

A1. Achke narayij nab'än rat?
A2. Yïn ninrayij yita'ib'an.

A2. Achke narayij nab'än rat?
A3. Yïn ninrayij yib'ixan.

A3. Achke narayij nab'än rat?
A4. Yïn ninrayij yinetz'an.

Ke re eqal niq'ax nib'e ri k'utunïk chi kiwäch ri ak'wala'.

RUJULAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMA TAQ JAY.

RO' TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.
1.1. Chupan re jun tijonïk re' ri ak'wal nunataj ri retaman pe ri oxi' kaji' q'ij.-
1.2. Chuqa najowäx chi ri ak'wal niretamaj jun xti tzij pa ruwi ri rutijob'aL.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:
Wakamin ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' achke xketamaj ri oxi' kaji' q'ij tijonïk kik'ulun pe.

Ri tijonel k'atzinel chi yerukanuj ri ye'ïk'atzin, chuqa ri samaj yeb'an pa tijonïk.-

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala'.
La yekikot ri pa tijob'äl?
La yalan yekikot ri pa tijob'äl?
La ruloman yekikot ri pa tijob'äl?
La man jun yekikot ta ri pa tijob'äl?

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.
Ri tzij ri nuk'utuj ri tijonel ja re'.

Achke roma yalan yakikot?
Achke roma ruloman yakikot?
Achke nawetamaj wawe'?

T. La yakikot ri pa tijob'äl rat?
A1. Yïn yalan yikikot pa tijob'äl.

T. Rat a Lucho:
Achke nawetamaj pa tijob'äl?
A2. Yïn ninwetamaj yitz'ib'an.

T. Rat a Chepe.
Achke nawetamaj ri pa tijob'äl?
A3. Yïn ninwetamaj yib'ixan.

T. Rat a Xwan.
Achke nawetamaj ri pa tijob'äl?
A4. Yïn ninwetamaj yinetz'an.

Ri tijonel xq'ax chïk apo rik'in jun ak'wal, k'a ri nuk'utuj che.
T. Achke roma rat yalan yakikot re pa tijob'äl?
A5. Roma ninwetamaj ninsik'ij ruwäch wuj.

Wakamin ri tijonel nirajo' nuk'üt jun xti mokaj tzij chi kiwäch ri ak'wala'.

Ri kikoten
Yïn yalan yikikot.
Pa tijob'äl.
Yïn yalan yikikot
Pa tijob'äl.

Re xti tzij k'atzinel chi niketamaj ri ak'wala'.-
Ri tijonel nab'äy nuk'üt re mokaj re'.

Ri kikoten
Yïn yalan yikikot pa tijob'äl.

Kamul nikib'ij ri ak'wala'.
Yïn yalan yikikot pa tijob'äl.

Roma:
Ninwetamaj yitz'ib'an,
ninwetamaj yib'ixan,
ninwetamaj yinetz'an.

Chuqa ninwetamaj ninsik'ij ruwäch wuj.

Roma k'a ri':
Yïn yalan yikikot,
Rat yalan yakikot,
Rija' yalan nikikot.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Wi xketikïr xtikib'ij ri ak'wala' re jun xti tzij re', nib'ojb'äx q'ab'aj chi kij.-

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Rik'in ri xti tzij xtiketamaj ri ak'wala' chuqa niq'ax pa kijolon ri nikib'ij, yetikïr k'a nikikusaj rik'in ri kite' kitata', chuqa rik'in ri kachb'il.

Taq xketamaj yan re' nuk'üt.

Roma:
Ninwetamaj yitz'ib'an,
ninwetamaj yib'ixan,
ninwetamaj yinetz'an.

K'a ri ri ak'wala' niketamaj chuqa ninwetamaj, ninsik'ij ruwäch wuj.

Pa ruk'isib'äl ri ak'wala' niketmaj, roma k'a ri'.
Yïn yalan yikikot.
Rat yalan yakikot.
Rija' yalan nikikot.

Jutzob'aj ak'wala' nikib'ij ri nab'äy mokaj tzij.-

Ri ruka'n tzob'aj ak'wala' nikib'ij ri ruka'n mokaj tzij.-

Ri rox tzob'aj ak'wala' nikib'ij ri ka'i' xtaq mokaj ruk'isib'äl.

k'atzinel chi ri tijoxela' niketamaj ronojel ri xti tzij.

RUKAB'LAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMAQ'IJ JE'

NAB'EY TIJONÏK.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj kib'i' jun ka'i' oxi' nimaq'ij ri pa qatinamit.

1.2. Nirayb'äx chuqa chi ri ak'wal niretamaj achke nimaq'ij taq niloq' rutzyaq.-

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' achke kib'i' ri nimaq'ij yek'owsäx ri pa tinamït, ri ak'wala' yekib'ij k'ïy kib'i' pa kaxlan ch'ab'äl.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk .

Ri tijonel nuq'alajirisaj chkiwäch ri ak'wala' chi man ronojel ta ri nimaq'ij k'o rub'ixik pa ch'ab'äl kaqchikel.-

Kib'i' jun ka'i' nimaq'ij:

Alaxib'äl	Navidad
Loq'oläj Q'ij	Samana Santa
Runimaq'ij Qatinamit	La fiesta del pueblo.

Ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin che ri tijonïk chuqa ri samaj yeb'an .

Ri tijonel ütz nuk'utuj chke ri ak'wala' pa kaxlan ch'ab'äl kib'i' ri nimaq'ij.-

K'atzinel chi ri tijonel nub'än oxi' wachb'äl; jun richin ri alaxib'äl, jun richin Loq'oläj Q'ij, ri jun chïk runimaq'ij qatinamït.-

Ri tijonel nuya' chwa xan ri nimaq'ij Alaxib'äl.

T. Re' rub'i' Alaxib'äl; tib'ij iwonojel akwala'
Alaxib'äl.-
A. Alaxib'äl, Alaxib'äl.-
Jun b'ey chïk.
A. Alaxib'äl.-
a–la–xi–b'äl
alaxib'äl
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

Ri tijonel nuya' chwa xan ri nimaq'ij Loq'oläj Qij.-

T. Re nimaq'ij re' rub'i':
Loq'oläj Q'ij.
T. Tib'ij iwonojel: Loq'oläj Q'ij.
A. Loq'oläj Q'ij, Loq'oläj Q'ij.

Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.
Eqal rub'ixik re tzij re'.

lo	q'o	läj	q'ij
lo	q'o	läj	q'ij

Wakamin ri tijonel nuya' chwa xan ri Runimaq'ij qatinamit.
T. Re nimaq'ij re' rub'i':
Runimaq'ij qatinamït.
T. Tib'ij iwonojel:
runimaq'ij qatinamït.
A. Runimaq'ij qatinamït.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

K'atzinel chi ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.-
Chuqa ütz nikib'ij eqal ök, chi paj chi paj.
ru–ni–ma–q'ij qa–ti–na–mit.
nikib'ij kamul oxmul re tzij re'.

T. Achke rub'i' re nimaq'ij re'?
Ri tijonel nuk'üt apo ri wachb'äl k'o alaxib'äl chwäch.
Ri ak'wal nub'ij:
A1. Alaxib'äl rub'i'.-

Ri tijonel niq'ax apo rik'in jun chïk ak'wal.
T. Achke rub'i' re nimaq'ij re'?
A2. Alaxib'äl rub'i'.-

T. Achke rub'i' re nimaq'ij re'?
Ri tijonel nuk'üt apo ri nimaq'ij Loq'oläj Q'ij. Ri ak'wal nub'ij:
A3. Loq'oläj q'ij rub'i'.-

T. Achke rub'i' re nimaq'ij re'?
Ri tijonel nuk'üt ri Loq'oläj Q'ij.
A4. Loq'oläj Q'ij.-

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin ütz niq'ax apo ri ak'wal richin ja rija' nib'anun ri k'utunïk.

Wakamin ri tijonel nuk'üt ri runimaq'ij ri tinamït.
T. Achke rub'i' re nimaq'ij re' ?
Konojel ri ak'wala' nikib'ij:
A. Runimaq'ij qatinamit.
Jun b'ey chïk.
A. Runimaq'ij qatinamit.

A1. Achke rub'i' re nimaq'ij re'?
Konojel nikib'ij:
A. Alaxib'äl rub'i'.

Wakamin niq'ax apo jun chïk ak'wal.
A2. Achke rub'i' re nimaq'ij re'?
A. Loq'oläj Q'ij rub'i'.

Niq'ax chïk apo jun ak'wal.
A3. Achke rub'i' re nimaq'ij re'?
A. Runimaq'ij qatinamit.
Ke re niq'ax nib'e ri k'utunïk.
A4. .....A5.....

RUKAB'LAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMAQ'IJ JE'.

Ruka'n tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj ruq'ij ri nimaq'ij alaxib'äl.-
1.2. Chuqa niretmaj ri ak'wal chi taq noqa re nimaq'ij re' yeb'an sipanïk.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' achke nisipäx che jun xti ala' taq noqa ri alaxib'äl, chuqa achke nisipäx che jun xti xtän.
Re tzij re' ütz nib'an pa kaxlan ch'ab'äl.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tzij ye'etamäx:

Achke rub'i' re'?
La rub'i'.....

ch'ich'	carro
ala's	muñeca
kamxa'	camisa
–wex	pantalón
b'uküt	zapato
po't	güipil
uq	corte
etz'ab'äl	juguete

ninlöq'
nalöq'
nulöq'

Ri tijonel yerukanuj ri ye'ik'atzin che ri tijonïk chuqa ri samaj nub'än.-

Ri tijonel nuk'utuj:
Achke nisipäx che ri xti ala'.
K'a ri nuk'utuj:
Achke nisipäx che jun xti xtän.

Ri tijonel nukanuj el jun ka'i' ruwäch ri etz'ab'äl.
Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala':
Ja re' rub'i':

ch'ich'	(ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul).
ala's	(Nib'ïx kamul oxmul).
kamxa'	(Nib'ïx kamul oxmul).
wex	(Nib'ïx kamul oxmul).
b'uküt	(Nib'ïx kamul oxmul).
po't	(Nib'ïx kamul oxmul).
uq	(Nib'ïx kamul oxmul).
etz'ab'äl	(nib'ïx kamul oxmul).

Wi nutz'ät ri tijonel chi k'o jun tzij ri k'ayew b'a rub'ixik, k'atzinel chi eqal jub'a' nub'ij chuqa k'ïy mul nub'ij chke ri ak'wala'.

Achi'el ri tzij:
Ch'ich', ala's, b'uküt, po't, uq, etz'ab'äl.

T. *Achke rub'i' re etz'ab'äl re'?*
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij ri nuk'üt ri tijonel.
A. *Re etz'ab'äl re rub'i' ch'ich'.*

T. *Achke rub'i' re etz'ab'äl re'?*
Ri tijonel nuk'üt ri xti ala's.
A. *Re etz'ab'äl re' rub'i' ala's.*

T. *Achke rub'i' re'? (Nuk'üt ri b'uküt)*
A. *Re rub'i' b'uküt.*

Wakamin ri tijonel nuk'üt ri tzij –sipaj.-
Achke nusipaj ri atata' chawe?
Ri nata' nusipaj jun.....chwe.

T. Achke rub'i' re'? (Nuk'üt ri wex).
A. Re rub'i' wex.

T. Achke rub'i' re'? (Nukk'üt ri po't)
A. Re rub'i' po't.

Konojel ri ak'eala' niketamaj ri tzij ninsipaj, nasipaj, nusipaj.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj chke ri akwala'.

K'a ri ri niketamaj re tzij re':
Yïn nisipaj jun ala's.
Rat nasipaj jun cu'ich'
Rija' nusipaj jun po't.

T. Achke nasipaj rat pan Alaxib'äl?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij pe:
A1. Yïn nisipaj jun ala's.

Ri tijonel nuk'utuj che ri jun chïk ak'wal.
T. Achke nasipaj rata pan Alaxib'äl?
Ri ak'wal nub'ij pe.
A2. Yïn ninsipaj jun ch'ich'.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj che ri ak'wal, achke nusipaj rija', chuqa achke nusipaj ri rachb'il.-

Ri tijonel nuk'utuj che jun chïk ak'wal.
T. Achke nasipaj rat pan Alaxib'äl?
Ri ak'wal nub'ij pe.
A3. Yïn ninnsipaj jun po't.

T. Achke nasipaj rat pan Alaxib'äl?
Ri ak'wal nub'ij pe:
A1. Yïn ninsipaj jun ch'ich'.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin ja ri tijonel ja ri nik'utun.-

Wakamin ri tijonel nuk'utuj achke nusipaj ri rachb'il.
T. Achke nusipaj rija'?
A1. Rija' nusipaj jun ala's.

Ri tijonel niq'ax chïk apo rik'in jun ak'wal.
T. Achke nasipaj rat pan Alaxib'äl?
A2. Yïn ninsipaj jun kamxa'.

K'a ri nuk'utuj che achke nusipaj ri rachb'ij.
T. Achke nusipaj rija'.?
A2. Rija' nusipaj jun etz'ab'äl.

A1. Achke rub'i' re'?
Ri ak'wal nuk'üt ri wex.
A2. La rub'i' wex.

Wakamin ja ri ka'i' rajlab'aj ja ri nik'utun.
A2. Achke rubv'i' re'?
Ri ak'wal nuchöp ri nuk'utuj.
A3. Re rub'i' uq.

A3. Achke rub'i' re'? (nuk'üt apo ri b'uküt)
A4. Re' rub'i' b'uküt.

Wakamin ri ak'wal nukusaj ri tzij sipanïk.

A4. Achke nasipaj rat pan Alaxib'äl?
A5. Yïn ninsipaj jun po't.

A5. Achke nasipaj rat pan alaxib'äl?
A6. Yïn ninsipaj jun ch'ich'.

Wi k'a k'o b'a ri ramaj, eqal nikib'ij chi kijujunal ri ak'wala'.

RUKAB'LAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMAQ'IJ JE'

Rox tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Najowäx chi ri ak'wal niretamaj ruq'ij ri Loq'oläj Q'ij.

1.2. Niretamaj chuqa ri ak'wal ri kinojib'al, kib'anob'al ri winäq chupan ri Loq'oläj Q'ij.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuya' chwa xan jun wachib'äl ri akuchi' nitz'et ri Loq'oläj Q'ij; k'a ri' nuk'utuj chke ri ak'wala' achke yekib'än ri winäq chupan re q'ij re'.-

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel wakamin yeruk'üt re jun ka'i' tzij re':

Achke nitij ri pa Loq'oläj Q'ij?
Achke nib'an ri pa Loq'oläj Q'ij?

Ri tijonel nuk'üt rub'ixik rub'i' ri: Loq'oläj Q'ij,
Kär,
saqmolo',
kaxlanwäy

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala'.

Ri tijonel nukanuj jun wuj ri akuchi' nitz'et wi ri Loq'oläj Q'ij; k'a ri nuk'utuj chke ri ak'wala'.-

Achke nitz'ät chwäch re wuj ak'wala'?
Achke nib'an chupan ri Loq'oläj Q'ij.-

T. Ri pa Loq'oläj Q'ij nitij kär.
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij kamul oxmul re tzij nub'ij ri tijonel.
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nitij kär.
T. Jun b'ey chïk.
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nitij kär.

T.	*Lo*	*q'o*	*läj*	*Q'ij*
	Lo	q'o	läj	Q'ij
	Lo	q'o	läj	Q'ij

Ri tijonel nub'än re jun xti samaj re':

q'a	laj	q'aj
q'o	loj	q'oj
q'i	lij	q'ij
q'u	luj	q'uj
q'e	lej	q'ej

Nujunumaj chuqa re ka'i' taq tzij re':

laj	läj	lej
kaj	kär	ker

T. Achke nitij re pa Loq'oläj Q'ij?
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij.
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nitij Kär.

T. Achke nitij ri pa Loq'oläj Q'ij?
Ri tijonel nuk'üt ri saqmolo'.
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nitij saqmolo'.

T. Achke nitij ri pa Loq'oläj Q'ij?
Ri tijonel nuk'üt kaxlanwäy.
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nitij kaxlanwäy.

K'atzinel chi ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul re jun ka'i' tzij nik'ut chi kiwäch.

Ri tijonel nuk'üt ruq'ij ri Loq'oläj Q'ij.
Ri tzij:
xukulen,'
rachoch Ajaw.

Taq nuk'üt re tijonel re tzij re' k'o chi nixuke' jub'a'.
Ri ak'wala' nikib'ij:
T. Ri pa Loq'oläj Q'ij nib'an xukulen.
K'o chi nikib'ij kamul oxmul.
TA. Ri pa Loq'oläj Q'ij nib'an xukulen.

Achke nib'an pa.....
Pa.....nib'an xukulen.

T. Achke nib'an ri pa Loq'oläj Q'ij?
Konojel ri ak'wala' nikib'ij:
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nib'an xukulen.

T. Achke nib'an ri pa Loq'oläj Q'ij?
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nib'an xukulen.

Ak'uchi' nib'an ri.....
R. nib'an pa rachoch Ajaw.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj ak'uchi' nib'an ri xukulen.

T. Ak'uchi' nib'an ri xukulen?
Konojel ri ak'wala' k'o chi nikib'ij.
A. Ri xukulen nib'an pa rachoch Ajaw.
K'atzinel chi tib'ïx kamul oxmul re tzij re'.-

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Wi ri ak'wal nitikïr nub'än re achke nub'ij ri tijonel che, nitikïr k'a nukusaj ri tijonïk kik'in ri winaqi' ri'.

T. Achke rub'i' re nimaq'ij re'?
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij.
A. La nimaq'ij la' rub'i', Loq'oläj Q'ij.

T. Achke nitij ri pa Loq'oläj Q'ij?
(Ri tijonel nuk'üt ri kär).
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij.
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nitij kär.

T. Achke nitij ri pa Loq'oläj Q'ij?
(nuk'üt ri saqmolo').
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nitij saqmolo'.

T. Achke nitij ri pa Loq'oläj Q'ij?
(nuk'üt ri kaxlanwäy).
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nitij kaxlanwäy.

T. Achke nib'an ri pa Loq'oläj Q'ij?
(ri tijonel nixuke' qa)
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij.
A. Ri pa Loq'oläj Q'ij nib'an xukulen.

T. Ak'uchi' nib'an ri xukulen pa Loq'oläj Q'ij?
(ri tijonel nuk'üt ri rachon Ajaw).
A. Ri xukulen nib'an pa rachoch Ajaw.

Ri tijonel k'o chi nuq'alajirisaj chi ri pa Loq'oläj Q'ij yalan nïm ruq'ij, richin ajowab'äl, richin kemelab'äl, richin k'awomab'äl ri k'aslen pa ruq'a' ri Ajaw.-

RUKAB'LAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMAQ'IJ JE'.

Rukaj tijonïk.

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.
1.1. Ri ak'wal nitikïr nutzijoj achke nimaq'ij ta niloq' rutzyaq.
1.2. Ri ak'wal niretamaj ri tzij "jotöl" chuqa ri "qajnäq rajäl".-

2. Rucholajen ri tijonïk

2.1. Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' janipe taq xloq' ri kitzyaq, ri ak'wala' nikib'ij pa kaxlan tzij taq xloq' ri kitzyaq.

Ri tijonel nuk'utuj chuqa achke niloq'on ri kitzyaq.

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.
Ri tzij niketamaj ri ak'wala'

Achke niloq'on ri atzyaq?
Ri nutzyaq nulöq'.....
Janipe' rajäl ri awex?
Ri nuwex rajäl.....
La jotöl rajäl ri awex?
La jotöl rajäl ri akamxa'?
Achke nimaq'ij taq niloq' ri atzyaq?

Ri tijonel k'atzinel nunataj ri ajlab'äl.

wo'o' manq'uq'	(Q 5.00)
lajuj manq'uq'	(Q I0.00)
wolajuj manq'uq'	(Q I5.00)
juk'al manq'uq'	(Q20.00)

Ri tijonel nuk'üt ri tzij jotöl rajäl.

Ri tijonel nukanuj ri ye'ik'atzin chi re, chuqa ri samaj yerub'än chupan ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala' kib'i' ri nimaq'ij pa tinamït.

Alaxib'äl
Loq'oläj Q'ij
Runimaq'ij qatinamit.

Ri tijonel nuk'üt chi kiwäch ri ak'wala' ri tzij.

T. Ri nutzyaq nulöq' nata'.
Konojel ri ak'wala' nikib'ij.
A. Ri nutzyaq nulöq' nata'.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj.
T. Achke niloq'on ri atzyaq?
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij.
A. Ri nutzyaq nulöq' nata'.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul.

Wakamin ri tijonel nuk'utuj .
T. Janipe' rajäl ri awex?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij pe.
A. Ri nuwex juk'al manq'uq' rajäl.
Ri ak'wala' nikib'ij kamul oxmul re tzij re'.-

T. La jotöl rajäl ri awex?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij ja'.
A1. Ja', jotöl rajäl ri nuwex.
Ri tijonel nuk'utuj chke jun ka'i' oxi' ak'wala'.

T. La jotöl rajäl ri awex?
A2. Ja', jotöl rajäl ri nuwex.

Wakamin nikikusaj ri tzij qajnäq rajäl.

T. La jotöl rajäl ri akamxa'?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij manäq.
A1. Manäq, ri nukamxa' qajnäq rajäl.
Ri tijonel nuk'utuj chke jun ka'i' oxi' ak'wala'.

T. La jotöl rajäl ri akamxa' ?
A2. Manäq, ri nukamxa' qajnäq rajäl.

T. Achke nimaq'ij niloq' atzyaq?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij.
A1. Yïn niloq' nutzyaq pa runimaq'ij qatinamit.

Ri tijonel nuk'utuj achke nimaq'ij taq niloq' rutzyaq ri ak'wal.-

Ri tijonel niq'ax apo rik'in jun chïk ak'wal.
T. Achke nimaq'ij niloq' atzyaq?
A2. Yïn niloq' nutzyaq pa runimaq'ij qatinamit.

T. Achke nimaq'ij niloq' atzyaq?
A3. Yïn niloq' nutzyaq pa runimaq'ij qatinamit.

T. Achke niloq'on ri atzyaq?
A1. Ri nutzyaq nulöq' nata'.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Ri tijonel wakamin nuk'utuj chke xa b'a chke ak'wal.

Niq'ax apo rik'in jun chïk ak'wal.
T. Achke niloq'on ri atzyaq rat?
A2. Ri nutzyaq nulöq' nata'.

T. Janipe' rajäl ri awex?
A3. Ri nuwex juk'al manq'uq' rajäl.

T. Janipe' rajäl ri akamxa'?
A4. Ri nukamxa' lajuj manq'uq' rajäl.

T. La jotöl rajäl ri awex?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij ja'.
A5. Ja', jotöl rajäl ri nuwex.

T. La jotöl rajäl ri akamxa'?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij manäq.
A6. Manäq, ri nukamxa' qajnäq rajäl.-

T. Achke nimaq'ij niloq' atzyaq rat?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij.
A7. Yïn niloq' nutzyaq pa runimaq'ij qatinamit.

T. Achke nimaq'ij niloq' atzyaq rat?
A8. Yïn niloq' nutzyaq pa runimaq'ij qatinamit

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin ja ri ak'wal niq'ax apo richin nub'än ri k'utunïk chke ri rachb'il.-

A1. Achke niloq'on ri atzyaq rat?
A2. Ri nutzyaq nulöq' nata'.

A2. Achke niloq'on ri awex rat?
A3. Ri nuwex nulöq' nata'.

Ke re nib'an, ütz eqal eqal ri ak'wala' yeq'ax apo richin nikib'än ri k'utunïk chke ri kachb'il.

RUKAB'LAJ TANAJ

RUQ'AJARIK RI NIMAQ'IJ JE'.

Ro' tijonïk

1. Ri na'oj tikiren retamaxik.

1.1. Ri ak'wal nunataj ri jun ka'i' oxi' tijonïk retaman pe.

1.2. K'atzinel chuqa chi ütz rub'ixik nub'än ri ak'wal chke ri tzij xeretamaj yan.

2. Rucholajen ri tijonïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel nuya' chwa xan jun ka'i' ri wachb'äl richin ri Alaxib'äl, Loq'oläj Q'ij chuqa runimaq'ij qatinamIt.

Ri ak'wala' nikitzijoj ri nikitz'ät apo chwäch ri wuj.

Ri tijonel nukanuj ri ye'ik'atzin chupan re tijonïk re'.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala'.

Kib'i' ri nimaq'ij taq nib'an sipanïk, achke nimaq'ij taq nitij kär, achke nimaq'ij taq niloq' kitzyaq, janipe' rajäl jun wex, jun kamxa',.....

2.2. Rub'ixik ri tijonïk.

Ri tijonel nuk'utuj pa taq tzob'aj ri tzij.

Jutzob'aj nikib'ij pe ri alaxib'äl.
Jutzob'aj nikib'ij pe ri Loq'oläj Q'ij.
jutzob'aj nikib'ij pe ri runimaq'ij qatinamït.

Ri tijonel nub'ij chke ri ak'wala'.

T. Achke kib'i' ri nimaq'ij pa qatinamit.
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij pe kib'i' ri nimaq'ij.
A. Alaxib'äl, Loq'oläj Q'ij, chuqa ri runimaq'ij qatinamit.

T. Achke nitij ri pa Loq'oläl Q'ij?
A. Pa Loq'oläj Q'ij nitij kar.

2.3. Ri tijonïk niq'ax pa kijolon ri ak'wala'.

Achke jun chïk ri.....
Qué otro se.....

T. Achke jun chïk nitij pa Loq'oläj Q'ij?
A. Pa Loq'oläj Q'ij nitij saqmolo'.

T. Achke jun chïk nitij ri pa Loq'oläj Q'ij?
A. Pa Loq'oläj Q'ij nitij kaxlanwäy.

T. Achke nasipaj rat pan Alaxib'äl?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij pe.
A1. Yïn ninsipaj jun ch'ich'.

Runataxik ri tzij sipanïk.

Ri tijonel nuk'utuj che jun chï ak'wal.
T. Achke nasipaj rat pan Alaxib'äl?
A2. Yïn ninsipaj jun po't.

Ri tijonel nuk'utuj che jun chïk ak'wal.
T. Achke nasipaj rat pan Alaxib'äl?
A3. Yïn ninsipaj jun et'zab'äl.

T. Janipe' rajäl ri akamxa'?
Ri ak'wal nub'ij:
A1. 'Wo'o' manq'uq' rajäl.

Runataxik ri tzij:

Janipe' rajäl

Niq'ax apo rik'in jun chïk ak'wal.

T. Janipe' rajäl ri ab'uküt?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij:
A2. Juk'al manq'uq' rajäl.
T. rik'in ri ak'wal A3...

T. Achke nimaq'ij niloq' atzyaq rat?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij:
A. Yïn niloq' nutzyaq pa runimaq'ij qatinamit.

Runataxik ri tzij:
Achke nimaq'ij niloq' atzyaq rat?

Ri jun chïk ak'wal nub'ij pan alaxib'äl.
T. Achke nimaq'ij niloq' atzyaq rat?
A. Yïn niloq' nutzyaq pan Alaxib'äl.

Runataxik ri tzij:
jotöl rajäl.
qajnäq rajäl.

T. La jotöl rajäl ri awex?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij ja'.
A1. Ja', jotöl rajäl ri nuwex.

T. La qajnäq rajäl ri akamxa'?
A2. Ja', qajnäq rajäl ri nukamxa'.

T. La jotöl rajäl ri ab'uküt?
Ri ak'wal nub'ij manäq.
A3. Manäq, ri nub'uküt qajnäq rajäl.

2.4. Rukusaxik ri tijonïk.

Wakamin ja ri ak'wala' nikib'än ri k'utunïk chke ri kachb'il.

A1. Achke nitij pa Loq'oläj Q'ij?
A2. Pa Loq'oläj Q'ij nitij kär.

A2. Achke niloq'on ri atzyaq rat?
A3. Ri nutzyaq nulöq' nata'.

A3. Janipe' rajäl ri awex rat?
A4. Juk'al rajäl ri nuwex.

A4. Achke nasipaj rat pan alaxib'äl?
A5. Yïn ninsipaj jun ala's.

Ke re' eqal yeq'ax apo chi kijujunal ri ak'wala'.

NAB'EY TOJTOB'ENÏK

Jumul qetam chi ri niqajo' nixqak'üt ri pa jun juna' che ri ak'wal, ri ala', ri xtän ruchajin oxi' tanaj, jun pa ruwi' ri tijob'äl, jun richin ri ach'alal ri'ïl ja k'a ri jun chïk ri ruchajin ri qatinamit, xa roma ka' ri' niqajowaj niqab'än oxi' tojtob'enïk pa jun juna'.-

Ri tojtob'enïk nik'atzin chi qe chi niqetamaj wi ri ak'wal retaman ri janipe' qak'utun pe chwäch; wi jun ka'i' oxi' ak'wala' ri man ketaman ta' ri tijonel k'atzinel chi nukanuj rub'anikil kito'ik ri ak'wala', chuqa qetaman chi ri tijonel e retaman chïk achke ri manäq kik'ayewal ta.

Niqajo' niqaya' apo jun runa'oj ri tijonel pa ruwi' ri tojtob'enïk:

Nab'ey: k'atzinel chi ri tojtob'enïk nib'an pa ruwi' ri KAJI TANAJ tijonïk.

Ri Ruka'n: Ri tijonel nuya' jun xti retal (+) wi ri ak'wal ütz xub'än che ri tojtob'enïk, wi manäq nuya' jun retal (-) pa ruwi' ri jujun tanaj.-

Ke re' rub'anikil:

	1	2	3	4	total	Nota	Punteo.
1. Julajuj Ajmak, José.	+	-	+	+	3/4	0.75	75/100

Re xa chöj jun xti na'oj pa ruwi' ri tojtob'enïk, wi ri tijonel nirajo' nukusaj, niqaya' el jun ruxaq wuj ri akuchi' ütz nub'än re tojtob'enïk niqatzijoj, wi manäq nirajo' ta nukusaj re', ri tijonel ütz nub'än ri nirajo' rija'.

2. Ri na'oj k'atzinel chi ri ak'wala' niketamaj.

1. La nuya' ruxkïn ri ak'wal che ri tijonïk.
2. La nub'än ri ak'wal achke nub'ij ri tijonel che.
3. La nitikïr ri ak'wal nub'än ri jun ka'i' na'oj chi niretamaj (achi'el ri xtaq q'ejelonïk).
4. La nitikïr ütz rub'ixik nub'än che ri jujun tz'ib' ri e k'ayew jata'q.
   Ri /q/, /k'/, /ch'/, /b'/, /tz/, /tz'/, /w/, /q'/.
5. La nitikïr ri ak'wal nub'ij ri k'uxatz'ib' rik'in ri ('), kere': a', o', i', u', e'.
6. La nitikïr nuk'utuj rub'i' jun winäq chuqa nub'ij ri rub'i' rija'.
7. Chuqa nub'ij kib'i' ri wachb'äl e k'o chi ruwäch ri wuj.
8. Wi k'o ch'aqa' chïk, ütz yerukanuj ri tijonel.

RI NAB'EY TOJTOB'ENÏK

1. Ri choq'oma ri tojtob'enïk.

1.1. K'atzinel chi netamäx wi ri tijoxel retaman ri ruk'utun ri tijonel chi ruwäch pa ruwi' ri kaji' tijonïk.

1.2. Taq xtik'o re jun tojtob'enïk re', chuqa k'atzinel chi tib'an jun ka'i' oxi' tijonïk ri akuchi' nik'ut chi kiwäch ri tijoxela' ri man ketaman ta jeb'el.

RUB'ANIK RI TOJTOB'ENÏK.

K'atzinel chi taq nib'an jun jotob'enïk man nibïx ta chke ri tijoxela' richin man nikixib'ij ta ki'. Ri tojtob'enïk niqajo' niqab'än pa oxi' chi re: Nab'ey, niqak'utuj chke konojel; pa ruka'n, nik'utüx chke pa taq tzob'aj, ja k'a ri pa rox niqak'utuj chke pa kiyonil.

2. Rucholajen ri tojtob'enïk.

2.1. Kikoten tzij.

K'atzinel chi ri ak'wala' yekikot konojel, chuqa' niqab'ij chke chi tikib'ij ronojel ri ketaman pa ruwi' ri qach'ab'äl.

2.2. Ri tojtob'enïk kichin konojel.

Wawe niqajo' niqetamaj wi ri ri tijoxela' ketaman ri k'utunpe chi kiwäch. Rat tijonel k'atzinel chi natz'ib'aj pan awuj ri ak'wala' ri k'o jata'q kik'ayewal.

Wakamin rat tijonel nak'utuj chke ri ak'wala' kib'i' ri samajib'äl ketaman chïk rub'i' ri ak'wala'.

Jun: ch'ak'ät
ch'atäl
tz'ib'ab'äl
wuj.

2.3. Ri tijonel nub'an ri tojtob'enïk pa taq tzob'aj.

Nuk'utuj ri tzij kichajin ri tz'ib' e k'ayew jata'q.

tz'ib'ab'äl
ch'at
yojb'äl
q'aq'
aq'

Ri tijonel nukanuj rub'anikil chi k'o ronojel ri niraj nuk'utuj pa ruwi' re tojtob'enïk.

Ri tijonel nukusaj chïk jun b'ey ri xe'ok chi re taq xk'üt re tijonïk re'.

Ri tijonel nub'ij chke konojel .

T. Xseqär k'a ak'wala'.
Ri ak'wala' k'o chi nikib'ij pe.
A. Xseqär k'a matyox.
T. La ütz iwäch .
A. Ütz qawäch matyox, la ütz k'a awäch rat?
T. Ütz matyox.
A. Matyox k'a ri'.

T. Kixpa'e' ak'wala'.
O. Ri ak'wala' yepa'e'.

T. Kixtz'uye' ak'wala'.
O. Ri ak'wala' yetz'uye'.

Ri tijonel nuk'utuj chke ri ak'wala'.

T. Achke re'?
Nuk'üt apo jun ch'akät.
A. Jun ch'akät.
T. Achke re'?
Nuk'üt apo jun wuj.
A. Jun wuj.

Ke re nub'än nuk'utuj rub'i' ri k'utun chïk chi kiwäch ri ak'wala'.

T. Achke rub'i' re'?
Nuk'üt apo jun tz'ib'ab'äl.
A. Tzib'ab'äl rub'i.
T. Achke rub'i' re'?
Nuk'üt apo jun ruwachb'äl q'aq'.
A. Q'aq' rub'i'.

T. Achke rub'i' re'?
Nuk'üt apo ri q'or.
A. Q'or rub'i'.
T. Achke rub'i' re'?
Nuk'üt apo ri ruq'a'
A. Q'ab'aj rub'i'.

Ri tijonel nub'ij chke chi tikikamluj ri tzij nub'ij rija'.

Wakamin tib'ij ri tzij.

k'o	säq	uq
k'a	aq	läq
q'or	ch'ichi	b'ay
q'aq'	ch'ach'	b'ey
tzatz	tz'o'	atz'an
lotz	tz'il	latz'

2.4. Wakamin ri tijonel nuk'utuj chke chi kijujunal .

Re tojtob'enïk ütz nib'an chwa jay.

Konojel nikichöl ki' chwa jay, k'a ri' niq'ax jun pa kinik'ajal.
Ri tijonel nuk'utuj che.
T. Achke ab'i' rat?
A. Yïn nub'i'.....

T. Achke rub'i' rija'?
A. Rija' rub'i'.....

T. La ütz nana' ri q'or?
A. Ja', ütz ninna' ri q'or.

T. Katz'uye' a.....
A. Matyox chawe.

K'a ri niq'ax chïk apo jun chkiwäch.

RUXAQ WUJ RICHIN RI TOJTOB'ENÏK

Ri na'oj, ajowaxel / Kib'i' ri tijoxela'	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Total	Nota	Punteo
1.																
2.																
3.																
4.																
5.																
6.																
7.																
8.																
9.																
10.																
11.																
12.																
13.																
14.																
15.																
16.																
17.																
18.																
19.																
20.																
21.																
22.																
23.																
24.																
25.																
26.																
27.																
28.																
29.																
30.																

RUKA'N TOJTOB'ENÏK

Taq nib'ek'is chïk ri kaji' tanaj tijonïk k'atzinel chi niqetamaj ri janipe' ketaman ri tijoxela', chuqa niqatz'ät akuchi' ri k'ayew jub'a' niketamaj chuqa ri man kayew ta.

Re jun tojtob'enïk k'o pa nik'aj yalan k'atzinel roma niqatz'ät wi ri niqarayb'ej chi niketamaj ri tijoxela' ütz rub'anun; rik'in re jun tojtob'enïk re' xik'o yan pa nik'aj ri janipe' niqajo' niqak'üt chi kiwäch, roma ri' yalan k'atzinel chi niqetamaj.

Wi niqatz'ät chi xa k'o jun ka'i' oxi' ak'wala' ri man kan ta ütz kib'anun, k'atzinel chi ri tijonel nukanuj rub'anikil richin niketamaj ri kaqchikel ch'ab'äl.

Wakamin niqajo' niqak'än chïk qana'oj chi rij rub'anikil re tojtob'enïk re':
Nab'ey: K'atzinel chi ri tojtob'enïk nib'an xa xe pa ruwi' ri KAJI' TANAJ tijonïk.
Pa ruka'n: Wakamin chuqa ri tijonel nuya' jun xti retal (+) taq ri ak'wal ütz xub'än che ri jujun tanaj tojtob'enïk, wi manäq nuya' jun retal (-) pa ruwi' ri jujun tanaj. K'a ri' nanimirisaj pa wok'al ajlab'äl.

Ke re' rub'anikil:

	1	2	3	4	total	Nota	Punteo.
1. Julajuj Ajmak, José.	+	+	+	+	4/4	0.100	100

Man tiqamestaj ri niqajo' chi niketamaj chke ri ak'wala', ja ri yetzijon pa qach'ab'äl. K'o chi ri tijonel taq nich'o'n chke ri ak'wala' nub'än pa kaqchikel ch'ab'äl.

Ri na'oj k'atzinel chi niketamaj ri ak'wala'.

1. Nirayb'äx chi ri ak'wal niq'ax pa rujolon ruq'ajarik ri tijonïk.
2. K'atzinel chi ri ak'wal nitikïr nuk'ulb'ej pa jun winäq taq nib'ïx che, achke re'?
3. Ri ak'wal nitikïr nukusaj jun tzij taq xa chöj nich'o'n chi rij, chuqa taq richinan rija'.

Chöj yach'o'n chi rij jun tzij	Taq nirichinaj ri tzij.
te'ej	nute'
tata'aj	nutata'
nimalaxel	nunimal
chaq'laxel	nuchaq'
jay	wachoch

4. K'atzinel chi ri ak'wal niretamaj b'a ri ajlanïk.
5. Ri ak'wal ütz nub'än che rub'ixik ri tz'ib' t', ä, chuqa ri j.
6. Ri ak'wal nitikïr nuk'utuj achke rusamaj jun winäq, chuqa nub'ij ri rusamaj rija'.
7. Chuqa nitikïr nub'ij taq k'o chunaqaj rija' jun samajib'äl, chuqa taq näj b'a k'o chi re.
8. Chuqa niretamaj rucholajen rub'i' ri rub'eyal ri q'ij (nimaq'a', paq'ij, tiqaq'ij).

RI RUKA'N TOJTOB'ENÏK

1. Ri choq'oma ri tojtob'enïk.
1.1. K'atzinel chi niqetamaj wi ri tijoxel retaman chïk ri k'utun pe chwäch roma ri tijonel pa ruwi' ri kaji' chïk tijonïk.
1.2. Taq xtik'achoj ri tojtob'enïk yeqatz'ät ri ak'wala' man kan ta ütz xe'el; ütz yetijox chïk b'a pa ruwi' ri man ketaman ta.

RUB'ANIK RI TOJTOB'ENÏK.
Niqajo' niqanataj chuqa chi taq xtib'an chïk re jun tojtob'enïk re' man nib'ïx ta chke ri ak'wala'. Chuqa ri tojtob'enïk oxi' chuqa tanaj ruk'wa'n ri'; chi konojel, pa taq tzob'aj chuqa chi kijujunal.

2. Rucholajen ri tojtob'enïk.

Ri tijonel k'atzinel chi nukanuj ri yerukusaj taq xtub'än ri tojtob'enïk.

2.1. Kikoten tzij.
K'atzinel chi ri ak'wala' konojel yekikot, k'a ri niqab'ij chke chi tikib'ij pe ri ch'ab'äl ketaman.

2.2. Ri tojtob'enïk kichin konojel.
Ri tijonel yerukanuj ri achke ruk'utun pe chi kiwäch pa ruwi' ri kaji' tanaj tijonïk. (ri ro', ruwaq, ruwuq, ruwaqxaq tanaj.
Ri tijonel nuya' retal ri ütz nikib'än ri tijoxela'.

Ri tijonel nub'ij chke konojel .
T. *Xseqär k'a ak'wala'.*
Ri tijoxela' nikib'ij pe.
A. *Xseqär k'a matyox.*

Ri tijonel nuya' jun wuj chwa xan ri nib'eqa wi tiqaq'ij.
T. *Xqaq'ij k'a ak'wala'?*
Ri tijoxela' nikib'ij pe.
A. *Xqaq'ij k'a matyox.*

Ri tijonel nuya' chwa xan ri wachb'äl akuchi' e k'o wi ri te'ej tata'j, rik'in ri kalk'wa'l.

T. *La ja rija' ri te'ej?*
Nuk'üt apo ri tata'aj.
A. *Manäq, rija' ri tata'aj.*

T. *Achke ruja'?*
Nuk'üt apo ri te'ej.
A. *Rija' ri te'ej.*

K'a ri yeruk'üt ri ak'wala'.

T. *Achke ri nimalaxel, la ja re'?*
Nuk'üt ri chaq'laxel.
A. *Manäq, ja la' ri chaq'laxel.*

2.3. Tojtob'enïk pa taq tzob'aj.
Ri tijonel nuk'utuj ruq'ajarik ri jay.

Ri tijonel nuya' jun jay chwa xan.
T. *Achke rusamaj jun jay?*
Ri ak'wala' nikib'ij:
A. *Jun jay yojruto' chwäch ri tew.*

Jun chïk tzob'aj:
T. *Achke jun chïk yojruto' ri jay?*
A. *Yojruto' chwäch job'.*

Jun chïk tzob'aj

T. Achke jun chïk yojruto' ri jay?

A. Yojruto' chwăch ri q'ij.

2.4. Tojtob'enïk pa taq kiyonil ri tijoxela'.

Ri tijonel ütz nuk'utuj juläy chïk tzij ri ütz nik'utüx.

Ri tijonel nub'än achi'el niq'axon rupan; k'a ri nuk'utuj

T. Achke niq'axon chwe yïn?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij:

A. Rat niq'axon apan.

K'a ri' ri tijonel nub'ätz' ruwi' jun ak'wal.

T. Achke niq'axon chi re rija'?

A. Rija' niq'axon rujolon.

K'a ri nub'ätz' ruwi' ruq'a'.

T. Achke niq'axon chwe yïn?
Ri ak'wal k'o chi nub'ij pe chwe.

A. Rat niq'axon ruwi' aq'a'.

Ri tijonel nub'ij che ri ak'wal chi ke ru kamluj ri tzij nub'ij rija'.

T. Rat a Chepe tab'ij:
Saqmolo', saq'ul, paq'ij.....

A. Saqmolo', saq'ul, paq'ij.....

K'e re' nub'än ri tijonel, yeruk'utuj tzij chke ri tijoxela' pa taq kiyonil.

RUXAQ WUJ RICHIN RI TOJTOB'ENÏK

Ri na'oj, ajowaxel / Kib'i' ri tijoxela'	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Total	Nota	Punteo
1.																
2.																
3.																
4.																
5.																
6.																
7.																
8.																
9.																
10.																
11.																
12.																
13.																
14.																
15.																
16.																
17.																
18.																
19.																
20.																
21.																
22.																
23.																
24.																
25.																
26.																
27.																
28.																
29.																
30.																

ROX TOJTOB'ENÏK

Re ruk'isib'äl tojtob'enïk nik'atzin chi re jun tijonel wi xretamaj ri tijoxel janipe' xk'ut chi ruwäch; pa ruwi k'a re', ütz nich'ob' rij achke xto'on chi ri tijoxel jeb'el xretamaj, achke roma ruloman xretamaj , chuqa achke roma ri jun ka'i' oxi' man kan ta xketamaj; wi nach'öb' rij k'o jun ka'i' oxi' ri achke roma man kan ta ütz xel ri samaj richin jun juna'; ma roma la ri wuj k'utb'äl, ma roma la ri tijonel, pa rox ma roma la ri tijoxel; ronojel k'a re' k'atzinel chi nich'ob' rij.

Chupan re tojtob'enïk re' niq'alajin janipe' ri xtikïr ri tijoxel xtub'ij. Ri rub'anikil xa junan b'a rik'in ri ka'i' b'anun chïk pe; k'atzinel chi ri tijonel jeb'el ta nikikot kik'in ri ak'wala' richin man nikixib'ij ta ki' rije', xa xtikib'ij ri ketaman rik'in kikikoten ri ak'wala'; nib'ïx chke chi xa roma ri ruk'isib'äl q'ij tijonïk niqajo' niqak'axaj ronojel ri ketaman.

Man timestäx chi niya' jun retal (+) taq xub'ij ri tijoxel ri najowäx, jun retal (-) taq man xtikïr ta xtub'ij ri nik'utüx chi re. pa ruk'isib'äl ütz najläx ronojel ri ütz xub'ij nijachob'äx rik'in ri janipe' tanaj xrayb'äx chi xretamaj ta ri tijoxel. K'a ri' ninimirsäx pan ok'al ajlab'äl, pa ruk'isib'äl nijachob'äx pan oxi', ke ri' netamäx janipe' xrelesaj ri tijoxel pa jun juna'.

Ri choq'oma ri tojtob'enïk.

1. Ri tijoxel nitikïr nuk'ulb'ej ri tzij:

Achke rub'i' re'.....?	Achke nawetamaj pa.....?
Achke rub'onil re'.....?	Achke nimaq'ij niloq' a.....?
Achke nik'ayïx pa.....?	Achke nasipaj pan .....?
Achke rusamaj ri..... ?	Janipe' rajäl ri .....?

2. Ri tijoxel nitikïr nitzijon pa ruwi' jun xti tzij, chuqa jun wachb'äl nik'üt chi ruwäch.

3. Nitikïr chuqa nub'ij kiq'ij ri nima taq jay pa jun tinamït.

4. Niretamaj najlan pa taq k'al k'a napon pa lajk'al.

5. K'atzinel chi ri ütz rub'ixik ri tz'ib': q', y, x, chuqa ri ch'aqa chïk kan richin wi ri ch'ab'äl kaqchikel.

6. Wi k'o juläy chïk ri nuk'üt ri tijonel, ütz nutz'aqatsaj re tojtob'enïk re.

ROX TOJTOB'ENÏK

1. Ri na'oj k'atzinel chi retaman ri tijoxel.

1.1. Ri tijoxel nitikïr nutzalq'omij rub'ixik ri tojtob'enïk nub'än ri tijonel.

1.2. Ri tijoxela' yetikïr nikikusaj ri ajlanïk pa taq k'al.

1.3. K'atzinel chi ri tijoxela' ütz rub'ixi'k nikib'än che ri tz'ib' e k'ayew jata'q richin ri ch'ab'äl Kaqchikel.

1.4. Chuqa k'atzinel chi ri ak'wal nitikïr yeruk'utuj ri k'atzinel chi re.

Najowäx nik'asöx che ri tijonel chi ri tojtob'enïk nub'än oxi' tanaj chi re: Jun tojtob'enïk kichin konojel, jun richin jun tzob'aj, pa ruk'isib'äl nub'än chi jujunal ri ak'wala'. K'atzinel chi taq nib'an ri tojtob'enïk keb'e'apon konojel, ri tijonel ütz nub'ij chke chi ri q'ij ri' nuk'üt jun utziläj tzijonïk chke ri tijoxela'.

2. Rucholajen ri tojtob'enïk.

2.1. Kikoten tzij:

Ri tijonel k'atzinel chi nuq'alajirisaj chi kiwäch ri ak'wala' chi xa roma man yepe ta chïk, k'atzinel chi nikib'ij pe ronojel ri k'utun pe chi kiwäch iwir kab'ijir kan. Re tzijonïk ütz nub'än pa kaxlan tzij.

2.2. Tojtob'enïk kik'in konojel.

Wawe ri ak'wala' yetikïr nikik'ulb'ej pe ri tijonel pa rucholajen.

Ri wachbäl ye'ik'atzin:

Richin ri: po't, uq, pas,
wex, kamxa', kotón.

Chuqa ruwachb'äl ri:

Tinamït, Q'atb'äl tzij,
k'ayb'äl, ri Loq'oläj Q'ij,
rik'in jun sipanïk.

2.3. Tojtob'enïk che jun tzob'aj.

Ri tijonel k'atzinel chi' nukanuj ri ye'ik'atzin che chuqa ri samaj nub'än re q'ij re'.

Ri tijonel nutzijoj chke ri tijoxela', chi rija' yalan xkikot kik'in, yalan xerajo', k'a ri nub'ij chke chi ri jun ka'i' ik' man xkepe ta pa tijob'äl yalan ta xtikinimaj ri kite' kitata', yalan xkesamäj richin yalan ta ye'ajowäx roma kite' kitata'.

Ri tijonel yerukanuj jun ka'i' ri wachb'äl ri ye'ik'atzin chi re.

T. Achke rub'i' re'?
Ri tijoxela' ütz nikib'ij pe xa xe po't, chuqa ütz po't rub'i'.
A. Po'to (po't rub'i')

T. Achke rub'i' re' tinamït re'?
A. Panq'än rub'i'.

T. Achke rub'i' re jay re'?
A. Rachoch Ajaw.

T. Achke nib'an pa rachoch Ajaw?
A. Pa rachoch Ajaw nib'an xukulen.

Ri tijonel ütz yeruk'utuj ch'aqa chïk tzij ri xuk'üt chi kiwäch ri tijoxela'.

T. Achke rub'i' re jay re'?
A. La jay la' rub'i' k'ayb'äl.

T. Achke nik'ayïx pa k'ayb'äl?
A. Pa k'ayb'äl nik'ayïx tra's, saq'ul, kaxlanwäy,.....

T. Achke jun chi̇k nik'ayi̇x ?
A. Nik'ayi̇x chuqa po't, kamxa', uq,.....

T. Achke rusamaj ri q'atöy tzij?
A. Ri q'atöy tzij nuya' ri ya' pa tinami̇t.

T. Achke jun chi̇k rusamaj?
A. Nub'än utzil b'ey.

2.4. Ri tojtob'eni̇k chi kijujunal ri tijoxela'.

Ri tijonel ütz yeruk'utuj ri tzij ye'ok che ri tijoxel pa rachoch, pa k'ayb'äl chuqa ri kik'in ri rachb'il.

T. Achke ab'i' rat?
A. Yi̇n nub'i'.....

T. Achke rub'i' rija'?
A. Rija' rub'i'.....

T. Rub'onil ri nuwex yi̇n käq
A. Ri awex rat säq rub'onil.

T. Achke rub'onil ri ruwex rija'?
A. Ri ruwex rija' räx rub'onil.

T. Achke nimaq'ij niloq' awex rat?
A. Yi̇n niloq' nuwex pan Alaxib'äl.

T. Janipe' rajäl jun saq'ul?
A. Wolajuj rajäl jun saq'ul.
T. Janipe' rajäl jun kamxa'?
A. Juk'al rajäl jun kamxa'.

Chuqa ütz niq'ax apo jun ak'wal richin nub'än ri k'utuni̇k che jun rachb'il.

A1. Achke ab'i' rat?
A2. Yi̇n nub'i'.....

A1. Achke rub'i' atata'?
A2. Ri nutata' rub'i'.....

A2. Janipe' rujuna' ri atata'?
A3. Ri nutata' kak'al nujuna'.

A3. Achke nawetamaj pa tijob'äl jay?
A4. Pa tijob'äl jay ninwetamaj yitz'ib'an.

A4. Achke jun chi̇k nawetamaj pa tijob'äl jay?
A5. Pa tijob'äl jay ninwetamaj ninsik'ij ruwa wuj.

K'a ri' ri tijonel nuk'awomaj yalan chke konojel ri ak'wala', chuqa nub'ij chke ri tijoxela' chi ri b'a' xketamaj nik'atzin b'a chke, xa xe ri man tikimestaj chi ri ch'ab'äl junan kiq'ij.

RUXAQ WUJ RICHIN RI TOJTOB'ENÏK

Ri na'oj, ajowaxel / Kib'i' ri tijoxela'	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Total	Nota	Punteo
1.																
2.																
3.																
4.																
5.																
6.																
7.																
8.																
9.																
10.																
11.																
12.																
13.																
14.																
15.																
16.																
17.																
18.																
19.																
20.																
21.																
22.																
23.																
24.																
25.																
26.																
27.																
28.																
29.																
30.																

Tijob'äl ______________________
Juna' ______________________
Rajlab'al ______________________

Ruyakb'al ronojel ri tojtob'enïk richin ri Ch'ab'äl Kaqchikel

Kib'i' ri tijoxela'	Nab'ey 1a. Eval.	Ruka'n 2a. Eval.	Rox 3a. Eval.	Chi ronojel ri juna'	Nota Final Xuch'äk / Xuya' kan Aprobado / Reprobado
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					
11.					
12.					
13.					
14.					
15.					
16.					
17.					
18.					
19.					
20.					
21.					
22.					
23.					
24.					
25.					
26.					
27.					
28.					
29.					
30.					

Ruq'alajirisaxik jun ka'i' oxi tzij

ala's	muñeca
Alaxib'äl	navidad
Armita	Guatemala
aqanaj	pierna
B'oko'	Chimaltenango
b'onil	color
b'onil tz'ib'ab'äl	crayón
b'uküt	zapato
Chwi Meq'enya'	Totonicapan
ch'atäl	mesa
ch'akulal tz'ib'	consonante
jalajöj	variado, diferentes
jeb'el	bueno, bonito
jolomaj	cabeza
jub'a'	poco
juk'al	veinte
kak'al	cuarenta
kamul	segunda vez
kaxlan ch'ab'äl	castellano
kichajin	lo que poseen
k'aqo'j	cafés (color)
k'atzinel	necesario
k'uxatz'ib'	vocal
Loq'oläj Q'ij	Semana Santa
manq'uq'	quetzal
mejlen	meditación, reflexión
moq'	puño
nikib'onij	lo colorean ellos
nirayb'äx	lo deseable
oxmul	tercera vez
oxk'al	sesenta
paj	sílaba
Panq'än	Antigua
poron xan	ladrillo
pwäq	plata, dinero
q'alajirisaj	aclarar
Q'atb'äl tzij	Municipalidad
q'atöy tzij	Alcalde, Juez
rachoch Ajaw	iglesia
rucholajen	orden
ruloman	regular
runataxik	recordarlo
ruckïn jay	lado de la casa, hinodoro
tanaj	capítulo
telemaj	hombro
tikiren	poder realizar algo
tokön, t'oj	sordo
tz'ib'ab'äl	lápiz
wex (wexaj)	pantalon
uk'yab'äl	pila, pozo para beber agua
xinb'äl	cincho
yerukamluj	los repasa.

Impreso en
Editorial Kamar
Tel.: 538861